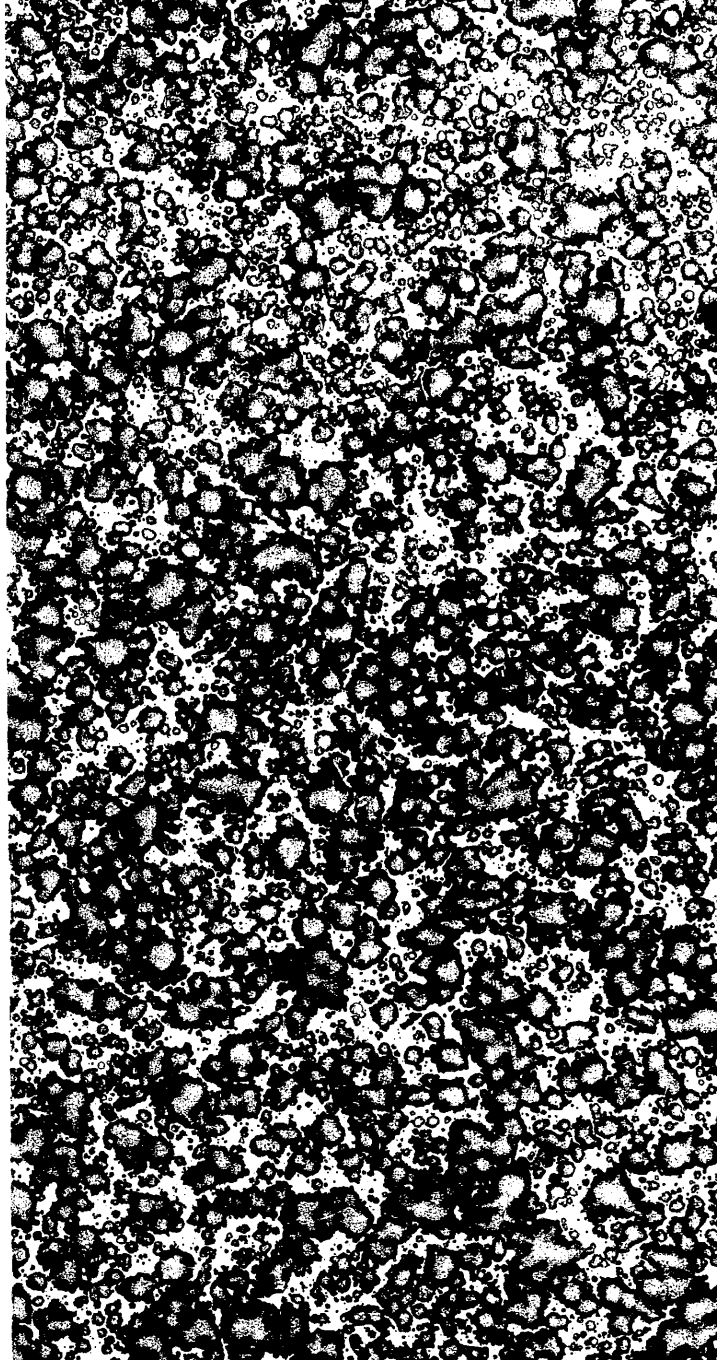
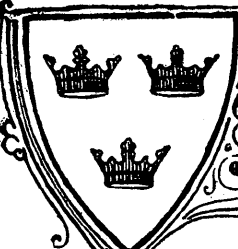

The University of Chicago
Libraries

Svensk Historia

enligt
samtida
skildringar

utgifven af

Per Gust. Berggren.
Filosofie Doktor

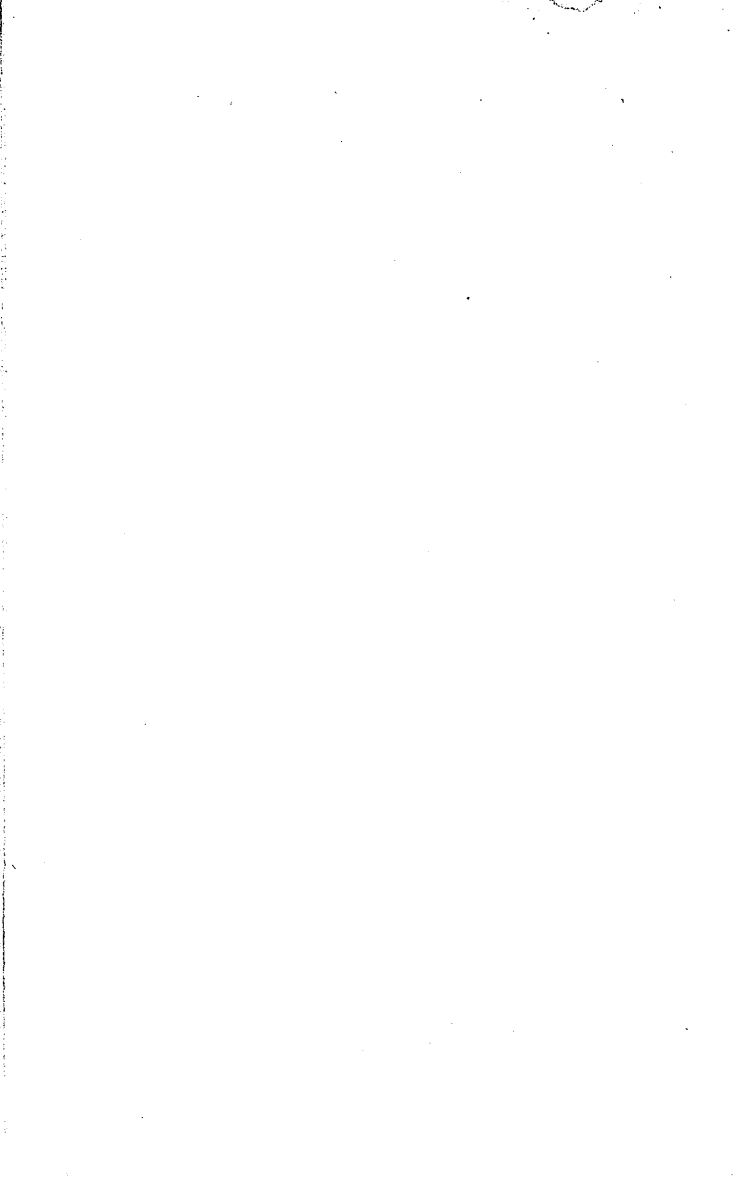
Serien 1 { Ansgars lefnad
Adam af Bremen

Stockholm

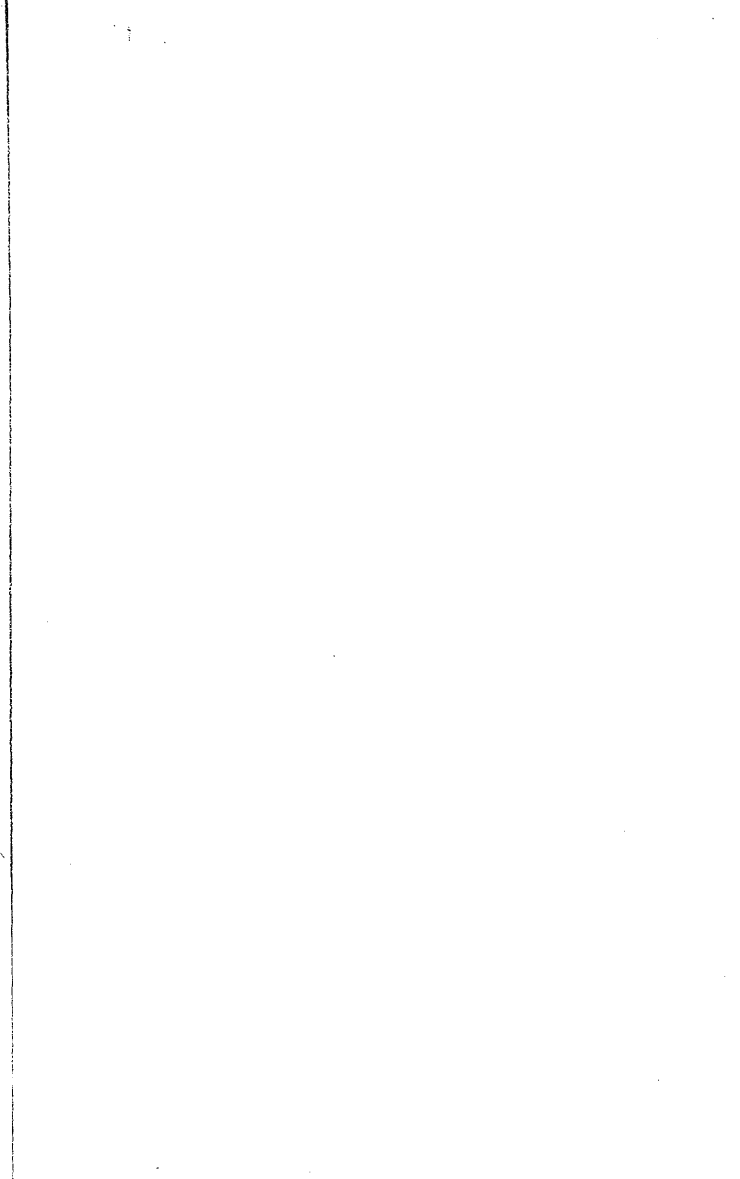
Wilhelm Billes Bokförlags Aktiebolag.

PER GUST. BERGGREN

SVENSK HISTORIA

ENLIGT SAMTIDA SKILDRINGAR.

SVENSK HISTORIA

ENLIGT SAMTIDA SKILDRINGAR

UTGIFVEN AF

PER GUST. BERGGREN

”
FILOSOFIE DOKTOR.

SERIE I.

UR ANSGARS LEFNAD AF RIMBERT.

ADAM AF BREMEN.

Perr.

STOCKHOLM

WILHELM BILLES BOKFÖRLAGS AKTIEBOLAG.

BX 4700

A57B5

v. 1-2

STOCKHOLM

TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG

1901.

FÖRORD.

I vår tid gör sig inom historieundervisningen det krafvet allt mer gällande, att ungdomen genom studiet af lämpliga källskrifter må erhålla en klarare och lifligare uppfattning af vårt lands historia. Genom studiet af källorna till Sveriges historia — om också blott i ringa mån — får ungdomen lära sig att se med egna ögon, att själf bilda sig ett omdöme öfver historiska tilldragelser och personligheter och ej blindt »iurare in verba magistri». Därigenom stärkes och skärpes det historiska omdömet, vidgas blicken och ökas intresset för den historiska utvecklingen. För att i någon mån tillgodose detta kraf har undertecknad, i likhet med hvad förut skett i t. ex. Tyskland och Danmark, till ungdomens tjänst utgivit ett litet urval af källskrifterna för vår äldre historia. »**Ans-gars lefnad**» lämnar oss de första tillförlitliga historiska uppgifterna om vårt land, **Adam af Bremen** fortsätter denna skildring till omkring år 1070. **Ericus Olai** framställer i sin latinska krönika Sveriges historia till år 1464, och särskildt är hans framställning af folkhjälten Engelbrekt, som var hans samtida, af stort intresse. **Olaus Magnus**, den landsflyktige fosterlandsvännen, lämnar en i många afseenden läsvärd skildring af Nordens natur och folk vid slutet af medeltiden och början af nyare tiden. Ifrågavarande lilla arbete är särskildt afsedt att användas såsom historisk läsebok vid våra allmänna läroverk, flickskolor, seminarier och folkhögskolor.

Om dessa källpublikationer, hvilka jag kallat »Svensk historia enligt samtida skildringar», skulle komma till användning vid nämnda läroanstalter, ämnar undertecknad att längre fram utgifva nya öfversättningar och bearbetningar af våra historiska källskrifter, nämligen valda stycken ur *Stora Rimkrönikan*, *Vadstenadiariet*, *Olaus Petri* och *Peder Svart's krönikor* samt möjligen några andra. Till sist ber jag att till herrar riksarkivarien **E. Hildebrand**, rektor **C. O. Arcadius** i Växjö och läroverksadjunkten **D. Högbom** i Kalmar, hvilka understödt mig med upplysningar och välvilliga utlåtanden öfver arbetet, få frambära en hjärtlig tacksägelse.

Kalmar i augusti 1901.

Utgifvaren.

UR ANSGARS LEFNAD

AF

RIMBERT

Ur »Ansgars lefnad» af Rimberty.

Den helige Rimberty, nordens andre ärkebiskop, var af frankisk börd. Han var Ansgars trogne följeslagare och blef 865 hans efterträdare på Bremens ärkebiskopsstol. Han anses hafva författat arbetet »Ansgars lefnad» (Vita Anskarii auctore Rimberty). Död 888.

Den helige Ansgar var född nära Amiens i Picardie 801. Redan under barnåldern blef hans sinne hänvänt åt Gud, hvarför han tidigt ingick i benediktinerklostret *Corbie* (Corvey) vid Somme. Han blef sedermera skolföreståndare i klostret *Ny-Corvey* i Westfalen. Påfven hade emellertid förordnat ärkebiskop *Ebo af Rheims* till föreståndare för den nordiska missionen, och Ansgar blef nu dennes medhjälpare. På detta sätt kom Ansgar i beröring med Norden, hvars apostel han skulle blifva. Emellertid kom till kejsar *Ludvig den fromme*¹ den danske konungen *Harald*,² som blifvit fördrifven från sitt rike. Konung Harald mottog 826 dopet, och när han återvände till Danmark, åtföljde honom Ansgar och verkade en tid såsom kristendomens förkunnare i *Hedeby* eller nuvarande *Slesvig*.

Emellertid hände det, att sändebud från svenskarne kommo till den förutnämnde kejsar Ludvig, hvilka bland andra uppdrag angående sin beskickning

Sändebud från
Sverige komma
till kejsar
Ludvig.

¹ *Ludvig den fromme* (814—840), Karl den stores son, härskade öfver det odelade frankiska riket, som omfattade ungefär nuv. Frankrike, Schweiz, Tyska Riket (utom nordöstra delen), Österrike samt norra och mellersta Italien.

² Kallas i Danmarks historia *Harald Klak*. Han hade redan 814 hyllat Ludvig och mottagit ett län af denne.

berättade för den milde kejsaren följande: Det fanns bland deras folk många, som önskade antaga den kristna religionen. Äfven deras konung var i sitt sinne ganska välvilligt stämd härför, så att han tillät, att kristna präster vistades i landet. Mätte de göra sig så förtjanta af kejsarens nåd, att han sände dem lämpliga predikanter. När den fromme kejsaren hörde detta, blef han mycket glad. Han började på nytt efterfråga, hvilka han borde sända till dessa landsändar för att undersöka, om detta folk vore beredt att tro, såsom sändebuden hade berättat och för att bland dem börja predika den kristna religionen. Härigenom hände det, att hans kejsarliga majestät åter kom att underhandla med eder abbot (Wala i Nya Corvey), om möjligen bland hans munkar någon kunde finnas, som för Kristi namns skull ville fara till dessa trakter. Åtminstone önskade han, att någon funnes, som kunde stanna hos konung Harald (i Danmark), så att Guds tjänare Ansgar, som var hos denne, kunde åtaga sig denna sändning. I följd häraf hände det, att denne genom en kunglig befallning kallades härifrån till hofvet; och det tillkännagafs för honom, att han icke finge klippa sitt skägg, förrän han kom till kejsaren.¹ Gudsmannen, som helt och hållet förutsåg, för hvad ändamål han kallades, började med hela sitt hjärtas glöd brinna af kärlek till Herren och ansåg det endast för en glädje, om det tillstaddes honom att arbeta på att vinna många själar. (Ansgar får en syn, och en himmelsk röst befäller honom att förkunna Ordet för hedningarna.) När han således fördes inför kejsaren och af denne tillfrågades, om han ville åtaga sig denna sändning, svarade han med fri-

¹ D. v. s. han borde infinna sig med största möjliga skyndsamhet.

modig stämman, att han var beredd till allt, hvad kejsaren för Kristi namns skull och i kraft af sin myndighet beslutat ålägga honom.

Därpå fann genom Guds försyn den vördnadsvärde abboten¹ en följeslagare åt honom från edert brödraskap nämligen *nunnan Witmar*,² som var värdig och villig till ett så stort verk. Att för framtiden vara hos konung Harald bestämde han (abboten) den fromme fader *Gislemar*, som visat prof på tro och goda gärningar och lågade af nitälskan för Guds ord.

Ansgar öfvertog således det honom af kejsaren ålagda uppdraget, att han skulle fara till svenskarnes landamären för att pröfva, om detta folk var moget för tron på Kristus, såsom förutnämnda sändebud berättat. För huru många och huru stora olyckor Ansgar på denna färd råkade ut, därom kan fader Witmar, som själf var med, bättre berätta. För mig är det nog att blott omtala, att de, när de voro midt på vägen, råkade ut för vikingar. Ehuru köpmännen, som voro med dem, manligen försvarade sig och till en början vunno seger, blefvo de likväl i en andra strid med samma vikingar i grund besegrade och slagna, så att de förlorade sina skepp och allt, hvad de hade ombord, och själfva blott med knapp nöd lyckades undkomma till land för att till fots fly därifrån. Vid detta tillfälle förlorade de således äfven de kungliga skänker, som de skulle föra till Sverige, och allt hvad de själfva hade undantagande något litet, som de vid flykten från skeppet kunde taga med sig och bära bort. Bland det förlorade voro också nästan 40 böcker, som de

*Resan till
Sverige.*

¹ Abboten Wala.

² Det fanns på den tiden också manliga »nunnor». En nunna var en klosterbroder af hög ålder och stort anseende.

hade samlat för gudstjänsten; dessa miste de genom vikingarne.

Sedan detta skett, beslöto några att återvända, andra att fortsätta färden, men den gudsmannen (Ansgar) kunde af intet skäl förmås att afstå från sin påbörjade resa. Ja, han tillskref det, som händt honom, Guds vilja och beslöt att icke återvända, förrän han genom ett tecken från Gud förstod, om tillåtelse att i dessa trakter predika Ordet kunde erhållas.

*Framkomsten till
Birka och vistel-
sen därstädes,
(omkr. 830.)*

Med stor svårighet anträdde de härefter till fots en lång resa och öfverforo, hvar det passade sig, med skepp de mellanliggande hafven.¹ Ändtligen framkommo de till en hamnstad i svenskarnes rike, kallad *Birka*.² Där mottogos de välvilligt af dessas konung, *Björn*, för hvilken hans sändebud omtalade, af hvad orsak främlingarne hade kommit. När han fått veta ändamålet med deras beskickning, öfverlade han med sina förtrogna angående detta ärende. Med allas enhälliga råd och samtycke gaf han dem tillåtelse att stanna därstädes och predika Kristi evangelium. Han gaf äfven tillstånd åt hvar och en, som ville, att söka undervisning af dem. Därför började de båda gudstjänarne att med gladt hjärta förkunna frälsningens ord för de därstädes boende folken, när de sågo, att de lyckligt ernått, hvad de önskat. Många voro också de, som gynnade deras sändning och gärna hörde Guds ord. Bland svenskarne funnos äfven många kristna fångar, hvilka gladde sig att ändtligen kunna delta i gudstjänsten. Det visade sig, att allt var sant, som de svenska sändebuden hade berättat för kejsaren. Många bådo ödmjukt att få

¹ Hafsvikar eller insjöar.

² Det forna Birka låg antagligen på Björkö i Mälaren (se bilagan).

blifva delaktiga af dopets nåd. Bland dessa var också *Herigar*, befälhafvaren på platsen och tillika en af konungens mest omtyckta rådgifvare. Han mottog dopets heliga gåfva och höll orubbligt fast vid kyrkans tro. Ty han lät själf icke lång tid därefter på sitt arfve-gods uppbygga en kyrka och öfvade sig själf på det ifrigaste i Guds tjänst. Om denne man äro åtskilliga lysande gärningar bekanta, och många bevis finnas för hans orubbliga tro, hvilket jag i det följande utförligare skall framställa. ¹

Herigar.

Sedan de hos svenskarne tillbragt ett och ett halft år, återvände de båda Herrens tjänare till hans kejserl. majestät, öfvertygade om, att de genom sin sändning hade lagt en säker grund (för kristendomen). De medförde ett bref, som konungen själf enligt landets sed hade författat. ²

Kejsar Ludvig den fromme inrättar ett ärkebiskopsstift för Norden i Hamburg och förordnar Ansgar till ärkebiskop därstädes. Ansgar begifver sig till Rom och insättes af påfven år 831 i ämbetet, hvilken äfven utnämner honom till sin legat i de nordiska landen tillsamman med den förre legaten, ärkebiskop *Ebo* (af Rheims).

Ansgar ärkebiskop i Hamburg.

Det ansågs nödvändigt, att någon förordnades till hans (Ansgars) medhjälpare, hvilken bland svenskarne skulle sköta en biskops åligganden. Ty en biskop måste alltid vara närvarande i ett så aflägsset land, och

Gauzbert sändes såsom biskop till Sverige.

¹ Herigar var medlem af konungens råd och höfding i Birka. (Konung Björn bodde således ej i staden.) Han hade egen gård i staden eller ett gods i närheten. Han kan jämföras med de höfdingar, som de ryska furstarne tillsatte i hamnstäderna och hvilka residerade på en borg i närheten. En sådan borg fanns äfven i Birka.

² Troligen ett bref, skrifvet med runor.

själf kunde han icke ensam räcka till på båda ställena. Med förutnämnde kejsares samtycke och goda vilja utsände den vördnadsvärde Ebo till svenskarnes land sin släkting vid namn *Gauzbert*, som blifvit utvald till detta kall och beklädd med den biskopliga värdigheten. Åt denne gaf han kyrkokärl och nödvändiga penningar i öfverflöd såväl af egna medel som af en kunglig gåfva. Därjämte insatte han honom såsom sin ställföreträdare hos svenska folket, emedan han själf förut af den apostoliska stolen erhållit uppdrag att där förkunna evangelium.¹

Emellertid kom nämnde *Gauzbert*, som man vid hans invigning i den apostoliska värdigheten gaf namnet *Simon*, till svenskarnes landamären och mottogs ärofullt af konungen och folket. Han började med allas välvilliga och enhälliga samtycke att där uppbygga en kyrka och offentlig predika trons evangelium. De därstädes boende kristna glädde sig öfver räddningen, och antalet af de troende ökades dag för dag.

År 845 blir staden Hamburg öfverfallen, plundrad och bränd af sjöröfvare, och Ansgar måste fly därifrån. År 847 förenas Bremens stift med Hamburgs under Ansgars ledning.

»Emellertid hände det genom djäfvulens tillskyndan, att det svenska folket greps af raseri och började arglistigt att förfölja biskop *Gauzbert*. Och det begaf sig, att en del af detta folk endräktigt samlades i denna afsikt och för att plundra störtade mot det hus, i hvilket han bodde. En släkting till honom vid namn *Nithard* dödade de med svärd, och af hat till Kristi namn gjorde de, såsom jag tror, den slagne till en Herrens

¹ Tiden för *Gauzberts* ankomst till Sverige är obekant.

martyr. Honom själf (Gauzbert) bundo de tillika med hans öfriga trosförvanter, som voro tillstädes, plundrade dem på allt, hvad de hos dem kunde finna, tillfogade dem skymf och smälek samt jagade dem ur landet. Men detta skedde ej på konungens befallning utan blott genom en sammansvärjning bland folket.

Men Guds långmod lät ingalunda detta aflöpa ohäm- *Guds straff öfver deltagarne i våldsgärningen.*
nadt, utan nästan alla, som togo del häri, blefvo inom kort tid straffade, ehuru på olika sätt. Om detta kunde mycket sägas. Dock, på det jag icke må uttrötta läsarne, vill jag endast omnämna ett fall, så att det genom det fördärf, som drabbade denne, må vara tydligt, hvilket straff äfven kom de andra till del. I det landet fanns nämligen en storman, hvars son hade tagit del i de andras sammansvärjning. Hvad som tillfallit honom af det vid detta tillfälle tagna bytet, förde han till sin faders hus. Sedan detta skett, började dennes förmögenhet att minskas och hans boskap och husfolk att dö. Äfven sonen själf dog, träffad af den gudomliga hämnaden. Men också stormannens hustru, en annan son och en dotter dogo inom kort tid. När han således såg sig beröfvad allt, hvad han ägde, utom en liten son, då började den olycklige att bäfva för gudarnes vrede och förstå, att han utstode allt detta, emedan han förolämpat någon gud. På grund häraf gick han, såsom där är sed, till en präst och bad denne, att han måtte genom lottkastning efterfråga, hvilken Gud han förolämpat och för honom säga, huru han skulle kunna blidka denne. Prästen utförde allt, hvad han vid denna slags förrättning plägade göra och svarade, att alla *deras* gudar vore honom hulda, men *de kristnas gud* vore honom på allt sätt ogunstig. »Kristus», sade han, »har fördärfvat dig. Och emedan

något af det, som varit helgadt åt honom, finnes gömdt i ditt hus, hafva alla de olyckor träffat dig, som du måst utstå. Du kan icke blifva befriad från dem, så länge detta föremål finnes kvar i ditt hus.» När han hört detta, efterforskade han med ängsligt sinne, hvad det kunde vara. Han kom då ihåg angående sin son, att denne af ofvannämnda byte fört en viss bok till hans hus. Fördenskull greps han af en stor bäfvan och förskräckelse. Han visste alls icke, hvad han skulle göra med boken, emedan ingen präst var tillstädes och vågade för ingen del längre behålla den hos sig. När han slutligen ej fann någon råd, visade han boken för ortens öfriga invånare och berättade, hvad han utstått. Men alla förklarade sig ej kunna gifva något råd i denna sak och fruktade för att mottaga eller hafva i sitt hus ett sådant ting. Själf var han alltför förfärad att längre behålla den hos sig. Han invecklade den därför omsorgsfullt och band fast den vid en gärdsgård samt lät kungöra, att hvem som helst finge taga den därifrån. Äfven lofvade han frivilligt åt Herren Jesus Kristus en ersättning för den begångna förbrytelsen. Boken tog en af de kristne därifrån och förde den hem till sig. Af honom har jag fått veta detta. Han gjorde sig sedan bemärkt genom stor tro och hängivenhet, så att han hos oss till och med utantill lärde sig Davids psalmer, emedan han ej kunde läsa.

Så blefvo äfven de öfriga straffade antingen genom död, sjukdom eller förlust af sina ägodelar. Och det blef klart för alla, att de fått utstå hämnd af vår Herre Jesus Kristus, emedan de vågat skymfligt behandla och plundra Herrens helige präst och hans anhängare.

*Eremiten Ardgår
sändes till
Sverige.*

Efter dessa händelser saknade denna trakt därför under nästan sju år närvaron af en präst. Häröfver

kände vår herre och herde Ansgar stor sorg. Han kunde icke lida, att tron på den kristna religionen skulle gå under, och i synnerhet sörjde han för sin sons, den förutnämnde Herigars, skull. Därför sände han en eremit vid namn *Ardgar* till dessa trakter och föreskref honom särskildt, att han skulle stå vid Herigars sida. När han kom dit, mottogs han välvilligt af Herigar själf, och de därvarande kristna visade stor glädje öfver hans inkomst. De började liksom förut med all andakt söka efter det, som är Gud behagligt och firade villigt den kristna gudstjänsten. Ingen af hedningarne vågade motsätta sig hans predikande, emedan de med förskräckelse mindes, hvilket straff de personer fått, som fördrifvit Guds tjänare därifrån. På den då regerande konungens befallning och med hans tillåtelse, hos hvilken Herigar utverkat detta, började Ardgars att öppet förvalta de heliga sakramenten. Den trogne mannen Herigar hade under den tid, då en prästs närvaro saknats, utstått många smädelser af hedningarne. Men Guds nåd hade på hans bön rikligt gifvit honom tecken från himmelen och bevisat den kristna trons sanning. Såsom jag lofvat vill jag söka i min berättelse inskjuta några sådana, genom hvilka hans obesegrade mod i sin tro förklaras. En gång satt han i en på fältet uppförd löfhydda, som blifvit i ordningställd för en tingsförsamling. Ibland andra föremål för samtalet prisade hedningarne sina gudar, genom hvilkas ynnest de ernått mycket godt, och med många ord tadelade de honom, som ensam af fallit från de andras gemenskap till en innehållslös tro. Då berättas han med lågande sinne hafva svarat dem följande:

Herigars styrka i tron.

»Om så stort tvifvel råder angående Guds maje-

stätt, så låtom oss genom järtecken visa, hvilken som har den största makten, edra många så kallade gudar eller min ende, allsmäktige herre, Jesus Kristus. Se, det regnar» — just då höll ett regn på att bryta ut — »åkallen I namnen på edra gudar, att regnet ej må falla på eder. Jag skall åkalla min herre, Jesus Kristus, att icke en droppe regn må vidröra mig. Och då skall den vara gud, som hör dem, hvilka anropa honom.» De kommo öfverens härom. När alla de andra satt sig på den ena sidan men Heriger själf med sin lille son på den andra, började hvar och en af dem anropa sin gud. Men han anropade Herren Kristus. Och från himmelen kom ett ofantligt häftigt regn och strömmade öfver dem alla, så att de sågo ut, som om de med kläderna på sig blifvit kastade i en flod. I den därstädes uppförda löfhyddan, i hvilken de sutto, rycktes bladen våldsamt från grenarna och störtade ned öfver dem. Sålunda visades genom Guds nåd, att de voro öfvervunna. Men på Herigar och hans son föll icke en droppe regn. Sedan detta skett, sade han till de andra, som voro förskräckta och förundrade: »Se där sen I, hvem som är den sanne guden. Försöken icke att afvända mig från hans tjänst, utan afstån hellre från edra villfarelser och lären känna vägen till sanningen.»

En annan gång hände det, att han fick en svår värk i ett ben, så att han icke på något sätt kunde röra sig från stället utan att bäras. När han sålunda länge hade lidit af denna besvärliga plåga, började många komma och besöka honom, och några uppmanade honom, att han skulle offra till gudarne för att återfå sin hälsa. Några retade honom med smädelser, emedan han ingen gud hade och fördenskull icke kunde blifva frisk. När nu detta oftare inträffade och

han ståndaktigt motstod deras onda ingifvelser, kunde han till slut icke längre fördraga deras smädelser. Han svarade, att han ingalunda ville bedja om hjälp af usla afgudabilder utan af sin Herre Jesus Kristus, som, om han ville, på ett ögonblick kunde hela honom från hans sjukdom. Han kallade genast dit sina tjänare och befälde dem att bära honom till hans kyrka. Sedan de satt ned honom därstädes, utgöt han sig i allas närvaro i bön till Herren och sade: »Min Herre Jesus Kristus, återgif i denna stund åt mig, din tjänare, min forna hälsa, på det de där olyckliga må veta, att du ensam är Gud och att ingen gud finnes utom du. Detta, på det att de, när de se dina stora välgärningar, må inse sina villfarelser och omvända sig till ditt namns kunskap. Gör, hvad jag beder om för ditt heliga namns skull, som är välsignadt i evighet, på det att de, som förtrösta på dig, icke må komma på skam, Herre.» Sedan han sagt dessa ord, blef han genast frisk, ty Guds nåd helade honom. Så gick han själf ur kyrkan, tackade Gud för sitt tillfrisknande, och under det han stärktes i tron på Kristus, bragte han allt mer och mer de otrogna på skam.

Vid nästan samma tid hände det, att en svensk konung, *Anund*, som blifvit fördrifven från sitt rike, vistades hos danskarne. Denne önskade att slutligen återtaga sitt rike, hvarför han begärde hjälp af dem och lofvade, om de följde honom, att de skulle erhålla rikt byte. Han skildrade för dem den förut omnämnda orten *Birka*; där funnos många rika köpmän, öfverflöd på alla ägodelar och penningskatter i mängd. Till denna ort lofvade han att föra dem, och här skulle de utan någon förlust för sin här komma i åtnjutande af många goda saker, som de behöfde. Glada öfver hans löften om

Danskarne anfalla Birka. Staden räddas genom Herigar.

skänker och begärliga efter de utlofvade skatterna utrustade danskarne till hans hjälp och bemannade till striden 21 skepp med lätt beväpnade krigare och läto dem afsegla med honom. Själf hade han 11 fartyg. De lämnade således Danmark och kommo oförmodadt till Birka. Händelsevis var landets konung långt därifrån, och höfdingarne och folket kunde ej samla sig. Herigar, som var höfding på platsen, var ensam tillstädes med därvarande köpmän och andra invånare. I denna stora nöd flydde de till borgen, som var belägen bredvid staden. De började äfven att göra löften till och erbjuda offergåfvor åt sina gudar eller rättare afgudar, för att de med deras hjälp måtte räddas ur denna fara. Men emedan själfva borgen ej var mycket stark, och de dessutom voro blott få till att göra motstånd, skickade de sändebud till danskarne och begärde af dem fred och fördrag. Konung Anund befallde dem svara, att de skulle betala i lösen för orten 100 skålpund silfver; därefter skulle de få fred. Invånarne i Birka skickade genast det som begärdes, och konungen mottog det. Men danskarne voro missnöjda med detta fördrag, emedan icke så skett, som man öfverenskommit. De ville plötsligt falla öfver svenskarne, i grund utplundra själfva orten och afbränna den sägande, att hvar och en af köpmännen därstädes hade mera, än hvad som erbjudits dem; de kunde ingalunda fördraga en så stor falskhet. Under det danskarne aftalade detta mellan sig och beredde sig att plundra borgen, till hvilken invånarne hade tagit sin tillflykt, erforo svenskarne äfven detta. Därför samlade de sig åter och uppmanade hvarandra ömsesidigt att erbjuda sina gudar ännu större löften och offer, enär de ingalunda hade krafter till motstånd och intet

hopp fanns om flykt. Vredgad uppträdde då den trogne Herigar mot dem och sade: »Förbannade vare edra löften och offer till edra afgudar! Huru länge viljen I tjäna onda andar och till edert fördärf bringa eder själfva till fattigdom genom tomma löften? Sen, mycket hafven I erbjudit och lofvat ännu mera. Dessutom hafven I bortgifvit 100 skålpund silfver, men hvad har det gagnat eder? Sen, allt hvad I ägen komma de för att röfva. Edra hustrur och barn skola de göra till fångar, antända borgen och staden; själfva skolen I dö för svärd. Hvad hafva således edra afgudabilder gagnat eder?»

Vid detta tal blefvo alla förskräckta och visste icke, hvad de skulle göra. De svarade därför med en mun: »Vår välfärd och vårt beslut öfverlämna vi åt ditt öfvervägande; allt hvad du föreskrifver oss, skola vi utan tvekan göra.» Då sade Herigar till dem: »Om I viljen göra löften, så lofven och gifven dem åt den allsmäktige Guden, som regerar i himmelen och som jag tjänar med ett rent samvete och en rätt tro. Han är herre öfver allting, och allt är underkastadt hans välbehag; ej heller finnes någon, som kan motstå hans makt. Om I därför af fullt hjärta bedjen honom om hjälp, skolen I märka, att hans allmakt ej öfvergifver eder.» De följde hans råd och gingo alla tillsammans ut på fältet, såsom hos dem är sedvänja, och lofvade med en mun för sin befrielse fastor och allmosor åt Herren Kristus. Emellertid började konung Anund att underhandla med danskarne, att de skulle genom lottkastning utröna, om det vore gudarnes vilja, att denna ort förhärjades af dem. »Där finnas», sade han, »många mäktiga och stora gudar. Där har också förr byggts en kyrka, och där dyrkas äfven af många kristna Kristus, som är den mäktigaste af gudarne och kan,

på hvad sätt han vill, hjälpa dem, som förtrösta på honom. Det är således nödvändigt att efterfråga, om det är gudarnes vilja, som drifver eder härtill». Detta kunde de icke afslå, emedan seden är sådan hos dem. Man kastade således lott och fann, att anfallet ej kunde utföras till deras lycka och att en gud ej ville tillåta, att orten utplundrades af dem. Återigen frågades, till hvilken trakt de borde begifva sig för att förvärfva penningar, på det att de icke gäckade med fåfängligt hopp skulle tomhändta återsegla till sitt land. Lottkastningen utföll så, att de borde fara till en långt därifrån belägen stad i slavernas land. Dessa, nämligen danskarne, trodde hvad gudomen hade befallt dem, drogo sig tillbaka från Birka och skyndade raka vägen till den omtalade staden. De föllo oförmodadt öfver de trygga och i lugn boende invånarne, eröfrade med vapenmakt deras stad, togo därstädes mycket byte och skatter samt återvände till sitt land. Men konung Anund, som kommit för att utplundra svenskarne, gjorde fred med dem, återgaf det silfver, han nyss mottagit och slog sig en tid ned bland dem, emedan han önskade försona sig med sitt folk. Så befriade Herren i sin nåd befolkningen på denna ort från fiendernas anfall för sin trogne tjänare Herigars skull och återgaf dem deras ägodelar.

Därpå framställde Herigar själf på tinget denna sak och förmanade dem att mycket sorgfälligt eftertänka, hvem som vore den sanne guden. »Ack, I olycklige», sade han, »insen dock ändtligen, huru fåfängt det är att utbedja sig hjälp af onda andar, som icke kunna hjälpa de nödlidande. Antagen tron på min Herre Jesus Kristus; I hafven ju erhållit bevis på att han är sann gud. Han har hjälpt eder efter sin barmhärtighet, då I ingen till-

flykt hadn. Låten bli att vidare söka efter afgudarnes tillbedjan och genom fåfänga offer söka blidka edra afgudar. Men dyrken den gud, som härskar öfver allt i himmelen och på jorden, underkastan eder honom och tillbedjen hans allmakt.»

Från den tiden förkunnade Herigar offentligt öfverallt Guds makt och trons nåd än med bestraffande, än med öfvertalande ord och detta desto kraftigare, ju oftare han genom Guds välgärningar stärktes i tron. Så kämpade han en god troskamp ända till sin lefnads slut. När han fullbordat sitt fromma lefnadslopp och krafterna togo slut, afsomnade han lycksalig i tron på Kristus i närvaro af den förutnämnda prästen *Ardgar*, som anbefallde honom åt Guds barmhärtighet och gaf honom den heliga nattvarden. Om Herigars ståndaktiga tro kunde ytterligare mycket sägas, men då jag vinnlagt mig om korthet i berättelsen, må detta vara nog. *Herigars död.*

Vid denna tid bodde bland svenskarne en högeli-gen from, gift kvinna, som ej af något ondt anslag af de otrogna kunde bringas från sin rätta tro. De uppmanade henne ofta, när hon befann sig i någon nöd, att efter deras sed offra åt afgudarne. Men hon var orubblig och lämnade ej sin tros fasta borg. Hon sade det vara fåfängt att begära hjälp af stumma och döfva bilder, och det syntes henne afskyvärdt att åter vända sig till dem, hon i dopet afsvurit, och bryta det löfte, hon gifvit Kristus. Hon sade: »Om det är orätt att ljuga för människor, huru mycket mer då inför Gud? Och om det är rätt att ibland människor stå fast vid sitt ord, huru mycket mera passar det den, som lofvat Herren sin trohet, att på intet sätt bryta denna och blanda falskhet med sanning. Min Herre Jesus Kristus är allsmäktig», sade hon. »Om jag framhårdar i tron *Frideborg.*

på honom, kan han gifva mig hälsa och allt, hvad jag behöfver, om det är hans vilja.» Denna fromma kvinna, *Frideborg*, som blifvit berömd för sitt oförvitliga lif och sin ståndaktighet i tron, lefde ända till sena ålderdomen. När hon trodde sin dödsdag nalkas, och då efter fader Gauzberts aflägsnande ingen präst där fanns tillstädes, kände hon begär efter den heliga nattvarden, som hon hört skulle vara döende kristnas sista måltid. Hon köpte därför vin och lät förvara det särskildt i ett litet kärl. Hon bad sin likaledes troende dotter, att när hennes (*Frideborgs*) sista stund nalkades, hålla något af just detta vin i hennes mun, enär hon icke hade det verkliga sakramentet för att så anbefalla hennes slut åt Guds nåd. Detta vin förvarades hos henne i nästan tre års tid, och så hände, att dit anlände den ofvannämnde prästen *Ardgar*. När han slagit sig ned där, så utöfvade *Frideborg* själf, så länge hon hade krafter därtill, sin religions plikter och utbad sig ifrigt af honom den heliga mässan och välsignelsebringande förmaningar. Härunder började trötthet bemäktiga sig henne, och hon insjuknade. Orolig för sin bortgång lät hon kalla till sig prästen, mottog ur hans händer det åstundade sakramentet och gick lycksalig till Herren. Då *Frideborg* alltid varit gifmild med allmosor, emedan hon var rik på denna världens goda, så hade hon föreskrifvit sin dotter *Catla* att hon, så snart modern (*Frideborg*) skilts hädan, skulle utdela hela hennes förmögenhet bland de fattiga. »Och emedan här ej så många fattiga finnas», sade hon, »så sälj efter min död vid första tillfälle allt, som ej blifvit utgifvet här, tag dessa penningar och begif dig till *Dorestad*¹. Där fin-

¹ *Dorestad* var en betydande handelsstad, som låg nära Rhens

nas många kyrkor, präster och andliga samt en mängd fattiga. När du kommer dit, så fråga rättrogna kristna, huru du bör utdela penningarna, och bortgif allt såsom allmosor för min själs frälsning.»

Efter moderns död uppfyllde dottern ifrigt, hvad *Catla i Dorestad.* denna ålagt henne. Hon begaf sig på väg, framkom till Dorestad, och där träffade hon fromma kvinnor. Dessa gingo med henne omkring på de heliga orterna och undervisade henne, huru mycket hon borde utdela åt hvar och en behöfvande. Då de således en dag vandrade omkring på de heliga ställena för att utdela allmosor och hälften af penningarna redan voro bortgifna, sade hon till sina följeslagarinnor: »Nu äro vi trötta; det är bättre, vi köpa oss litet vin för att uppfryska oss och därefter fullborda vårt ärende.» Härtill användes fyra penningar, och sedan de återhämtat krafter, fullbordade de sitt arbete. När Catla utträttat detta och återvände till sitt härberge, lade hon den tomma börsen, i hvilken penningarna förvarats, ifrån sig. När hon sedan händelsevis kom till samma plats, där hon lagt börsen, fann hon denna full som förut. Hon förvånades öfver detta stora underverk, kallade till sig de fromma kvinnorna, som förut varit med henne, och yppade för dem, hvad som händt henne. I dessas närvaro öfverräknade hon innehållet i börsen och fann där en lika så stor summa, som hon fört med sig dit förutom de fyra penningarna. På kvinnornas råd gick hon till de mest ansedda prästerna och berättade för dem, hvad som händt. Dessa lofvade Guds nåd för hans stora godhets skull och förklarade, att Gud återgifvit henne penningarna såsom belöning för hennes arbete och

myynning. Namnet finns kvar hos byn *Wyk by Duurstede* (Weik bei —) ej långt från nuvarande staden *Utrecht* (se bilagan).

goda uppsåt. De sade: »Emedan du varit lydig din moder och bevarat din trohet mot henne oförminskad samt företagit en så lång och besvärlig resa och redligt utdelat din moders allmosor, så har Gud, som utdelar allt godt, skänkt dig denna summa till ditt uppehälle. Ty han är allsmäktig; han har nog för alla och behöfver intet. Och för allt det, som för hans namns skull af hans trogna utdelas till de fattiga och elända, skall han gifva belöning i sitt himmelska rike. På det du icke på något sätt må betvifla, att så är fallet, och för att du icke må ångra de af dig gifna skänkernas utdelande, har Herren värdigats bestyrka detta genom ett underverk. Tro säkert, att detta är ett tecken, det din moder är salig hos Herren. Du bör genom detta under känna dig manad att utan fruktan, äfven du, för Kristi skull bortgifva, hvad du äger, och känna dig viss på att du af Herren får belöning därför i himmelen. Det som således gifvits dig af Herren är ditt, och du kan använda det efter ditt godtycke, på hvad sätt du vill. Ty han har icke velat återgifva dig det, du tagit för eget bruk, emedan han endast i sin nåd återgiver det, som blifvit för hans kärleks skull utdeladt bland hans fattiga.»

*Ardgar lämnar
Sverige.*

Efter den förutnämnde Herigars död lämnade prästen Ardgar dessa trakter drivnen af kärlek till eremitlifvet, såsom jag förut berättat, och uppsökte åter sitt land. Så beröfvades de i Sverige varande kristna ånyo närvaron af en präst. Detta var åter ett tydligt bevis på att eremiten Ardgar var bestämd för detta land för att stärka Herigar och den ofvan omtalade kvinnan, Frideborg, i deras tro, att anbefalla deras bortgång åt Guds mildhet och för att de skulle mottaga såsom sin sista måltid det heliga sakramentet, hvarefter de troget längtat.

Bremens stift förenas med Hamburgs (847) under Ansgars ledning. Denne får af konung Erik af Danmark ¹ tillåtelse att i *Slesvig* uppbygga en kyrka, hvilket ock sker.

Vid denna tid började vår herre och fader, Ansgar, känna stort medlidande med det svenska folket, emedan det saknade präster. Han begärde därför af konung Erik, som i allt var förtrogen med honom, att denne måtte hjälpa honom, så att han kunde begifva sig till detta rike. Konungen upptog med största välvilja hans begäran och lofvade att göra allt, hvad Ansgar önskade. Därför började vår herre biskopen att underhandla med den ofvan omtalade biskop Gauzbert. Han (Ansgar) sade det vara nödvändigt att ännu en gång försöka, om icke möjligen detta folk genom gudomlig tillskyndelse kunde förmås att tåla präster hos sig, på det att tron på Kristus, som nyss begynt i dessa trakter, ej genom deras (biskoparnes) försumlighet skulle gå under. Biskop Gauzbert, som äfven kallades Simon, svarade, att han, som blifvit fördrifven från denna ort, ej åter vågade uppsöka densamma. Det skulle ej heller vara mycket gagneligt utan snarare farligt, om svenskarne åter komme ihåg de förra händelserna och för hans skull åstadkomme något upplopp. Det syntes honom mera passande, att den reste, som först företagit detta arbete och där blifvit väl mottagen. Han själf skulle sända med honom en sin släkting, som kunde stanna kvar hos svenskarne och förvalta prästämbetet, om ett ställe där funnes att predika. Angående detta kommo de sins emellan öfverens och begåfvo sig till den milde konung Ludvig, ² omtalade för honom saken

Ansgar o. Gauzbert komma öfverens om en ny missionsresa till Sverige.

¹ Erik † omkr. 860, var underkonung i Jylland.

² Ludvig den tyske (840—876), kejsar Ludvig den frommes son, härskade öfver Ostfranken, d. v. s. större delen af norra Tyskland, Österrike och västra Ungern.

och utbådo sig hans tillåtelse till företaget. Konungen frågade, om de själfva voro villiga därtill och ense i denna sak. Han fick af den vördnadsvärde Gauzbert detta svar: »I Guds tjänst», sade han, »hafva vi alltid varit och äro eniga, och vi önska med full öfverensstämmelse, att detta må ske.» Den milde konungen, som alltid var villig att befordra Guds sak, lämnade åt vår fromme herde för Kristi namns skull detta uppdrag, enligt hvad de (biskoparne) kommit öfverens mellan sig. För sin del anförtrorde han äfven Ansgar ett uppdrag till Sveakonungen, liksom hans fader hade gjort. Således började vår fromme fader att göra sig i ordning till denna resa, och hans sinne upptändes af glödande ifver att så fort som möjligt fullända sitt verk.

Före afresan får Ansgar en uppenbarelse, i det att hans forne abbot, *Adalhard*, visar sig för honom och förkunnar det vara Guds vilja, att han skall resa, samt lofvar honom en god utgång af hans färd.

När han således skulle börja denna resa, fick han af konung Erik ett sändebud med sig och en skrifvelse från konungen. Konung Erik befallde nämligen säga sveakonungen *Olof* följande: Guds tjänare, som, sänd af konung Ludvig, begaf sig till hans rikes gränser, vore honom (Erik) väl bekant. Han hade i hela sitt lif ej sett någon så god människa, ej heller hos någon dödlig funnit en sådan trohet. När han nu kände hans helighet och godhet, hade han beviljat honom allt, hvad han i Eriks rike ville åstadkomma för kristendomens införande. Han själf bad därför, att konung Olof i sitt rike måtte tillåta kristendomens predikande, enär Ansgar intet annat ville göra än det, som var rätt och godt.

Ansgar fullföljde därför sin resa och framkom till Birka, sedan han seglat ungefär 20 dagar. Här fann han konungen och folket fångna i en förskräcklig villfarelse. På djäfvulens anstiftan, hvilken väl på förhand kände till den helige mannens ankomst, hände just vid denna tid, att en man anlände dit och sade sig hafva varit närvarande vid en sammankomst af de gudar, hvilka troddes besitta detta land. Af dem hade han blifvit sänd för att säga konung och folk följande:

Ansgar kommer för andra gången till Birka, (omkr. 853).

Hedningarnes motstånd mot kristendomen.

»I hafven länge i oss haft nådiga gudar, och I hafven lång tid i öfverflöd innehaft edra fäders land med fred och lycka till följd af vår hjälp. I hafven äfven gifvit oss offer och tillbörliga löften, och eder lydnad har varit oss behaglig. Men nu undandragen I oss de sedvanliga offren och trögare erbjuden I oss offerlöften, samt, hvad som mest misshagar oss, insätten en annan gudom öfver oss. Om I därför önsken bibehålla vår nåd, så öken på de offer I försummat och afläggjen frikostigare löften. Den andre gudens dyrkan, som lär emot oss, bören I icke tillåta hos eder; ägnen honom ingen dyrkan. Men å andra sidan, om I önsken hafva ännu flera gudar, och vi icke äro tillräckliga för eder, så upptaga vi härmed enhälligt i vår församling eder forne konung, Erik, så att han må vara en bland gudarne.»

Detta djäfvulens budskap, som offentligt kungjordes, hade vid biskop Ansgars ankomst förvirrat allas sinnen, och stor villfarelse och vantro hade bragt oro i allas hjärtan. Ty de hade dels uppbyggt ett tempel till ära åt den aflidne konung Erik, och dels började de ägna honom löften och offer, som om han varit en gud. När vår herre biskopen anländt hit,

efterfrågade han hos de vänner, som han kände sedan sitt förra besök, på hvad sätt han skulle kunna underhandla med konungen om denna sak. Dessa motsade honom af alla krafter och försäkrade, att han denna gång alls intet skulle kunna uträtta. Om han hos sig hade något af värde, borde han fördenskull bortgifva det, så att han åtminstone måtte komma undan med lifvet. Men Ansgar svarade dem: »Icke skall jag här bortgifva något för mitt lufs frälsning, emedan, om min Herre så bestämt, jag är beredd att här för hans namns skull undergå alla kval och ljuta döden.» Då han emellertid befann sig i stor ängslan för sitt ärendes utgång, fattade han äntligen ett beslut och inbjöd konungen till sitt härberge. Här tillställde han för honom ett gästabud, gaf honom de skänker, han kunde åstadkomma, och berättade för honom ändamålet med sin sändning. Redan förut hade genom konung Eriks (af Danmark) sändebud och genom biskopens trogna, som funnos på platsen, konung Olof blifvit underrättad om orsaken till Ansgars ankomst. Därför gladdes konungen såväl öfver hans kärleksfulla välvilja som öfver skänkerna och sade sig gärna vilja gå in på det, han hade anført. Konungen yttrade: »Här funnos förut präster, hvilka fördrefvos genom ett folkupplopp; icke genom kunglig befallning. Därför kan och vågar jag ej bifalla ditt förehafvande, innan jag genom lottkastning utforskat gudarnes vilja och efterfrågat folkets åsikt i detta ärende. Ett ombud från dig må vara i min närhet på tinget, och jag skall föra din talan inför folket. Om gudarne visa sig nådiga och folket gifver sitt bifall till hvad du begär, skall ditt ärende få en lycklig utgång. I motsatt fall skall jag äfven underrätta dig därom.» Ty sådan är seden hos svenskarne, att afgörandet

*Ansgar vinner
konungen för
sin sak.*

af allmänna ärenden mera är beroende af folkets samstämmiga bifall än af konungens makt. När vår fromme fader således erhållit konungens svar, tog han hela sin tillflykt till Herren, sysselsatte sig med fasta och bön och ödmjukade sig med ett förkrossadt och bedröfvadt hjärta inför Guds åsyn.

När Ansgar nu var i sådan ångest och betryck och dagen för tinget nalkades, knäföll han på marken och fick då en himmelsk uppenbarelse, under det den heliga mässan pågick och prästen stående vid altaret skulle välsigna det heliga sakramentet. Han stärktes nämligen i sitt inre genom den helige Andes nådegåfva, fylldes af den starkaste förtröstan i sitt sinne och förstod, att allt skulle lyckas honom efter hans önskan. Därför sade han äfven efter mässan åt prästen, som var hans förtrogne, att han icke skulle hysa någon fruktan, emedan Guds nåd skulle följa honom. Då denne frågade, huru Ansgar visste detta, svarade han, att Gud uppenbarat det för honom. Denne broder trodde också denna Ansgars ingivelse i anden, emedan han förut genom många tecken visste, att Ansgar tröstades genom gudomliga uppenbarelser. Utgången bekräftade genast denna hans själs förtröstan. Ty konungen samlade först kring sig höfdingarne och började med dem tala om denna vår faders sändning. Dessa beslöto, att man genom lottkastning skulle utröna, hvilken gudarnes vilja vore i detta afseende. De gingo därför enligt deras sed ut på fältet och kastade lott. Detta utföll så, att det var Guds vilja, att den kristna religionen skulle införas därstädes. Sedan detta skett, underrättade genast en af höfdingarne och en vän till vår herre biskopen denne och förmanade honom, att han skulle lugna sitt sinne, sägande: »Var tröst, och

Ansgar får tröst genom en himmelsk uppenbarelse.

Konungen och höfdingarne öfverlägga.

handla som en man, emedan Gud gynnar din afsikt och ditt uppdrag.» Så fattade Ansgar mod, glädde sig i sitt sinne och jublade i Herren.

Tinget i Birka.

När således dagen kommit för tinget, som hölls i Birka, lät konungen, såsom sed är, genom en härold utropa för folket, hvad ändamålet med främlingar-nes ankomst var. Då de hört detta, började några, som förut voro betagna af villfarelse, att ropa emot och ställa till oro. Under det dessa så bullrade, steg en gammal man upp och talade midt ibland folket. »Hören mig, konung och folk! Angående denne guds dyrkan är åtskilligt väl bekant för många bland oss, och att han kan lämna dem stor hjälp, som hoppas på honom. Ty många bland oss hafva ofta märkt det i sjö-nöd och annan farlighet. Hvarför förkasta vi det, som vi veta vara nödvändigt och nyttigt? Stundom hafva några bland oss frivilligt begifvit sig till Dorestad för att lära känna denna gudadyrkan, hvilken de ansågo nyttig för sig. Nu finnas på vägen till Dorestad många hinder, och vikingars anfall har gjort denna väg mycket farlig för oss. Hvarför icke mottaga det, som vi således med svårighet sökte på så långt afstånd. Hvarför mottaga vi det icke, när det nu erbjudes hemma hos oss? Och vi, som erfarit, att denne guds nåd varit oss nyttig i mycket, hvarför gå vi icke gärna in på att blifva hans tjänare? Betänk, o folk, ditt beslut och förkasta icke din egen fördel! Ty när våra egna gudar icke äro oss blida, är det godt för oss att hafva denne guds nåd, som alltid vill vid hvarje tillfälle hjälpa dem, som anropa honom.»

Folkets beslut.

Under det den gamle mannen så talade, kom hela folket enhälligt öfverens och beslöt, att präster skulle få vistas bland dem, och att allt, som hörde till den

kristna gudstjänsten, skulle opåtaladt få utöfvas bland dem. Konungen uppsteg då från tinget, skickade genast ett bud till biskopen och underrättade honom, att folket enhälligt bifallit hans önskan. För konungen var detta synnerligen kärt, men han kunde ej gifva Ansgar fullständig tillåtelse att predika, innan ett ting hade hållits i en annan del af hans rike och han förkunnat beslutet för folket i denna trakt. Då tog vår fader, tänkande på uppenbarelsen, sin tillflykt till sin vanliga hjälp och anropade ännu ifrigare Guds mildhet. Då tiden för detta ting kom, förkunnade konungen genom härolder biskopens sändning och allt, hvad på det förra tinget blifvit sagdt och beslutadt. Genom Guds nåderika försyn enades allas hjärtan så, att alla godkände det förra tingets beslut och förklarade, att äfven de ville i alla afseenden instämma i detta.

Ett folkting i en annan del af landet bekräftar Birka-tingets beslut.

När detta skett, kallade konungen till sig biskop Ansgar och berättade för honom, hvad som uträttats. Och så beslöt konungen med allas enstämmiga vilja och bifall, att bland dem både kyrkor skulle få byggas och präster vara närvarande. Hvar och en af folket, som ville, skulle utan någons gensägelse få blifva kristen. Men vår herre och herde Ansgar anbefallde i konungens beskydd den vördnadsvärde biskop Gauzberts släkting *Rimbert*,¹ för att denne med konungens hjälp och beskydd skulle därstädes förvalta de heliga sakramenten. Åt denne gaf konungen en tomtplats i Birka till att där uppbygga en kyrka, och Ansgar köpte en annan tomt med ett hus till boning åt prästen. Konungen visade biskop Ansgar mycken välvilja och ynnest samt lofvade, att han ville för sin del vara trogen

Prästen Rimbert förordnas af Ansgar att predika kristendomen i Birka.

¹ Bör ej förväxlas med ärkebiskop Rimbert.

i afseende på den kristna religionens utöfning. När således allt genom Guds nåd blifvit bragt till ett lyckligt slut, återvände biskop Ansgar hem.

*Danskarne göra
ett härlåg till
Kurland.*

Jag anser mig icke kunna förbigå, huru Guds makt efter Ansgars afresa uppenbarade sig för svenskarne. Ett långt från dem boende folk, kalladt kurer (kurländare) hade förr varit underkastade Sveavälde, men det var nu länge sedan, emedan de hade rest sig och afkastat oket.¹ Slutligen fingo danskarne reda på detta, och vid samma tid som biskop Ansgar framkom till svenskarnes land, samlade de på sina fartyg en mängd krigare och styrde till kurerernas land för att plundra deras ägodelar och lägga landet under sig. Detta rike hade fem städer. Folket, som bodde därstädes, fick kännedom om danskarnes ankomst, samlade sig, började göra käckt motstånd och försvara sina ägodelar. Segern stannade på deras sida, de nedhögggo hälften af danskarne, eröfrade hälften af deras skepp samt togo från dem guld, silfver och mycket byte. När den förutnämnde konung Olof och sveafolket hörde detta, ville de förvärfva sig den berömmelsen, att de kunde göra, hvad ej danskarne förmått, i synnerhet emedan kurerna förut ydt under dem. De samlade därför en otalig här och seglade till deras land. Först kommo de oförmodadt till en stad i Kurland, kallad *Seeburg*, i hvilken funnos 7,000 krigare. Denna stad härjade och plundrade de i grund samt antände densamma. Därefter lämnade de uppfyllda af själf förtroende, sina skepp, gjorde en marsch

*Svenskarnes här-
tåg till Kurland.*

¹ Den isländske historieskrifvaren *Snorre Sturlason* berättar om den svenske konungen *Ivar Vidfamne*, att han utom Sverige och Danmark äfven behärskade norra Tyskland samt länderna öster om Östersjön och en femtedel af England. Detta bekräftas äfven genom den ryske krönikeskrifvaren *Nestor's* berättelse om den svenske höfdingen *Rurik* och hans grundläggande af det första ryska riket.

på fem dagar och skyndade med vilda sinnen till en annan af landets städer, kallad *Apulia*.¹ I denna stad funnos 15,000 krigare. När således svenskarne anländt dit och dessa voro inneslutna i staden, började svenskarne att utifrån anfalla staden och besättningen att inifrån tappert göra motstånd. De senare försvarade sig inne i staden, de förra anstormade utifrån mot dem. Så gingo åtta dagar, under det att de kämpade hela dagen från morgonen till aftonen, många föllo å båda sidor, men ingendera segrade. På nionde dagen voro svenskarne uttröttade af det långvariga blodbadet, började komma i trångmål och storligen rädas. De tänkte blott på, huru de skulle slippa därifrån. »Här uträtta vi intet», sade de, »och våra skepp äro långt aflägsna.» Ty såsom nämnt var det fem dagars marsch till den hamn, hvarest skeppen lågo. De visste således alls icke, hvad de skulle taga sig till, emedan deras sinnen voro alltför mycket förvirrade. Därför beslöto de genom lottkastning efterfråga, om gudarne ville hjälpa dem, så att de endera vunne seger eller blott sluppe undan med lifvet. Lott kastades således, men de kunde icke finna, att någon af gudarne ville hjälpa dem. När detta förkunnades, uppstod stor klagan och jämmer i lägret, och allt mod öfvergaf dem. »Hvad skola vi olycklige göra», sade de. »Gudarne hafva öfvergifvit oss, och bland dem finnes ingen räddare för oss. Hvert skola vi fly? Våra skepp äro långt härifrån, och om vi fly, skola fienderna förfölja och fullständigt nedgöra oss. Hvilket hopp står oss nu åter?» När de således voro i nöd, började några köpmän, som kommo ihåg biskop Ansgars lärdomar, att råda dem. »De kristnas

¹ Om dessa städers läge vet man intet bestämdt.

gud», sade de, »bistår ofta dem, som anropa honom och är mycket mäktig att hjälpa. Låtom oss efterfråga, om han vill vara med oss och villigt gifva honom tillbörliga löften.» Lott kastades, då alla bönfällande begärde det, och man fann, att Kristus ville hjälpa dem. Då detta utropades offentligt, så att alla fingo veta det, stärktes allas mod så plötsligt, att de oförskräckt genast ville ila till stadens stormning. De ropade: »Hvad behöfva vi nu frukta och bäfva för! Kristus är med oss; låtom oss kämpa och handla som män, intet kan hindra oss. Den säkra segern skall ej gå oss ur händerna, ty vi hafva den mäktigaste af gudarne till vår hjälpare.» Därför samlade sig alla och tågade med gladt och hurtigt mod fram att anfalla staden. När de stodo rundt omkring denna och skulle börja anfallet, begärde besättningen att få samtala med dem. Svea-konungen medgaf detta, och de sade: »Vi älska mera fred än krig och önska ingå förbund med eder. Först och främst gifva vi eder såsom förbundsgåfva det byte bestående i guld och vapen, som vi förra året togo från danskarne. Vidare erbjuda vi för hvar och en i denna stad varande person ett halft skålpund silfver, dessutom betala vi eder skatt som förut och ställa gisslan, och från denna dag vilja vi vara eder lydiga och hörsamma, såsom vi förut varit, och lyda under edert välde.» Fastän detta sålunda erbjudits, kunde likväl icke de unga krigarnes ifver hejdas. De blefvo tvärtom ännu ifrigare och utan fruktan samt önskade endast att med vapen förhärja staden och allt, hvad invånarne hade, samt bortföra dem själfva som fångar. Men konungen och höfdingarne fattade ett mera förståndigt beslut. De mottogo kurernas handslag, ingingo ett förbund med dem, hvarefter de med omätliga

*Kurerna erkänna
på nytt svenskar-
nes öfver-
välde.*

skatter och 30 män såsom gisslan glada återvände hem. Sedan ett fredsfördrag slutligen ingåtts mellan dem och kurerna, prisade svenskarne vår Herres Kristi allmakt och förkunnade af alla krafter hans högsinhet, emedan han var stor och öfver alla andra gudar. De öfterfrågade ifrigt, hvad de borde lofva honom, enär de genom honom vunnit en så stor seger. Kristna köpmän, som voro på platsen, sade dem, att en frivillig fasta vore Herren Kristus behaglig. När de hade återvändt hem och där vistats i sju dagar, borde de under de nästkommande sju dagarna afhålla sig från kött. Sedan efter denna fasta 40 dagar förflutit, borde de enstämmigt besluta att likaledes under de följande 40 dagarna afhålla sig från att äta kött. Detta skedde också; alla närvarande fullgjorde villigt detta beslut. Många af dem började äfven sedermera att af vördnad för Kristus hålla fastor och gifva allmosor, såsom de kristna gjorde, emedan dessa sade det vara Kristus välbehagligt. Några begynte äfven att bistå de fattiga. Så började prästen Rimbert att med allas bifall fritt bland dem hålla gudstjänst. Och då alla prisade Kristi makt, så började från den tiden hängifvenheten för den kristna religionen i det landet att ökas, utan att någon sade något däremot.

Konung Erik af Jylland faller i en strid och efterträdes af *Erik d. y.*¹, som på sina höfdingars anstiftan fördrifver de kristna prästerna och låter nedrifva kyrkan i Slesvig. Genom Ansgars personliga mellankomst återfår dock kristendomen sin förra plats i Danmark, och en ny kyrka bygges i *Ribe*.

Under det dessa händelser pågingo sände den vördnadsvärde biskop Gauzbert till sveafolket en präst

Den svenska missionen efter Ansgars hemresa.

¹ Kallas i Danmarks historia *Erik Barn*.

vid namn *Ansfrid*, som härstammade från Danmark och af ärkebiskop Ebo blifvit uppfostrad till Guds tjänst. När denne anländt till Sverige, återvände prästen Rimb-
bert därifrån. Den förre stannade därstädes i tre eller flera år, eftersökt och ärad af alla. Men när Ansfrid hörde, att biskop Gauzbert var död¹, återvände äfven han därifrån och vistades en tid hos oss, hvarefter han angreps af sjukdom och afled, när lidandet tilltog. Ef-
ter hans död ville vår herre, biskop Ansgar, ej tillåta att den i det landet påbörjade kristna tron ginge under utan beslöt sända dit sin egen präst *Regim-
bert*. Denne var mycket lämplig härför och villig till en så lång resa. Men när han reste till hamnstaden Slesvig, i hvilken skeppen lågo med de köpmän, som skulle åtfölja honom, hände det genom djäfvulens till-
skyndan, att han omringades af danska stråtröfvare. De plundrade hans ägodelar, och på den hel. Marias Himmelfärds dag fulländades på ett ärorikt sätt hans städse af en god vilja styrda lefnadslopp. Detta döds-
fall tillfogade Ansgars sinne en stor sorg, men ändock kunde han ingalunda afstå från sitt fattade beslut. Ty kort därefter förordnade han till detta verk en annan präst vid namn *Rimb-
bert*, äfven han af dansk börd. Denne sände han i Kristi namn till dessa trakter, och konung och folk mottogo honom väl. Han förvaltade där genom Guds rika nåd utan hinder de heliga sakramenten ända till denna dag. Slutligen före-
skref Anskar såväl honom som de öfriga prästerna, som han insatt bland hedningarne, att de icke skulle eftertrakta eller begära någons egendom, utan fastmer uppmanade han dem att efter den helige aposteln Pau-

¹ Han dog såsom biskop i Osnabrück 858 eller 859.

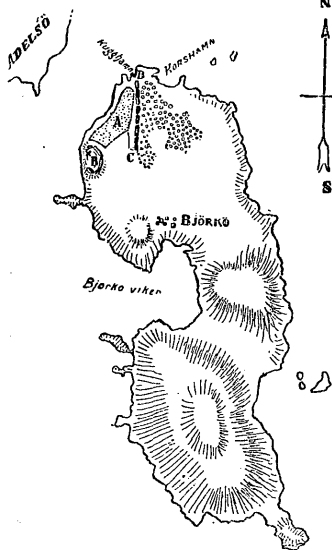
lus' exempel fromt arbeta med sina händer och låta sig nöja med på detta sätt förvärfvad föda och kläder. För öfrigt gaf han dem och deras följeslagare, hvad de behöfde till sin nödtorft. Det, som de dessutom måste skänka bort för att förvärfva vänner, skänkte han dem i öfverflöd af sina egna medel.

Den hel. Ansgar afled i Bremen d. 3. febr. år 865. *Ansgars död.*
Hans trosnit och själfuppoftning voro beundransvärda liksom hans stränghet mot sig själf samt hans enkla lefnadssätt. Ansgars trägna arbete för kristendomens utbredande bland danskar och svenskar har förskaffat honom tillnamnet »Nordens apostel». Rimbert fäller om honom mot slutet af sin skildring af den helige mannens lefnad följande omdöme: »Då han nu under sitt ifriga arbete för den kristna religionen upptogs till Gud, så tro vi, att han skall på uppståndelsens dag, åtföljd af en stor skara, som han bland danska och svenska folket vunnit åt Herren, erhålla lön af Guds nåd för sin goda troskamp och lycklig ingå i det himmelska riket.»

Bilaga.

Om Birka.

I »Ansgars lefnad» och i Adam's af Bremen kyrko-historia berättas om en stad, *Birka*, belägen vid kusten af

svearnes land ej långt från det gamla templet i Uppsala. Som staden ägde en säker hamn, plägade dit komma danska, norska, slaviska m. fl. köpmän. Konungen bodde ej i Birka, utan en höfding, som troligen hade sitt säte på den närbelägna borgen, bevakade hans intressen. Staden ansågs såsom rik genom sin handel; där hölls äfven allmänna ting för den kringliggande nejdén. Som man ofta oroades genom vikingar, hade stadsborna genom försänkningar sökt göra inloppet till staden svårare än förut.

Ansgar skall första gången hafva anländt till Birka omkr. 830; det besöktes sedermera af flere

kristna präster samt äfven af ärkebiskopen af Hamburg-Bremen, Unni, hvilken år 936 afled och begrafdes därstädes. Omkr. 1070 omtalas hos Adam af Bremen, att staden var fullständigt förstörd, och detta har troligen inträffat i slutet af 900-talet.

Under medeltiden och ända till 1700-talet ansåg man allmänt, att Birka legat på Björkö i Mälaren, men senare sökte man platsen för detsamma på andra orter, t. ex. vid Sigtuna, vid Björkenäs norr om Kalmar o. s. v. Nyare tiders forskare stämma dock öfverens i den åsikten, att Birka verkligen legat på Björkö. På 1870-talet utfördes af doktor Hj. Stolpe omfattande gräfningar å Björkö å den plats, som ännu kallas »*bysta'n*» (bystaden) och som igenkännes därpå att jorden är alldeles uppfylld med kol och aska. Här påträffades en oerhörd mängd djurben, hvilka äro lämningar efter forna måltider, samt en mängd husgerådssaker, prydnader, mynt och vapen. Genom gräfningarna uppdagades, att staden haft en aflång form och legat nära stranden. Den var omgifven af en mur, bestående af kullerstenar med däröfver uppskottad jord. På en höjd strax bredvid staden hade en borg legat, hvilken troligen stod i förbindelse med stadsmuren. En del af borgmuren finnes ännu kvar. Utomkring stadsområdet ligger ett stort grafält, där man ännu kan spåra ända till 2,100 grafvar. Ett bevis för att här varit en hamn lämnar namnet *Kugghamn* — en vik strax norr om staden — ty ordet *kugg* eller *kogg* betecknar ett slags handelsfartyg. Fynden, som gjorts på platsen, visa, att Birka stått i liflig förbindelse med många länder. Kärl, smycken af silfver och brons, hvilka härstamma från Gotland, Skåne, Tyskland och Ryssland hafva påträffats här. Fynd af mynt bevisa äfven, att Birka stått i handelsförbindelse med Dorestad, såsom omtalas i »Ansgars lefnad». Några af dessa mynt bära namnet *Carolus* (Karl) och *Dorestad*, hvilket visar, att de under de karolingiska¹ härskarnes tid präglats i Dorestad och sedan förts af köpmän upp till Norden. Vid Dorestad finnes en dylik »svart jord» som vid Birka, och genom gräfningar har man därstädes funnit liknande mynt som de, hvilka påträffats i Birka. Riksantikvariern H. Hildebrand anser att man äfven i Birka präglat dylika mynt, hvilka äro afbildningar af de karolingiska.

¹ »Karolinger» kallas Karl d. stores efterkommande.

UR ADAMS AF BREMEN
KYRKOISTORIA

Ur mäster Adams af Bremen kyrkohistoria.

Adam af Bremen var domherre och skolföreståndare i Bremen, † 1076. Han har skrivit en skildring af ärkestiftet Hamburg—Bremens historia — »Gesta Hammaburgensis ecclesia pontificum». — I denna inflyta äfven värdefulla upplysningar angående Nordens historia, hvilka mäster Adam enligt egen uppgift fått af den danske konungen *Sven Estridsson* (1047—1075).

Första boken.

Vid samma tid (826) kom danakonungen *Harald*, Ansgar i Danmark och Sverige. som *Gotafrids* söner hade beröfvat hans rike, bönfallande till kejsar *Ludvig*.¹ Han undervisades snart i den kristna läran och blef tillika med hustru, broder och en mängd danskar döpt vid *Mainz*. Kejsaren, som var hans fadder, hade beslutit återinsätta honom i hans rike och gaf honom ett län på andra sidan om Elbe. Hans broder *Erik* gaf han en del af Friesland,² för att denne skulle bekämpa vikingarne. Men när ingen evangeliilärare lätteligen kunde påträffas, som med dem ville resa till danskarne för den barbariska grymhets skull, för hvilken detta folk undvikes af alla, erbjöd sig frivilligt den helige *Ansgar* tillika

¹ Kejsar Karl d. store hade förut legat i strid med den danske konungen *Godfred* (Gotafrid). Om Ludvig d. fromme se *Ansgars* lefnad.

² Landet vid hafvet mellan Rhens och Wesers mynningar.

med *Autbert* att icke blott gå till barbarerna utan äfven i fängelse och i döden för Kristi skull. Detta gjorde han, såsom jag tror, emedan han drefs härtill af den helige Ande och på något sätt ville vinna martyrkronan. Därför dröjde de två år i det danska riket och omvände många till den kristna tron. När de återvändt därifrån och återigen af kejsaren uppfordrades att föra evangelii nåd till de långt bort boende svenskarne, tog den oförskräckte Guds kämpe Ansgar med sig klosterbröderna *Gislemar* och *Witmar* såsom lärare och kom med gladt hjärta till Danmark. Han kvarlämnade *Gislemar* hos *Harald* och seglade själf med *Witmar* öfver till Sverige. Där mottogos de vänligt af konung *Björn* och tillätos att offentligt predika Guds ord. Många vunno de under ett helt år för Jesu Kristi rike. Bland dessa var *Herigar*, befälhafvare i staden *Birka*,¹ hvilken till och med skall hafva utmärkt sig genom underverk och dygdiga handlingar. Glada öfver den lyckliga utgången af deras sändning återvände de nya apostlarne för tvenne folk triumferande till *Corvey*.²

Ett nytt ärkebiskopsstift inrättas (832) af kejsaren och de andliga i *Hamburg* för *danskar*, *svenskar* och *slaver*, och Ansgar blir den förste ärkebiskopen. *Gauzbert*, som nu får namnet *Simon*, sändes som biskop till *Sverige*. Men kort därefter (839—840) uppbrännes *Hamburg* af vikingar, och Ansgar måste fly därifrån.

Vid denna tid blef äfven biskop *Gauzbert* genom hedningarnes raseri fördrifven från *Sverige*, och *Nithard*, hans kaplan, kröntes jämte andra med martyrkronan.

¹ Detta inträffade år 830.

² Klostret Nya Corvey i Westfalen. Det låg vid Weser i trakten af Paderborn.

Och ifrån den tiden saknade Sverige under sju år närvaron af en biskop. Vid samma tid tillställde den från sitt rike fördrifne konung *Anund* en förföljelse mot de kristna. Herigar, befälhafvaren i Birka, var den ende, som höll fast vid kristendomen, och förvärfvade en så stor nådelön för sin trohet, att han räddade många tusen hedningar genom sina underverk och förmaningar. Hvilket står att läsa i den helige Ansgars lefnad.

En tid därefter utnämner kejsar Ludvig den fromme Ansgar till biskop af Bremen, i hvilket kall denne verkade i 18 år. Kort förut hade han afsändt eremiten *Ardgar* till Sverige, hvilken en tid välsignelserikt verkade därstädes.

Glad öfver denna gäfv af kunglig frikostighet¹ skyndade Guds bekännare till Danmark. Där fann han *Erik* *Ansgars andra färd till Sverige.* såsom danskarnes konung och gjorde honom till kristen. Denne lät genast uppbygga en kyrka vid hamnen *Slesvig* och gaf likaledes tillåtelse, att hvar och en i hans rike, som ville det, skulle få blifva kristen. Och en otalig mängd af invånarne antogo den kristna tron. Om dessa står anmärkt i böckerna, att flera, som undfått dopets bad, äfven helades från alla kroppsliga svagheter. Sedan dessa angelägenheter blifvit ordnade efter önskan, höll den helige gudsmannen, emedan han nitälskade för det svenska folkets omvändelse, råd med biskop Gauzbert, hvem af dem skulle utsätta sig för denna Kristus behagliga fara. Men den senare afböjde frivilligt faran och bad, att Ansgar måtte resa. Genast utbad sig den oförskräckte Guds kämpe af konung Erik ett sändebud och ett sigill.² Därefter for han från den danska stranden och anlände till Sverige,³

¹ Näml. af stiftet Bremen, som lades till Hamburgs ärkestift.

² För att visa, att Ansgar verkligen kom från konung Erik.

³ Omkr. år 850.

hvarrest konungen, *Olof*, vid Birka höll en allmän sammankomst med sitt folk. Denne fann han genom Guds förutseende barmhärthighet så mild, att på hans befallning och med folkets bifall samt sedan lott kastats och afgudabilden rådfrågats, en kyrka uppbyggdes därstädes och alla fingo tillåtelse att döpas. Sedan detta var afslutadt efter önskan, anförtrodde vår evangelist (*Ansgar*) den svenska kyrkan åt prästen *Rimbert*¹ och återvände hem. — Detta står vidlyftigt beskrifvet i berättelsen om den helige *Ansgars* lif och gärningar, hvilket jag för korthetens skull sammandragit. Och, om jag icke bedrager mig, synes här *Hezekiels* profetia om *Gog* och *Magog* på ett synnerligen träffande sätt uppfyllas. »Och jag skall sända», säger Herren, »eld till *Magog* och öfver dem, som säkra bo på öarna.» Många tro, att detta och annat sådant syftar på goterna, som intagit Rom, men då jag tager i betraktande, att goternas folk härska i Sverige och att hela denna trakt är vidt och bredt sönderdelad i öar, anser jag, att denna profetia kan tillämpas på dem, så mycket mer som mycket förutsagts af profeterna, som ännu ej synes hafva blifvit uppfylldt.²

Bremens och Hamburgs stift förenas år 847 under *Ansgar* såsom ärkebiskop. *Ansgar* dör 865. Om honom skrifver mäster Adam: »Han förlossade de fångna, tröstade de bedröfvade, undervisade de sina, förkunnade evangelium för barbarerna; korteligen, han var aldrig overksam, ute som apostel, hemma som en enkel munk.»

Efter *Ansgar* följde *Rimbert* (865—888). Äfven denne besökte flera gånger Sverige och skall då hafva utfört flera

¹ Bör ej förväxlas med ärkebiskop *Rimbert*, som antages hafva författat »*Ansgars* lefnad».

² Detta syftar på den långt fram i nyare tider gängse åsikten, att folkvandringens öst- och västgoter varit samma folk som götarne i Sverige.

underverk. Under en resa till Sverige stillade han genom sina böner en svår storm. I Sverige återgaf han genom smörjelse med den heliga oljan en blind hans syn samt skall äfven hafva botat konungens son, som var besatt af en ond ande.

I ärkebiskop *Unnis* tid (918—936) regerade i Danmark konung *Gorm d. gamle*,¹ som var en ifrig hedning och förföljde de kristna. Men *Unni* reste dit och lyckades vinna konungens son *Harald* (Blåtand) för kristendomen, så att denne, sedan han blifvit konung, lät kristendomen fritt förkunnas, kyrkor byggas och präster anställas bland folket, ehuru han själf ej mottog dopet.

Därefter följde han den store evangeliiförkunnaren Ansgars spår, för öfver Östersjön och framkom icke utan fara till *Birka*. Dit hade efter den helige Ansgars död på 70 år ingen lärare vågat komma utom en allena, såsom vi läsa, Rimbert. Så höll hedningarnes förföljelse de våra borta. *Birka* är en stad hos götarne, belägen midt i Sverige ej långt från det tempel, *Uppsala* kalladt, hvilket är det mest helighållna, som svenskarne hafva. På detta ställe (*Birka*) bildar en från norr inskjutande vik af det haf, som kallas det baltiska² eller barbariska, en eftersökt hamn för de barbariska folk, som bo spridda vid detta haf. Men den är mycket farlig för oförsiktiga och för de i dessa trakter obekanta. Invånarne i *Birka*, som ofta hemsökas genom anfall af vikingar, af hvilka där finns en stor mängd, hafva, då de ej kunde genom våld och vapen motstå sina fiender, försökt att bedraga dem genom en slug list. De tillstängde nämligen denna vik af detta genom vikingar oroadе haf på en sträcka af hundra stadier³ och mera

Ärkebiskop *Unni*
i Sverige.

¹ Omkr. 900—940.

² Med det baltiska hafvet menas *Östersjön*.

³ Stadium, ett längdmått hos greker och romare, motsvarar ungefär 185 meter.

genom dolda stenmassor och gjorde inloppet farligt för de sina och för vikingarne. Emedan den är tryggast i de svenska kusttrakterna, pläga till denna ankarplats vanligen samlas för olika handelsbehof danska och norska äfvensom slaviska och sembiska¹ skepp och dylika från andra skytiska folk.²

I denna hamn steg Guds bekännare (Unni) i land och började bland folken predika sitt för dem ovanliga budskap. Ty svearne och götarne eller såsom de rättare kallas, norrmannerna, hade helt och hållet glömt den kristna religionen på grund af de då pågående vikingatågen. Under denna tid hade många konungar fört ett blodigt regemente några få år. Därför kunde folket ej lätteligen öfvertalas att antaga den kristna tron. Jag har af den ofta omnämnde danske konungen Sven hört, att under denna tid hos svearne härskat en viss *Ring*³ med sönerna *Erik* och *Edmund*. Ring skulle själf hafva haft till föregångare *Anund*, *Björn* och *Olof*, om hvilka läses i den helige Ansgars lefnad, och andra, hvilkas namn ej förekomma. Det är troligt, att Guds stridsman Unni besökt dessa konungar, ehuru de icke voro troende, och med deras tillåtelse predikat Guds ord i Sverige. Ehuru det synes onyttigt att forska efter deras handlingar, som ej haft den rätta tron, är det dock likaså orätt att förbigå deras frälsning, som först trodde och dem, genom hvilka de blefvo troende. Således planterades svear och götar först af den helige Ansgar i tron. Därefter återföllu de på nytt i hedendom men återkallades af den helige fader Unni till den rätta vägen. Det är tillräckligt att veta, på

¹ Preussiska.

² Möjl. menas här österut boende folk vid Östersjön.

³ Torde ha regerat i förra delen af 900-talet.

det att jag, om jag sade mera, ej måtte synas fara med osanning. »Ty det är bättre», säger den helige Hieronymus, »att säga sanningen rent ut än att framföra det falska på ett värtaligt sätt.»

Sedan Herrens evangelist fulländat sin sändning och äntligen gjorde sig i ordning att afresa, angreps han i Birka af en sjukdom och nedlade därstädes sin trötta kroppshydda. Men själen uppsteg, rikt prydd med mången triumf öfver frälsta själar, till evig glädje i det himmelska fosterlandets borg. Därpå ombesörjde ärkebiskopens lärjungar hans likbegängelse dels under veklagan, dels med glädje. De öfriga lemmarna begrofvos de just i staden Birka och hemförde till Bremen blott hans hufvud, hvilket de med tillbörliga hedersbetygelser jordade i Sit Petri kyrka framför altaret. Han dog i Seythien¹ såsom det skrives, sedan han fulländat den goda striden år 936 omkring midten af september.

Andra boken.

Konung *Harald Blåtand* i Danmark (940—985) råkar i krig med kejsar *Otto II.*² Denne intränger i Slesvig och slår konung Harald i en blodig drabbning. Därpå låter Harald tillika med gemål, barn och flera höfdingar döpa sig, och kristendomen vinner allt mer insteg i Danmark. Ärkebiskop *Adaldag* af Hamburg-Bremen³ inrättade därpå med påfven *Agapetus'* samtycke tre biskopsstift för Danmark nämligen i *Slesvig, Ribe* och *Aarhus*. »Åt dessa öfverläm-

¹ Här menas Sverige.

² Otto II, tysk konung och romersk kejsare, regerade åren 973—983.

³ 937—988.

nade han äfven de kyrkor, som ligga på andra sidan hafvet nämligen på Fyen, Sjælland, i Skåne och i Sverige» (948).

Om Östersjön, som sköljer dessa länders kuster, berättar mäster Adam följande efter *Einhard's* ¹ beskrifning i dennes arbete »Kejsar Karls lefnad».

En hafsvik af obekant längd, säger han, sträcker sig från den västra Oceanen ² mot öster. Dess bredd öfverstiger ingenstädes 100,000 steg men är på många ställen smalare. Vid dess stränder bo många folk, nämligen danskar och svenskar, hvilka vi kalla *norrmanner*, och dessa innehafva såväl den norra kusten som alla öarna i hafvet. Den södra kusten bebos af slaver och åtskilliga andra folk, af hvilka *wilzerna* ³ äro de förnämsta.

Harald Blåtand
konung i Dan-
mark.

Harald, danskarnes konung, utmärkt genom fromhet och tapperhet, mottog sedan lång tid kristendomen välvilligt i sitt rike och höll uthålligt fast vid den ända till sin död. Därför befäste han sitt rike genom helighet och rättvisa och utbredde sitt välde på andra sidan hafvet öfver norrmanne och anglerna. ⁴ *Edmund*, Eriks son, regerade då i Sverige. Denne var förbunden med Harald och visade sig vänligt stämd mot kristna, som kommo dit. I Norge var *Hakon* ⁵ konung. Denne, som norrmanne fördrifvit från riket på grund af hans tyranniska regering, återinsatte Harald genom sin tapperhet och gjorde honom mild mot dem, som dyrkade Kristus.

¹ *Einhard* (eller *Eginhard*), frankisk historieskrifvare, född omkring 770, död 840, har skrivit en förträfflig lefnadsteckning öfver Karl d. store.

² Nordsjön eller Atlanten.

³ Bodde i det s. k. Vor-Pommern.

⁴ Engelsmännen?

⁵ Troligen menas här *Hakon Jarl* (omkr. 965—995). Slutligen reste sig norrmanne mot honom, och *Olaf Trygvesson* blef hans efterträdare. Hakon Jarl var ingen vän till kristendomen utan tvärtom en ifrig dyrkare af de gamle gudarne.

Vid denna tid insatte ärkebiskop Adaldag nya biskopar för Norden.

Odinkar den äldre, som af Adaldag invigdes för Sverige, skall oförtrutet hafva skött sitt kall bland detta folk. Ty han var, så vidt vi veta, en helig man, lärd i allt, som rör Gud; för öfrigt var han, hvad det världsliga ankommer, af förnäm börd och härstammade från danskarne. Därför kunde han äfven öfvertyga barbarerna efter sin önskan beträffande vår religion. Af de öfriga biskoparne känna de gamle ingen, som vunnit så mycken berömmelse som han utom *Liafdag* från Ribe, som säges hafva utmärkt sig genom underverk och predikat i trakterna på andra sidan hafvet (d. ä. i Sverige eller Norge).

Under ärkebiskop Adaldags sista tid skakades vår ställning bland barbarerna, och kristendomen i Danmark stördes, ty i den sanna religionens uppspirande säd försökte en afundsam, ond man att utså otrons ogräs. (Matth. 13: 25.) Ty *Sven Otto*,¹ den store Haralds, danakonungens, son, som förehade många förrädiska anslag mot sin fader, lade råd med dem, som hans fader tvungit att antaga kristendomen, att de skulle beröfva den åldrige och numera ej så kraftige Harald regeringen. Således bildades plötsligen en sammansvärjning, danskarne afsade sig kristendomen, upphöjde Sven till konung och förklarade Harald krig.² Men denne, som från början af sin regering hade satt allt sitt hopp till Gud, anförtrodde också nu stridens utgång åt Gud. Ehuru

Det hedniska partiet i Danmark vinner öfverhand.

¹ *Sven Tveskägg*, eller rättare Tjufveskägg (985—1014) kallades så på grund af sitt klufna hagskägg.

² Ledaren af det hedniska partiet var den berömda stormannen *Palnatoke*, som skall hafva grundat *jomsvingarnes* samfund (Jomsborg). En händelse i Palnatokes lif torde ha gifvit upphof till sagan om *Wilhelm Tell*.

han förbannade detta krig, beslöt han dock att skydda sig med vapenmakt. När han såsom en annan David framryckte till strid, sörjde han mer öfver sin son Absalon och dennes brott än öfver sin egen fara. I denna beklagensvärda strid, ännu mer olycksbringande än borgerligt krig, blef Haralds parti besegradt. Han själf flydde sårad ur striden, besteg ett skepp och undkom till en stad i slavernas land, kallad *Jumne*.¹ Af invånarne mottogs han mot förväntan vänligt, ehuru de voro hedningar, men efter några dagar förlorade han genom sitt sår alla krafter och dog i tron på Kristus. Hans lik hemfördes af hären och begrafdes i staden *Roskilde* i den kyrka, hvilken han själf först låtit uppföra till den Heliga Treenighetens ära.

Sven Tveskägg konung i Danmark.

När konung Sven vid denna tid tillställde en stor kristendomsförföljelse i Danmark, berättas ärkebiskop Adaldag hafva genom trängande böner och talrika skänker försökt att blidka den vilde konungens sinne lag mot de kristna. Men denne förkastade allt detta och började att rasa i grymhet och trolöshet. Men Guds hämnd drabbade den mot Honom upproriske konungen. Ty när han började krig mot slaverna, blef han två gånger förd som fånge till deras land och måste lika ofta medelst en ofantlig summa guld återlösas af danskarne. Men han ville icke ännu återvända till Gud, som han först förolämpat genom sin faders och sedan genom de kristtrognas död. Och Herren förgrymmades i sin vrede och öfverlämnade honom i hans fienders hand, på det han måtte lära sig att icke

¹ På ön Wollin. Denna stad var en gång medelpunkten för Nordens handel med det öfriga Europa; kallades äfven *Julin* och af nordborna *Jom*. I närheten låg det berömda fästet *Jomsborg*, hvilket skall hafva anlagts af Harald Blåtand.

smäda Gud. (1 Timot. 1: 20.) Då inföll i Danmark den mäktige Sveakonungen *Erik*,¹ sedan han samlat en här, oräknelig såsom hafvets sand. Sven, som öfvergifvits af Gud, mötte honom, förgäfves förlitande på sina afgudar. På båda sidor utkämpades många strider till sjös, — ty så brukar detta folk strida —, danskarnes hela krigsmakt tillintetgjordes, och konung Erik erhöll Danmark såsom segrare. Sven fördrefs från sitt rike och erhöll för sina gärningar en rättvis lön af Herren, som är en nitälskande Gud. (2 Mosebok 20: 5.) Detta har den yngre Sven berättat för mig, att det händt hans farfader enligt Guds rättvisa dom, emedan han öfvergifvit den, hvilken hans fader haft såsom en god försvarare.

Svenska och danska vikingar härja Sachsens och Frieslands kuster (994) och besegra i grund en sachsisk här vid *Stade*. Den fördrifne konung Sven söker tillflykt hos konung *Tryggve*² i Norge men förvisas därifrån, likaledes från England af konung *Aethelred* (978—1014) och fann slutligen tillflykt i *Skottland*. Där dröjde han sju år i landsflykt, till dess konung Erik dog.

Dessa sin fadermördande farfaders faror skildrade konung Sven för mig, som var djupt rörd; där-
 efter återförde han sin berättelse till *Erik Segraren* (Segersäll). Erik Segersäll konung i Sverige och Danmark. Poppo och Odinkar d. y.

Erik, sade han, erhöll två riken, danskarnes och svenskarnes, och som han själf var hedning, var han mycket fientlig mot de kristna. Till honom sägas kejsaren och biskopen i Hamburg hafva sändt en helig och vis man vid namn *Poppo*, som blifvit vigd till biskop för Slesvig. Han hade uppdrag angående det

¹ Erik Segersäll, † före 994.

² *Tryggve* var konung i Viken (Bohuslän) och fader till Olaf Tryggvesson.

danska riket och skulle bedja om fred för de kristna å kejsarens vägnar. När barbarerna enligt deras sed begärde ett tecken, berättas han för att bevisa kristendomens sanning utan att dröja genast hafva tagit ett glödande järn i sin hand och oskadad framvisat det. Ehuru detta järtecken lätt syntes kunna aflägsna invånarnes hedniska villfarelse, berättas den helige gudsmannen för att borttaga hedendomen hos detta folk hafva gjort ett annat och ännu större underverk. Han påtog nämligen en med vax indränkt klädnad, ställde sig midt bland folket och befalld i Herrans namn, att man skulle antända densamma. Med ögon och händer upplyftade mot himmelen uthärdade han så tåligt de brännande lågorna, att, sedan klädnaden helt och hållet förbränts och blifvit till aska, han med munter och glad uppsyn betygade, att han ej en gång känt röken af branden. Öfverraskade genom detta nya underverk blefvo många tusen troende genom honom, och ännu i dag är Poppas namn mycket äradt bland det danska folket och i dess kyrkor.

Några påstå, att detta utförts i Ribe, andra i *Hedeby*, som kallas Slesvig. Vid den tiden blef äfven den ofvannämnde Odinkar d. ä.,¹ salig i åminnelse, berömd i Danmark, emedan han predikade på Fyen, Sjælland, i Skåne och i Sverige och omvände många till kristendomen. *Odinkar d. y.* var hans lärjunge och släkting. Han var af förnäm börd, härstammade från den danska konungaätten och var till den grad rik, att Ribe stift säges vara bildadt af hans arfvegods. Han skall förut hafva blifvit lämnad till skolan i Bremen och af ärkebiskop Adaldags händer mottagit dopet samt blifvit kallad med hans namn, Adaldag.

¹ *Odinkar* betyder »kär för Odin».

Dessa män förvärfvade sig, såsom vi erfara, stor ära i denna trakt, under det andra från Adaldags tider, som ännu voro vid lif, icke voro mindre verksamma. De framträngde i Norge och i Sverige och samlade mycket folk åt Jesus Kristus. Af dem skall *Olaf Tryggvesson*,¹ som då härskade i Norge, hafva blifvit döpt; han skall hafva varit den förste kristne af detta folk. (Olaf Tryggveson, som fördrifvits från Norge, kom till England och antog där kristendomen, som han själf först införde i sitt land, tog en hustru från Danmark, den mycket stolta *Thyra*, genom hvars anstiftan han bekrigade danskarne.)²

Erik,³ sveakonungen, blef i Danmark omvänd till kristendomen och döptes därstädes. Fördenskull reste predikanter från Danmark öfver till Sverige och verkade förtröstansfullt i Herrens namn. Jag har hört af den kloke danske konungen (Sven d. y.), att Erik, sedan han antagit kristendomen, återfallit i hedendom. Men att han fört krig med *Otto III*⁴ och af honom blifvit besegrad har jag hört af andra; konungen däremot tiger därom.

Efter Eriks länge önskade död återvände Sven ur landsflykten och erhöll åter sina fäders rike i det 14:de året af sitt fördrifvande eller utvandring. Och han tog till gemål Eriks efterlämnade hustru, *Olofs* (*Skötkonungs*) moder,⁵ som födde honom sonen *Knut*. Men denna

*Olof Skötkonung
och Sven Tre-
skügg.*

¹ Regerade i Norge omkring 995—1000.

² Denna uppgift är hämtad från mästern Adam men strider mot den förra.

³ Erik Segersäll.

⁴ Otto III, tysk konung och romersk kejsare, regerade åren 983—1002.

⁵ *Sigrid Storråda* (d. v. s. den högmodiga) var dotter af en rik svensk bonde, kallad *Skaguls-Toste*.

äktenskapsförbindelse gagnade intet den, på hvilken Gud vredgades. Sveakonungen *Olof* var mycket kristligt sinnad; han tog till hustru en flicka af slavernas stam vid namn *Estrid* från obotriterna,¹ af hvilken föddes sonen *Jakob* och dottern *Ingrad* (*Ingegärd*), med hvilken den helige konungen *Gerzlef*² af Ryssland ingick äktenskap. Ty *Olof*, som efter sin fader *Eriks* död fick väldet öfver svenskarne, öfverföll med en krigshär den olycklige *Sven*, fördref honom från hans rike och erhöjll själf Danmark. Men då förstod *Sven*, att Herren är Gud, begrundade sina synder och bad ångerfullt till Herren, som hörde honom. Han gaf honom nåd för sina fienders åsyn, och *Olof* återinsatte honom i hans rike, emedan *Sven* hade hans moder till gemål. De gjorde ett fördrag mellan sig och förbundo sig ömse-sidigt på det kraftigaste, att de skulle uppehålla den i deras riken planterade kristendomen och utbreda den till främmande folk.

Olaf Tryggveson
konung i Norge.

Då den norske konungen *Olaf Tryggveson* hörde talas om de båda konungarnes förening, vredgades han mot *Sven*, troende att denne, såsom öfvergifven af Gud och så ofta fördrifven, äfven af hans (*Olafs*) krigare lätt skulle kunna förjagas. Han samlade därför en tallös flotta och anföll danske konungen med krig. Detta skedde mellan Skåne och Sjöalland, hvarest ko-

¹ Ett slaviskt folk, som bodde i Mecklenburg och Holstein.

² *Jaroslav*, storfurste af *Novgorod*, † 1054, var en ättling af *Rurik*, en svensk höfding, som med sitt följe blifvit inkallad af slaverna till nuvarande Ryssland. Denne grundade ett rike med *Novgorod* till hufvudstad, men denna flyttades sedermera till *Kiev*. De inflyttade svenskarne kallades *rus*, hvaraf namnet *ryssar* uppkommit. Till en början underhölls en liflig förbindelse med moderlandet genom invandrande vikingar, de s. k. *varjagerna*. Dessa togo äfven tjänst hos den grekiske kejsaren i Konstantinopel, där de bildade det s. k. *väringagardet*. Med *Jaroslaws* död upphörde förbindelsen med Sverige.

nungarne pläga hålla sjödrabbningar. Vid *Helsingborg* är öfverfarten öfver det baltiska hafvet kort; på detta ställe kan man från Skåne se Sjælland, och det är ett vanligt smyghål för vikingar. Där sammandrabbade de således;¹ norrmännen blefvo slagna och fördrifna af danskarne. Konung Olaf, som käckt stannade ensam kvar på sitt skepp, kastade sig i hafvet och fann så ett värdigt slut på sitt lif. (Efter makens död gjorde hans gemål ett sorgligt slut på sitt lif genom hunger och svält, såsom hon var värd.) Några berätta, att han (Olaf) varit kristen, andra att han öfvergifvit kristendomen. Alla däremot försäkra, att han varit erfaren i teckentydning, betjänat sig af lottkastning och satt hela sitt hopp till fågeltecken.² Därför fick han också ett tillnamn, så att han kallades *Olaf Kråkben*. Ty han var, såsom man säger, hängifven åt trolldom, hade vid sitt hof alla trollkarlar, på hvilka detta land har öfverflöd, och bedragen af deras villfarelse gick han under.

Efter Olafs död ägde Sven två riken. Han själf utrotade snart afgudatjänsten och befallde genom ett påbud, att kristendomen skulle antagas i Norge. Vid samma tid insatte han äfven en viss *Gotebald*, som kom från England, till evangelii lärare i Skåne, och denne säges någon gång i Sverige och ofta vid Norge hafva predikat evangelium.

År 1011 sändes *Reginbert* att predika i Sverige. 1013 blir *Unvan* ärkebiskop i Hamburg³ och förordnar missionärer till Sverige och Norge. Emellertid seglar *Sven Tveskugg* till England; dess konung *Aethelred* fördrifves, men Sven

¹ Som bekant stod slaget vid ön Svolder nära Rügen år 1000. Enligt de nordiska sagornas uppgifter var Olaf en ifrig kristen.

² Man trodde i hedna tider, att man genom att iakttaga vissa fåglars flykt kunde utforska gudarnes vilja.

³ 1013—1029.

dör kort därefter. Han efterträdes af sin son, *Knut d. store*, som härskar öfver Danmark och efter tre års krig eröfrar England. *Olaf Haraldsson* blir konung i Norge men bekrigas af Knut, som får hjälp af *Olof Skötkonung* i Sverige.

*Knut d. store och
Olaf Haraldsson.*

Mellan Knut och Olaf, norrmännens konung, rådde ett ständigt krig, som ej afstannade under deras listid. Danskarne kämpade om öfverväldet men norrmännen för friheten. I denna strid synes mig Olafs sak hafva varit mera rättvis, emedan han mera kämpade af nödtvång, än frivilligt. När någon gång en lugn period inträdde efter krigsrörelserna, regerade samme Olaf sitt rike med omsorg och rättvisa. Han säges bland andra dygder äfven haft en stor ifver för Guds sak, så att han utrotade alla trollkarlar i sitt land. Ehuru alla barbariska länder hafva öfverflöd härpå, så är särskildt Norge öfverfylldt med sådana vidunder. Ty där bo spåmän, teckentydare, trollkarlar, besvärjare och andra Antikrists drabanter, genom hvilkas gyckelspel och bländverk de olyckliga själarna blifva föremål för onda andars inflytelser. Alla dessa och deras likar beslöt den salige konung Olaf att förfölja, så att den kristna religionen skulle bättre slå rot, sedan denna förargelse aflägsnats. Han hade med sig många biskopar och präster från England, genom hvilkas förmaningar och lära han själf beredde sitt hjärta åt Gud och öfverlämnade sitt folk åt deras ledning. Bland dessa voro de genom lärdom och dygder berömda männen *Sigfrid*, *Grimkil*, *Rudolf* och *Bernhard*. På konugens befallning besökte dessa äfven Sverige, Gotland och alla de öar, som ligga på andra sidan Norge,¹ och predikade för barbarerna Guds ord och om Jesu Kristi rike. Han skickade äfven sändebud med skänker till vår

¹ I Östersjön.

ärkebiskop och bad, att Unvan måtte välvilligt mottaga dessa biskopar och skicka sina till honom, så att dessa måtte stärka det råa norska folket i kristendomen.

Genom en liknande kärlek till religionen skall den andre konung Olof i Sverige ¹ hafva utmärkt sig. Han ville omvända de honom underlydande folken till kristendomen och arbetade med stor flit på att afgudatemplet i *Uppsala*, som är beläget midt i Sverige, måtte förstöras. Hedningarne, som fruktade denna hans afsikt, sägas hafva med sin konung afslutit den öfverenskommelsen, att, om han själf ville vara kristen, han skulle få bestämma öfver den bästa delen af Sverige, som han önskade, i hvilken han kunde uppbygga en kyrka och införa kristendomen. Därför skulle han ej heller med våld bringa någon från de gamla gudarnes dyrkan utom den, som frivilligt önskade omvända sig till Kristus. Glad öfver detta fördrag grundade konungen snart i Västergötland, hvilket ligger närmast både danskarne och norrmännen, en kyrka samt ett biskopssäte. Det var i den stora staden *Skara*, i hvilken på den fromme konung Olofs begäran *Thurgot* först insattes såsom biskop af ärkebiskop Unvan. Denne *Thurgot* förvaltade med ifver sitt ämbete bland folken; genom sitt arbete vann han de båda ansedda götiska ² folken för Kristus.

Olof Skötkonungs förhållande till kristendomen.

Skara biskopsdöme.

Genom denne biskop förärade konung Olof ärkebiskop Unvan stora skänker. För öfrigt berättas konungen hafva haft två söner, hvilka han lät döpa på samma gång som sin gemål och sitt husfolk. Den ene af dem, född af en konungens frilla, fick namnet *Edmund*. Den andre, *Anund*, som var född ko-

Olofs söner.

¹ Olof Skötkonung.

² Väst- och östgötar.

nungen af hans lagliga gemål, kallades med tillnamnet *Jakob* för trons och nådens skull. Ehuru denne var till åren en yngling, öfverträffade han i visdom och fromhet alla dem, som voro före honom i ålder; och ingen af konungarne var det svenska folket så kär som Anund.

Olaf Haraldsson stupar (vid Sticklastad) och förklarar för helgon.

Olaf, norrmännens berömde konung, kämpade således en ständig strid med danakonungen Knut, som anfallit hans rike. Slutligen skall den salige konung Olaf hafva blifvit fördrifven från sitt rike, Norge, genom ett uppror af stormännen, hvilkas hustrur han själf låtit fängsla för trolldom. Knut regerade således på en gång i Norge och Danmark samt i England, något som ingen konung förut lyckats ernå. Men Olaf, som satte hela sitt hopp till Gud, rustade sig åter till krig för att undertrycka afguderiet. Därför samlade han hos konungen af Sverige, hvars dotter han hade till äkta, samt från folken på öarna en otalig här och återtog med vapenmakt sitt fädernerike. Nu trodde denne för sin tapperhet mot fienderna och rättvisa mot sina undersåtar berömde konung, att han af Gud blifvit återinsatt i sitt rike för att han numera ej borde skona någon, som antingen ville förblifva trollkarl eller ej ville blifva kristen. Han hade redan till större delen infriat sitt löfte, då några få återstående trollkarlar för att hämnas dem, som konungen dömt, ej tvekade att döda honom själf. Några säga, att han fallit i strid, andra att han midt bland folket blifvit svårt skymfad. Andra försäkra, att han till Knuts fördel blifvit i hemlighet mördad, hvilket äfven synes mig mera sannolikt, då denne (Knut) intog hans rike.¹

¹ Dessa händelser inträffade först efter Olof Skötkonungs död. Olaf Haraldsson bekrigade Knut d. store med sin svågers, Anund Jakobs i Sverige, bistånd. Emellertid blef Olaf fördrifven och flydde till sin gemåls släktingar (storfursten Jaroslaw) i Ryssland. Han

Så dog Olaf, konungen, och såsom jag tror, martyren; hans kropp begrofs med tillbörlig heder i *Trondhjem*, en stor stad i hans rike. Därstädes värdigas Herren ännu i dag genom underverk och helbrägdagörelser, som ske genom honom (d. hel. Olaf) visa, huru stor ära i himmelen åtnjutes af den, som så hedras på jorden. (Han regerade i tolf år.) Hans fest firas den 29 juli¹ och är genom ständig dyrkan minnesvärd för alla folken vid den norra oceanen, nämligen norrmän, svear, götar, sember, danskar och slaver.

Olaf, som ifrigt iakttog alla kyrkofester, skall, sedan han för den kristna religionens skull blifvit fördrifven från och slutligen återtagit sitt rike, hafva haft en drömsyn, just då han skulle börja striden och sofvande befann sig i sitt tält. Då fienderna kommo öfver dem och konungen ännu sof, gick hans härförare *Finn*² fram och väckte honom. Då suckade denne: »Ack, hvad har du gjort! Jag tyckte mig stå på en stege, hvars spets vidrörde stjärnorna. Ack, jag hade redan kommit till stegens spets, och himmelen stod öppen för mig att träda in, om du icke kallat mig tillbaka genom att väcka mig.» Sedan konungen sett denna syn, blef han omringad och dödad, under det han ej försvarade sig samt krönt med martyrkronan.

Vid samma tid, säges det, besökte en man från England vid namn *Wolfred*, som drefs af kärlek till Gud, Sverige och skall hafva med stor djärfhet predikat Guds ord för hedningarne. Då han genom sin predikan hade omvändt många till den kristna tron, bör-

*Missionären
Wolfred besöker
Sverige.*

återvände dock snart, samlade i Sverige en här och bröt in i *Tröndalagen* (trakten kring Trondhjem) men blef slagen och dödad vid *Sticklastad* 1030.

¹ Ännu i dag bär den 29 juli namnet *Olof*.

² Han hette Finn Arneson.

jade han förbanna en afgudabild vid namn *Tor*, som stod i folkförsamlingen; samtidigt ryckte han till sig en tveeggad yxa och slog bilden i stycken. För denna djärfva handlings skull blef han visserligen genast tillfogad tusen sår, men hans själ, som var värd martyrkronan, for till himmelen. Hans stympade kropp nedsänkte barbarerna efter ett hånande behandlingssätt i ett träsk.

*Anund Jakob
konung i Sverige.*

Vid samma tid dogo de berömda nordiska konungarne Knut och Olof, hvilka voro köttsliga bröder.¹ Den ene af dem, nämligen Olof, fick till efterträdare i regeringen sonen *Jakob* (Anund Jakob, om hvilken vi ofvan talat. Under denne gjorde den yngre *Sven*² Ulf's son krigstjänst i Sverige under tolf år. Han har berättat för mig, att under Jakobs regering kristendomen blifvit vidt utbredd i Sverige.

Tredje boken.

*Edmund Gamle
konung i Sverige.*

Under det detta försiggick därstädes³ gick den fromme sveakonungen Jakob ur tiden,⁴ och hans broder *Edmund Gamle*, en dålig man, efterträdde honom. Denne var son af en frilla åt konung Olof, och ehuru han var döpt, brydde han sig ej mycket om vår religion. Han hade hos sig en olaglig biskop vid namn *Osmund*, som Sigfrid, norrmännens biskop, hade anför-

¹ De voro styfbröder; Knut dog 1035, Olof omkr. 1024.

² Sedermera konung i Danmark med namnet *Sven Estridsson*. Hans mor hette *Estrid* och var syster till Knut d. store.

³ Mäster Adam har förut i sitt arbete redogjort för händelserna i Danmark och Norge efter Knuts död (1035). Magnus d. gode af Norge härskar i båda länderna men får i Danmark till medtäflare Sven Estridsson. Efter långa strider dör Magnus 1047 och får till efterträdare i Norge Harald Hårdråde (1047—66).

⁴ Omkring 1050.

trott åt skolan i Bremen för att undervisas. Senare begaf sig denne, glömsk af mottagna välgärningar, till Rom för att invigas men bortvisades därifrån. Han irrade omkring på många orter och blef slutligen invigd af en ärkebiskop i Polanien (Polen?). Därpå kom han till Sverige och berömde sig att af påfven hafva blifvit invigd till ärkebiskop i dessa trakter.

När vår ärkebiskop skickade sändebud till konung Edmund Gamle, funno de därstädes samme kringstrykande Osmund, som enligt ärkebiskoplig sed lät bära korset framför sig. De hörde äfven, att han fördärfvat de nyomvända barbarerna genom en oriktig undervisning i vår tro. Denne förskräcktes öfver deras närvaro och förmådde folket och konungen genom sitt vanliga svek att afvisa sändebuden, emedan de ej medförde något apostoliskt intyg från ärkebiskopen. Och dessa gingo glada ur församlingens åsyn, emedan de hade ansetts värdiga att lida försmädelse för Jesu namns skull. Dessa sändebud voro bröder vid Bremens kyrka; den förnämste af dem var *Adalvard d. äldre*,¹ förr dekan vid vårt kloster men nu invigd till biskop bland det svenska folket. Om denne mans dygder kunde mycket sägas, ifall jag icke måste skynda att öfvergå till andra saker. Då nu sändebuden på sådant sätt fördrifvits från svenskarne, berättas en man (jag vet ej, om han varit konungens brorson eller styfson), hafva ledsagat dem och under tårar ödmjukt hafva anbefallt sig åt deras böner. Hans namn var *Stenkil*.² Han ensam gaf bröderna skänker, enär han fattades af medlidande, förde dem oskadda genom de svenska bergs-

Ärkebiskop Adalbert skickar sändebud till Edmund.

¹ Biskop i Västergötland med säte i Skara.

² Stenkil d. ä., stamfader för den Stenkilska konungaätten.

trakterna ända till den fromma drottning *Gunhild* (eller *Giuthe*).¹ Denna, som blifvit skild från den danske konungen på grund af blodsförwantskap, uppehöll sig på sina gods på andra sidan Danmark och sysselsatte sig med utöfvande af gästfrihet och allmoseutdelning samt ägnade sig ifrigt åt öfriga fromma verk. Hon mottog sändebuden med stora hedersbetygelser, såsom sända af Gud, och skickade genom dem stora skänker till ärkebiskopen.

Emellertid drabbade Guds hämnd svenskarne, som förskjutit sin biskop. När konungens son vid namn *Anund*, som af fadren utsändts att utvidga riket, anländt till *kvinnornas land*,² hvilka jag tror vara amasonerna, förgingos både han och krigshären genom gift, som dessa blandat i källorna. Därefter hemsökte utom andra olyckor en så stor torka och missväxt svenskarne, att de sände bud till ärkebiskopen och begärde sin biskop åter, i det de lofvade godtgörelse för det förgångna och trohet hos folket. Glad häröfver gaf ärkebiskopen den villige herden åt det bedjande folket. Då denne (*Adalvard*) framkommit till Sverige, mottogs han af alla med så stor ifver, att han vann åt Kristus hela det *värmländska* folket och säges äfven hafva gjort underverk. Vid samma tid dog den svenske konungen *Edmund*,³ efter hvilken upphöjdes på tronen hans bror-

¹ Kallas äfven *Jutta*. Hon hade varit förmäld med *Sven Estridsson*.

² Detta misstag af förf. beror på en namnförväxling. *Kväner* (finnar) kallades en stam, som vid denna tid bodde i landet kring *Bottniska vikens* nordligaste del (*Kvänernas land*). Detta ord förväxlades med det fornordiska ordet *kvæna* = *kvinna*, och så blef *kvänernas land* = *kvinnornas land*. På grund af samma missuppfattning ansåg man, att de i den forngrekiska sagan nämnda *amasonerna* (krigiska kvinnor) voro invånare i detta land (se nedan).

³ Omkring 1060.

son *Stenkil*,¹ om hvilken vi ofvan talat. Denne var vår *Konung Stenkil*. Herre Jesus Kristus trogen, och om hans fromhet vittnade alla våra bröder, som kommo till dessa trakter. I det ärkebiskop *Adalbert*² i ett ståtligt tal, som han brukade, beskref allt detta, som under hans tid utförts hos svenskarne, omtalade han äfven en syn af biskop Adalvard, genom hvilken denne blifvit uppmanad att icke dröja med att begifva sig åstad och förkunna evangelium.

I Sverige dog vid samma tid den fromme konung *Stenkil*.³ Därefter kämpade två Erikar om riket, och i denna strid skola alla de svenska stormännen hafva fallit. Båda konungarne omkommo därvid. Då således hela konungaätten var utslocknad, blef dels rikets tillstånd förändradt och dels kristendomen i hög grad oroad. De biskopar, som ärkebiskopen förordnat för Sverige, stannade hemma af fruktan för förföljelser. Endast biskopen af Skåne sörjde för kyrkorna i Götaland, och *Gniph*, en svensk jarl, stärkte folket i kristendomen.

Beskrifning af de nordiska öarna.

Efter mäster Adams skildring af Danmark beskrifves *Skåne* på följande sätt:

Från *Sjælland* kan man på många ställen fara öfver till *Skåne*, men den kortaste öfverfarten är vid *Helsingborg*, som kan ses med blotta ögonen. *Beskrifning öfver Skåne.*

¹ *Stenkil Ragnvaldsson*, bördig från Västergötland. Som mäster Adams kyrkohistoria ej når längre fram än till år 1070, upphöra med *Stenkil* d. ä:s död de historiska anteckningarna rörande Sverige.

² Ärkebiskop 1045?—1072.

³ Omkr. 1066.

Skåne är till sitt yttre det skönaste af Danmarks landskap och har här af sitt namn. Det är välrustadt med män, rikt på säd och köpmansvaror och nu uppfyllt af kyrkor. Skåne är nämligen dubbelt så stort som Sjælland; det har 300 kyrkor, under det Sjælland säges blott hafva hälften där af och Fyen blott en tredjedel. Skåne är den yttersta delen af Danmark och så godt som en ö, ty det är nästan på alla håll omgivet af hafvet så när som på ett näs,¹ hvilket i öster sammanhänger med Sverige och skiljer det från Danmark. Där (i Skåne) finnas djupa skogar och branta berg, öfver hvilka vägen från Skåne till Götaland nödvändigt måste gå. Man kan därför tvifla, om det är lättare att genom en sjöresa undvika farorna till lands eller föredraga dessa senare.

*Biskopastift i
Lund och Dalby.*

I detta samma landskap, Skåne, var hittills ännu ingen biskop insatt utom de, som kommo från andra håll och under tiden skötte stiftets angelägenheter. Där på följde biskopen af Sjælland, *Gerbrand*, och efter honom *Avoco*, hvilka på en gång styrde båda kyrkorna. Men efter *Avocos* död delade nyligen konung Sven stiftet Skåne i två stift. Han gaf ett, nämligen det i *Lund*, åt *Henrik*, det andra i *Dalby* åt *Egino*.² Den senare invigde ärkebiskopen själf, men Henrik hade förut varit biskop på *Orkaderna*³ och säges hafva varit kaplan hos konung Knut (d. store) i England.

¹ Ett af mäter Adams många misstag angående Nordens geografi. Som han emellertid ej själf besökt Sverige utan endast berättat efter hörsägnar, är ett sådant misstag lätt förklarligt. För den tid, i hvilken han lefde, äro hans geografiska kunskaper ovanligt goda.

² Detta stift omfattade södra delen af Skåne jämte hela Blekinge; det upprättades år 1048. Namnet finnes kvar i Dalby kloster.

³ Orkneyöarne, nordväst om Skottland.

Han öfverförde dennes skatter till Danmark och förde ett yppigt lif. Men Eginö, som var en vis och lärdd *Den helige Eginö.* man samt utmärkt för sin kyskhet, vände hela sin sträfvan till att omvända hedningarne. Därför vann han åt Kristus många folk, som hittills dyrkat afgudar, i synnerhet de barbarer, som kallas *blekingar*, och de som bo på ön *Bornholm* i närheten af götarne. Dessa alla sägas genom hans predikan hafva rörts till tårar och visat en sådan ånger öfver sin villfarelse, att de genast sönderslogo afgudabilderna och täflade om att undfå dopet. Snart nedlade de äfven sina skatter och alla sina ägodelar för biskopens fötter och bönföllo, att han värdigades mottaga dessa. Men biskopen vägrade och lärde dem att för samma penningar bygga kyrkor, föda de fattiga och friköpa fångar, hvilka finnas i mängd i dessa länder.

Denne storsinnade man säges också på den tid, då en stor kristendomsförföljelse lågade i Sverige, ofta hafva besökt kyrkan i *Skara* och de öfriga troende, som där saknade en herde. Han tröstade dem, som trodde på Kristus och förkunnade ståndaktigt Guds ord för de otrogna. Där slog han äfven i stycken *Frej's* berömda bildstod. På grund af dessa bevis på hans dygder hölls denne gudsman i stor ära af den danske konungen och fick efter Henrik den tjockes död¹ de båda skånska stiftet i Lund och Dalby att styra. Han tog sitt säte i Lund och inrättade i Dalby ett prosteri för sina efter klosterregeln lefvande bröder. När den berömde mannen Eginö ärofullt tillbragt tolf år i sitt prästämbete, företog han en färd till Rom och gick snart, sedan han lyckligt återvändt hem, till Kristus.

¹ Den förutnämnde biskopen af Lund.

Om man far öfver från de danska öarna, får man i Sverige eller i Norge se en annan värld, ty dessa äro de två största rikena i Norden och hittills nästan okända för oss. Om dessa har den kloke danske konungen¹ berättat för mig, att Norge knappt kan genomvandras på en månad, under det man icke lätteligen kan genomresa Sverige på två månader. »Detta har jag själf erfarit», sade han, »jag som för ej längesedan under tolf års tid gjort krigstjänst i dessa trakter under konung Jakob (Anund Jakob)». Båda länderna omslutas af höga berg men mest Norge, som med sina Alper omgifver Sverige.

*Beskrifning öfver
Sverige.*

Sverige är ett mycket fruktbart land, rikt på åkerns frukter och honung. Förutom det att boskapsskötseln står framför allt annat, så hafva floder och skogar öfverallt det fördelaktigaste läge. Af främmande köpmansvaror är hela landet uppfyllt. Så kan man säga, att folket ej saknar något utom högmod, hvilket vi älska eller snarare afguda. Ty svenskarne akta för intet föremålen för tom ärelystnad såsom guld, silfver, kungliga hästar, skinn af bäfver och mård, hvilka göra oss tokiga af beundran. Endast i fråga om kvinnor känna de ingen måtta. Hvar och en har efter graden af förmögenhet två eller tre hustrur; de rika och förnåma hafva otaliga sådana. Ty söner, som födas genom sådana förbindelser, anses såsom äkta.² Men dödsstraff drabbar den, som förför en annans hustru eller våldtager en jungfru eller plundrar någon på hans ägodelar eller gör öfvervåld mot honom. Ehuru alla nordbor utmärka sig genom sin gästfrihet, så äro dock

*Svenskarnes sed-
vänjor.*

¹ Sven Estridsson.

² Oaktadt månggifte ej synes hafva varit förbjudet, var det dock sällsynt. Däremot var det ej ovanligt, att rika och förnåma män hade frillor, hvaraf naturligtvis ofta uppstodo husliga tvister.

svenskarne särskildt framstående härigenom. För dem finnes icke någon större skam än den att neka vägfärande gästfrihet, så att de täfla eller tvista om, hvem som skall vara värdig att mottaga gästen. Mot denne visas all vänlighet så många dagar han vill stanna, och värden för honom omväxlande omkring i de olika husen till sina vänner. Detta är det goda, som dessa hafva i sina seder. Predikarne af den sanna läran åtnjuta så stor aktning, om de äro kyska, kloka och lämpliga för sitt kall, att biskoparne tillåtas vara närvarande vid deras folkting. Då höra de ofta icke ogärna talas om Kristus och den kristna religionen. Och kanhända skulle de genom en lättfattlig framställning kunna öfvertalas att antaga vår tro, om icke dåliga lärare, som söka sin egen fördel och icke det, som hör Jesus Kristus till, väckte förargelse hos dem, som skulle kunna frälsas.

Svenskarne bestå af många folk, framstående genom *Konung och folk.* män och vapen och ypperliga krigare så väl till häst som ombord på sina skepp. Därför synas de också genom sin makt betvinga öfriga nordiska folk. De hafva konungar af en gammal ätt, hvilkas makt dock beror på folkets vilja. Det, som alla offentligt hafva bifallit, måste konungen bekräfta, såvida icke hans beslut synes vara att föredraga, något som de stundom mot sin vilja måste göra. Därför kunna de, då de äro hemma, glädja sig åt fullständig jämlikhet. Men då de tåga ut till strid, visa de all hörsamhet för konungen eller för den, som af konungen sättes till anförare, emedan han är kunnigare än de andra. Om de någon gång under striden råka i trångmål, anropa de bland sina många gudar en till hjälp. Efter segern dyrka de honom allt framgent och sätta honom framför de öfriga gudarne. Dock förklara de redan nu med en mun, att de kristnes Gud är starkast. De an-

dra gudarne bedraga dem ofta, men denne är alltid tillstädes såsom den säkraste hjälparen ur farorna.

*De svenska folken
eller stammarna.*

Af Sveriges folk bo närmast oss de *götar*, som kallas *västgötar*; andra kallas *östgötar*. *Västergötland* stöter intill den danska provinsen *Skåne*. Därifrån säges man på sju dagar kunna framkomma ända till västgötarnes stora stad, *Skara*. Därefter sträcker sig *Östergötland* längs med det haf, som kallas det baltiska¹ ända till *Birka*. Den förste af götarnes biskopar var *Turgot*, den andra hette *Godescalch*, en vis och god man såsom man säger, om han icke föredragit att sitta hemma i ro i stället för att arbeta. Såsom den tredje invigde vår ärkebiskop *Adalvard d. äldre*, en i sanning berömvärd man. När denne kommit till barbarerna, lefde han såsom han lärde. Ty genom att lefva heligt och lära väl säges han hafva fört en stor mängd af invånarne till den kristna tron. Han var äfven berömd genom underverk, så att han, när barbarerna i sin nöd begärde det, lät regn strömma ned och lät vädret åter blifva klart. Han utförde äfven andra verk, som ännu i dag fordras af Guds ords förkunnare. Denne minnesvärde man stannade i *Götaland* och predikade ståndaktigt för alla Herrens Jesu namn. Efter många strider, som han gärna utstod för Kristi skull, öfverlämnade han därstädes² sin segrande kropp åt jorden, men själen uppsökte lagerkrönt himmelen. Efter honom förordnade ärkebiskopen en viss *Acilinus* till dessa trakter. Denne hade dock icke något hos sig, som var värdt biskopsnamnet, utom sin utomordentliga kroppsstorlek. Han älskade lugn och ro, stannade ända till sin död i *Köln* och hängaf sig åt

¹ Östersjön.

² I *Skara*.

njutningar, under det att götarne förgäfves sände bud till honom.

Mellan Sverige och Norge bo *värmländingarne* och *Finvedsborna*¹ samt andra, hvilka nu samtliga äro kristna och höra under Skara stift. På gränsen mellan svenskar och norrmän bo mot norr *skridfinnarne*, hvilka sägas under loppet ila förbi de vilda djuren. Deras största stad är *Helsingland*,² dit en viss biskop *Stefan* (Staffan) blef förordnad.³ Denne ändrade själf sitt namn och kallade sig *Simon* samt vann genom sin predikan många af dessa folk för kristendomen. Dessutom finnas otaliga andra folk bland svenskarne, af hvilka, så vidt jag har erfarit, blott götarne, värmländingarne och en del af skridfinnarne eller deras granar blifvit omvända till kristendomen.

Låtom oss göra en kort beskrifning öfver Sveonien eller Sverige. Detta land har i väster götarne och staden Skara, i norr värmländingarne samt skridfinnarne, hvilkas hufvudort är Helsingland. I söder sträcker det sig längs det baltiska hafvet, om hvilket jag förut talat. Där ligger den stora staden *Sigtuna*.⁴ I öster berör landet de ripeiska bergen, hvarest finnas väldiga ödemarker, djup snö och skaror af vidunderliga människor, som hindra tillträdet till dessa länder. Där bo

Geografisk skildring af landet.

¹ *Finveden* låg i västra delen af Småland. Tillsamman med *Njudung* (i norra Småland) samt *Varend* i midten af landskapet bildade det under medeltiden *Tiohärads lagsaga*.

² Författaren har här kastat om namnen. Med *Helsingaland* menades landet norr om Uppland och innefattade äfven nybygggena norrut längs kusten.

³ Den helige Staffan, Helsinglands apostel, blef af hedningarne dödad i skogen Ödmorden vid Tynnebro å. Se visan om »Staffan stalleträng».

⁴ Det äldsta Sigtuna låg vid Sigtunafjärden, antagl. vid nuv. Singildsberg i Uppland.

amazonerna samt människor med hundhufvuden, vidare cykloper, som hafva ett öga midt i pannan. Där finnas också de, hvilka Solinus¹ kallar *ymantopoder*, och dessa hoppa omkring på en fot. Vidare bo där sådana, som älska människokött såsom föda och förden skull lika mycket undvikas som de också med rätta förtigas. Den ofta omnämnde danakonungen har berättat för mig, att stundom plägar från bergen ned på slätterna nedstiga ett folk af måttlig kroppsstorlek men i krafter och rörlighet svenskarne öfverlägsna, och det är ovisst, hvarifrån de komma.² »De komma plötsligt», sade han, »än en gång om året, än först efter tre års förlopp. Om man icke af alla krafter gör dem motstånd, förhärja de hela landet och återvända slutligen hem.» Mycket annat brukar berättas, som jag för korthetens skull har utelämnat, emedan det bör omtalas af dem, som försäkra sig själfva hafva sett detta.

Uppsala tempel.

Nu vill jag tala något litet om svenskarnes vantro. Detta folk har ett mycket berömdt tempel, som kallas *Uppsala* och är beläget ej långt från staden Sigtuna. I detta tempel, som är helt och hållet prydt med guld, dyrkar folket tre afgudabilder. *Tor*, den mäktigaste af gudarne, har sitt säte midt i tempelsalen; till höger och till vänster om honom sitta *Oden* och *Frej*. Deras egenskaper äro följande: »Tor, säga de, råder i luften, gifver åska och blix, vindar och regn, vackert väder och fruktbarhet. Den andre, Oden, d. ä. raseriet, leder krigen och gifver människorna tapperhet mot fienderna. Den tredje är Frej, som utdelar fred och njutning åt de dödliga.» Oden pläga de afbilda

¹ *Solinus*, romersk författare i 3:dje årh. Dessa sagor voro gängse långt fram i medeltiden.

² Härmed menas antagligen *lapparne*.

väpnad såsom *Mars*, men Tor synes med sin spira likna *Jupiter*.¹ De dyrka äfven människor såsom gudar, hvilka de skänka odödlighet för deras bedrifters skull, såsom kan läsas i den helige Ansgars lefnad, att de gjort med konung Erik.

Åt alla dessa sina gudar hafva de tilldelat präster, som skola frambära folkets offer. Om pest eller hungersnöd hotar, offras åt Tor, om krig är för handen, åt Oden, om bröllop skall firas, offras åt Frej. Hvert nionde år plägar en gemensam fest firas i Uppsala² för alla Sveriges landskap. Till denna fest måste alla lämna bidrag. Konungar och folk sända alla sina skänker till Uppsala. Det, som är grymmare än något straff är det, att de, som redan antagit kristendomen måste lösköpa sig från dessa högtidligheter. Offret tillgår på följande sätt. Af allt lefvande af manligt kön offras nio stycken, med hvilkas blod man brukar blidka gudarne. Kropparna upphängas i lunden, som finnes i gudahusets närhet. Denna lund hålles så helig af invånarne, att hvarje träd i densamma efter de offrades blodiga död anses såsom heligt. Där ses äfven hundar och hästar hänga tillika med människor, och en kristen berättade för mig, att han sett 72 stycken sådana om hvarandra upphängda kroppar. För öfrigt finnas många sånger, hvilka pläga sjungas vid fullgörandet af ett dylikt offer, men de äro ohöfviska och därför bättre att förtiga.³

¹ Mars var romarnes krigsgud, Jupiter var himlens och jordens härskare.

² Här menas det nuv. Gamla Uppsala.

³ Utom denna tempelfest, som återkom med vissa mellanrum, firades årligen tre stora offer. Det första hölls vid midvintern (julfesten), det andra, »segeroffret», vid sommarens början, emedan man offrade för seger under sommarens vikingafärder, det tredje offer firades på hösten såsom tacksägelse för skörden.

I samma landskap timade nyligen en minnesvärd händelse, hvilken till följd af ämnets vikt utspriddes långt omkring; den kom äfven till ärkebiskopens kännedom. En af de präster, som plägade tjänstgöra vid afgudatjänsten i Uppsala, blef blind utan att gudarne kunde hjälpa honom. Den vise mannen ansåg sin afgudatjänst vara den olyckliga orsaken till sin blindhet, i det han genom denna vidskepliga dyrkan förolämpat de kristnes Gud. Se, då syntes honom under själfva natten en mycket skön jungfru, som sade honom, att om han ville tro på hennes son, skulle han återfå sin syn, sedan han förkastat de afgudabilder, som han förut dyrkat. Denne, som för en sådan lön ej vägrade att gå in på hvad som helst, svarade glad, att han skulle göra så. Då sade jungfrun: »Du skall med visshet veta, att denna plats, hvarest nu så mycket oskyldigt blod utgjutes, skall i den närmaste tiden helgas till min ära. Och på det ej något tvifvel må kvarstanna hos dig, mottag dina ögons ljus i Kristi namn, han som är min son.» Snart återfick prästen sin syn och blef en troende. Under det han genomvandrade alla trakter rundt omkring, öfvertalade han lätt hedningarne att tro på Honom, som återgifvit honom hans ögons ljus.

Adalvard d. y.

Förmådd genom detta underverk och lydig den röst som säger: »Lyften edra ögon upp och sen, huru fälten redan gulna till skörden»,¹ förordnade genast vår ärkebiskop *Adalvard d. y.* att resa till dessa trakter. Han togs bland korherrarne i Bremen och var en man, lysande genom lärdom och renhet i seder. Åt denne inrättade han genom den berömde konung Sten-

¹ Joh. Evang. 4: 35.

kils sändebud ett biskopssäte i staden *Sigtuna*, som ligger på en dagsresas afstånd från Uppsala. Vägen från det danska Skåne är af sådan längd, att man efter fem dagars segling på hafvet framkommer till *Sigtuna* eller *Birka*, ty dessa städer ligga bredvid hvarandra. Men om man reser landvägen från Skåne genom *Götaland* öfver städerna *Skara*, *Tälje*¹ och *Birka*, framkommer man först inom en månad till *Sigtuna*.

Adalvard kom således glödande af stor ifver att predika evangelium till Sverige och förde alla, som bodde i *Sigtuna* och i dess grannskap, inom kort tid till kristendomen. I hemlighet lade han råd med biskopen af Skåne, den fromme *Egino*, att de tillsamman skulle besöka det afgudatempel, som kallas Uppsala. De skulle gärna utstå alla slags marter, om de möjligen kunde erbjuda Kristus någon frukt af sitt arbete, så att det tempel förstördes, som var hufvudorten för den barbariska vidskepelsen. Om detta blefve nedrifvet eller ännu hellre nedbrändt, skulle hela folkets omvändelse följa därpå. När den fromme konung *Stenkil* hörde folket mumla om denna Guds bekännares afsikt, förmådde han dem slugt att afstå från ett sådant företag, i det han försäkrade, att de genast skulle blifva dömda till döden och han själf, som infört sådana illgärningsmän i landet, fördrifven från riket. Lätteligen skulle alla troende återgå till hedendom, hvilket man nyss sett inträffa i slavernas land. Biskoparne samtyckte till att lyda konungens föreställningar men genomreste alla götarnes städer, sönderslogo afgudabilderna och vunno många tusen hedningar för kristendomen.

¹ Nuv. Södertälje.

Ur mäster Adams
anmärkningar
till texten.

Nära Uppsala tempel står ett mycket stort träd, som vida omkring utbreder sina grenar och alltid grönskar, både vinter och sommar. Ingen vet, af hvad slag det är. Där finnes äfven en källa, hvarest hedningarne pläga anställa sina offer och däri nedsänka en lefvande människa. Om denna ej återfinnes, så anses folkets önskan beviljad af gudarne. — En guldkedja omgifver detta tempel, hängande ned från gafveln, och lyser vida omkring mot de ankommande, emedan själfva helgedomen är belägen på slätten och har berg rundt omkring sig liksom en teater ¹.

För ej så länge sedan blef den gudfruktige sveakonungen Anund fördrifven från riket, då han icke ville gifva de onda andarne det stadgade nationaloffret. Glad bortgick han från folkförsamlingen, emedan han ansetts värdig lida smälek för Jesu Kristi namns skull.

Under nio dagar firas gästabud och liknande offer. Hvarje dag offra de en människa tillika med andra varelser, så att det inom nio dagar gör 72 lefvande varelser, som offras. Detta offer sker vid tiden omkring vårdagjämningen.

En af biskop Adalvards följeslagare har berättat för mig, att, när denne först framkom till Sigtuna, 70 mark silfver blifvit biskopen erbjudna, då han en gång höll mässa. Så stor hängifvenhet visa nordens folk. Vid ett tillfälle styrde han äfven kosan till Birka, som nu ligger öde, så att man knappt kan se några spår af staden. Icke en gång ärkebiskop Unnis graf kunde påträffas.

¹ Inga berg finnas vid G:la Uppsala; måhända menar författaren Uppsala högar.

Wilhelm Billes B

Svensk

enligt samt

utg

Per Gus

Serien 1 { Ansgars
Adam af

Serien 2 { Ur Ericus
Utdrag ur

Pris

Bjilles Bokförlags Aktiebolag.

3k Historia

samtíða skildringar

utgífen af

er Gust. Berggren

gars lefnad

n af Bremen

Éricus Olai Króníka

ag ur Olaus Magní historia

Prís 75 öre.

VOLU

2

LUME

2

Serien II } Ericus
Dlaug

Stockholm

Wilhelm Billes Bokförlags

vensk istoria

da

skildringar

n af

st. Berggren.

osie Doktor

ricus Olai

laus Magnus

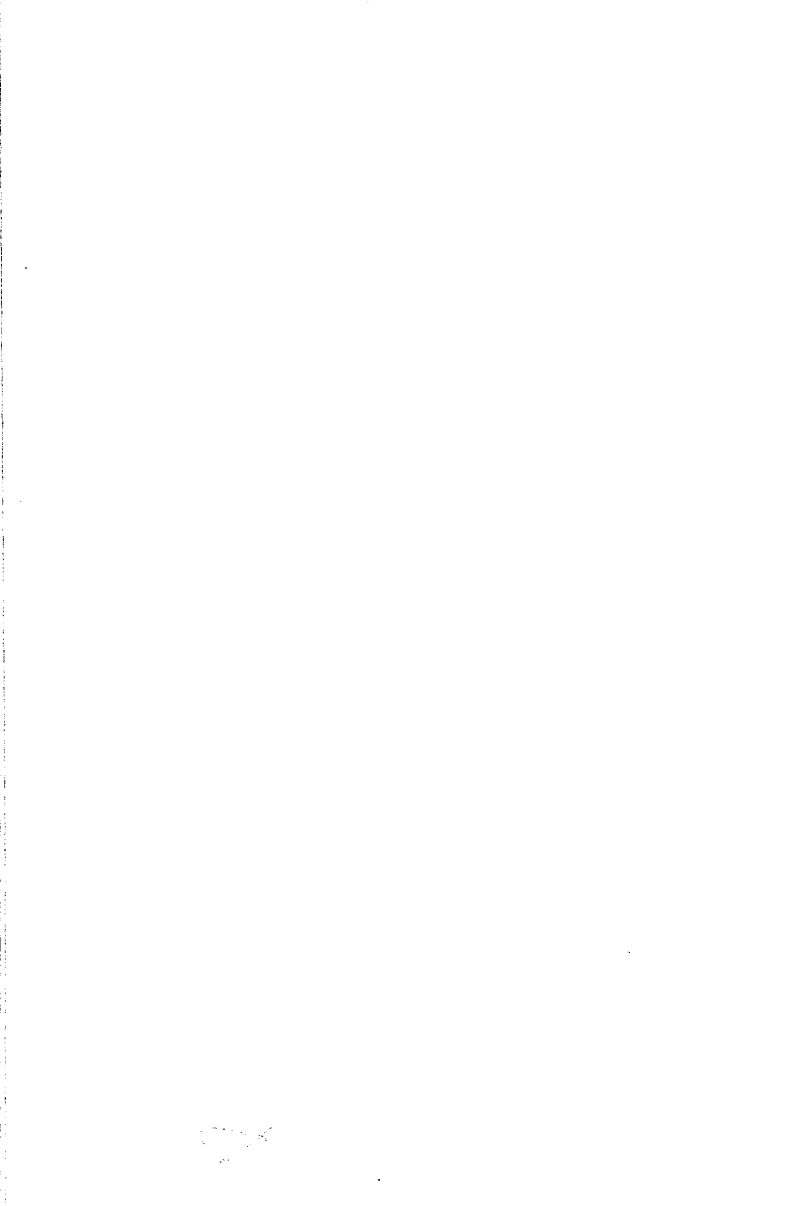
RÄTTELSE.

Sid. 50 rad 7 nedifrån står 1583, läs 1584.

PER GUST. BERGGREN.

SVENSK HISTORIA

ENLIGT SAMTIDA SKILDRINGAR.

SVENSK HISTORIA

ENLIGT SAMTIDA SKILDRINGAR

UTGIFVEN AF

PER GUST. BERGGREN

FILOSOFIE DOKTOR.

SERIE II.

UR ERICUS OLAI KRÖNIKA.

(ENGELBREKTSFEJDEN)

UR OLAUS MAGNI HISTORIA.

STOCKHOLM

WILHELM BILLES BOKFÖRLAGS AKTIEBOLAG.

STOCKHOLM
TRYCKT HOS P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG
1901.

UR
ERICUS OLAI KRÖNIKA.
(ENGELBREKTSFEJDEN.)

Ur Ericus Olai krönika.

(Engelbrektsfejden.)

Ericus Olai (Erik Olofsson) härstammade antagligen från Uppsala. Studerade först vid domskolan därstädes och sedan vid utländska universitet t. ex. i Rostock, där han blef filosofie magister; vid ett annat universitet blef han teologie doktor. Återvände 1459 till Uppsala, inom hvars domkapitel han blef kanik och slutligen dekan. Lärare i teologi vid Uppsala nyinrättade universitet 1477. Hade omkr. år 1470 fullbordat sin latinska krönika, »*Historia Svecorum Gothorumque*». Död 1486.

Herrens år 1396 kröntes till konung, *Erik*, son till hertigen af Pommern, dotterson till den grymme danakonungen Valdemars dotter och dotterson till drottning Margaretas syster.¹ Herrens år 1412 öfvertog han fullständigt styrelsen af rikena, sedan drottning Margareta dött, som först af alla förenade dessa tre riken. Men han var en lättfärdig och fåfäng man och mycket fallen för kättersk ondska. Ehuru han i hög grad fördärf-

*Erik af Pom-
mern.*

¹ Valdemar 3' Atterdag, konung af Danmark (1340—1375).

Ingeborg g. m. hertig
Henrik af Mecklenburg.

Margareta, drottning i Sve-
rige, Norge och Danmark.

Maria g. m. hertig Wratis-
law VII af Pommern.

Erik af Pommern, konung i
Sverige, Norge och Danmark.

vade alla tre rikena genom sin usla styrelse, förtryckte han likväl framför allt Sveriges rike, hvars invånare han grymt plågade och plundrade, till och med sedan han blifvit en utesvad gubbe och hade hunnit till sitt lifs yttersta gräns. För detta ändamål uppbyggde han genast i början af sin regering *Visborgs slott*,¹ sedan han med våld beröfvat borgarne två af ringmurens torn. Och konungen blef till slut en sjöröfware. Från början af sin regering ända till dess slut bemödade han sig med all flit att utrota rikenas ridderskap och att förödmjuka det till den underdånigaste trældom. För att utföra denna sin afsikt fattade han den planen att, särskildt i Sverige, tilldela alla slott, alla fästen, alla fördelar och inkomster åt danskar och andra utlänningar, på det att de infödde icke skulle hafva någon hjälp att bära besväret med krigstjänsten. Och af denna orsak uppeggade han mot sig tyska grannfurstar, t. ex. grefven af Holstein, herrarne af Schaumburg och åtskilliga andra och nästan stämplade med dem till sitt ridderskaps fördärf. När i följd häraf alla hans motståndare, såsom jag tror, voro samlade vid den obefästa staden *Slesvig* och han själf hade en nästan omätlig här, så att det hade varit mycket lätt för honom att innestänga dem genom sina trupper, lät han dem fritt tåga sin kos. Så hade han t. ex. i många år belägrat slottet *Gottorp*² och *Flensburg* med stor kostnad, många sår och till mycket fördärf för sina riddare och frälsemän, enär dessa redan hade förstört och förbrukat sina fädernegods. När man nu hade kommit

Krig med holsteinarne och hansenstäderna.

¹ Beläget i sydvästra hörnet af Visby, anlagdt sannolikt år 1411. Det sprängdes och förstördes af danskarne 1679, då de måste utrymma detsamma. Endast några rester af murarne kvarstå i våra dagar.

² Ligger i preuss. prov. Schleswig-Holstein på en ö i viken Slien (Schlei) nära staden *Slesvig*.

därhän, att slottet höll på att tagas, sade en viss rid-dare från Danmark vid namn *Martin Jonsson* till konungen: »Nu skall jag gifva hertigen eller grefven i Edra händer». Konungen svarade honom då och af-visade honom med förakt och åtlöje sägande: »Tän-ker du steka eller koka honom, när du fått honom i dina händer?» Och på så sätt ville han icke mottaga, när han kunde det, de slott, med hvilkas belägring hans män hade varit betungade under så många års lopp, under det de i sina utgifter icke erhöillo något understöd af konungen. Ty de sålde eller förpantade sina gods och gjorde krigstjänst på egen bekostnad och det icke ett, två eller tre år eller något visst antal år, utan för hvar och en gjorde först döden slut på kriget.¹

Medan sålunda svenskarne förde krig för danskar-
 nes räkning och för att åt dessa förvärfva länder och borgar, utsögo konungens ämbetsmän, som behärskade borgarna och riket, samt fördärfvade deras bönder, släkt, vänner och gårdar, hvaraf de skulle underhålla sig under konungens krigståg. Under tiden måste de lefva i ett främmande land, utstå strider och erhålla sår och icke därför erhålla något annat än smäliga ord. Många af dem blefvo fångna och kvarhöllos sju år i fångenskap samt plågades i fängelset med bojor och band. Och ingen erhöill någonsin af konungen ett öre att betala de utgifter, som gjorts i fångenskapen eller för att lösköpa sig ur densamma.²

Svenskarne lida stort men af kriget.

¹ Under medeltiden utbildade sig den grundsatsen, att krigstjänstskyldigheten upphörde vid »landamäret» d. v. s. riksgränsen. Skulle man rycka öfver gränsen, fordrades särskild öfverenskommelse därom.

² Konungen var skyldig att lösköpa den, som i kronans tjänst blef fången, samt ersätta honom häst och vapen.

För att hans afsikt att fördärfva sitt ridderskap skulle vara desto tydligare, befallde han under en rasande storm 300 riddare och väpnare från alla tre riken att oförtöfvadt segla till en viss plats. Dessa bortfördes af stormen, strax sedan de lämnat hamnen, och drunknade. Och det var icke nog, att han med förutnämnda furstar stämplade till sina mäns undergång, utan härtill kom äfven det, att han mot sig och de sina uppeggade sjö- eller kuststäderna.¹ Därför fördärfvade dessa städer rikenas (Sverige, Norge och Danmark) länder och folk värre än de förutnämnda furstarne. Bland denna samling af fiender ledos svenskarne dubbelt så stora förluster som andra, emedan de kämpade trognare för konungen än de öfriga. En strid hölls i Öresund, således inom danskarne tillhöriga länder. De, som hade kommit från andra håll, utsattes för faran, nämligen svenskarne, hvilka icke lågo beredda till strid till lands utan befunno sig ombord på sina skepp. På denna sida togos till fånga riddaren *Broder Svensson*, *Gregers Månsson*, som var general för hela svenska hären, samt *Herman Rodenkerke* tillika med otaliga andra ädlingar af ringare villkor och stånd. De höllas i Lübeck sju år i fångenskap, under det ingen blef tillfångatagen af danskarne, så vidt man vet. Ty när dessa sågo faran vara öfverhängande, drogo de sig tillbaka, såsom de pläga, och kvarlämnade ankarna,² som med styrka höllo kvar deras fartyg, under det de rodde tillbaka. Hvad Fyenborna angår, är detta tydligt för alla Och när konungen angrep *Fehmern*, en ö tillhörig Lübeck, för att sköfla densamma, hade han utan

¹ Hansestäderna Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Hamburg och Lüneburg.

² Kapade ankartågen.

tvifvel blifvit dödad, om icke svenskarne på det trognaste bistått sin konung. Ehuru de gjorde allt detta, kunde de ej mildra hans hjärtas vrede eller det hat, som han fattat till dem, och förvandla det i välvilja. Och när han för sina otaliga orättvisa handlingars skull blifvit fördrifven från sina riken eller snarare öfvergifvit dem, i det han lämnade Danmark och Norge, utvalde han nämligen Gotland såsom ett lämpligt ställe för att därifrån sköfla Sverige. På denna ö hade han förut uppfört en stor fästning, i hvilken han slog sig ned som en framstående, furstlig sjörofvare och utsände öfverallt på hafven sina och djäfvulens drabanter för att plundra svenskarne, hvarhelst de påträffades. Dessa konungens handtlangare ströfvade ständigt omkring i skärgården utanför staden Stockholm. De förluster, som han förorsakade Sveriges rike, kunna ej uppskattas. Ty på en gång uppbringade han i skärgården sju stora skepp från Stockholm lastade med koppar och andra dyrbara handelsvaror. Och så många svenska män, som han kunde få i sina händer, lät han afdagataga under allehanda marter, somliga genom hunger, andra genom korsfästning, några på andra pinliga sätt.

*Konung Erik på
Visborg.*

I denne konung Eriks tid erlade hvar och en af invånarne i Sverige skatt efter sin yttersta förmåga, ja, många öfver sina tillgångar. Ty en bonde, som odlade ett markland jord ¹ betalade i storskatt 12, 16 eller 20 mark penningar, ja, ända till sista skärfven, som kunde utpressas eller utsökas af hans egendom. Det fanns

*Svenskarne be-
tungs med hårda
skatter.*

¹ I Svealandskapen indelades jorden i mark-, öres-, örtugs- och penningeland; 1 mark = 8 öre = 24 örtugar = 192 penningar. (Mark var äfven enhet i fråga om vikt.) Sannolikt var ursprungligen ett markland så stort, att en mark silfver erlades i skatt därför.

bönder, som betalade i storskatt 23, 26 och 28 mark. Men jag har hittills blott talat om storskatten, ty så kallas den gemenligen till skillnad från många andra skatter och gärder, som de betalade särskilda år. Alla dessa penningar öfverfördes till Danmark, hvilket redan påbörjats under drottning Margareta. Därför var det ett stort elände att se böndernas bedröfliga tillstånd men också de öfriga invånarnes i riket, då en så stor penningssumma, som särskilda år skulle lämnas, ej kunde uppdrifvas inom landet. Om det någonstades fanns penningar i landet, så var det ovillkorligen i händerna på konungens uppbördsmän och utländska fogdar, hvilka ensamma uppburo alla penningar och ensamma hade all vinst och fördel. För den skull tvingades både frälsemän och ofrälse att sälja sina gods samt

Jösse Eriksson. sina fäderneärfda, dyrbara klenoder, och så blefvo främlingarne, som kommit fattiga utifrån, stora herrar genom att öfverallt köpa gods. Bland andra konungens fogdar och skatteindrivare i Sverige var en viss dansk, *Jösse Eriksson*, som hade sitt säte i Västerås och styrde Dalarne och Västmanland. Ehuru han fräckt försökte många tyranniska tilltag, tillfogade han i synnerhet dalkarlarne otaliga oförrätter, så att han upphängde fem bönder i rök och spände för lastvagnarna i stället för hästar hafvande kvinnor. Det var en jämmer icke blott i Dalarne utan i hela riket, såsom det en gång hade varit i Egypten, när allt förstfödt hade dödats. Denna klagan höjdes icke blott af nu omtalade orsaker, hvilket visserligen inträffade sällan, utan öfver det dagliga våld och förtryck, af hvilka de oupphörligt och utan förbarmande på det omildaste besvärades, skadades och plågades liksom Israels barn i Egypten. I detta trångmål, och när i riket icke fanns någon, som skipade

rättvisa, underrättade de Kungl. Maj:t än genom bud, än genom bref och skrivelser ställda till konungen i Danmark om de stora och bittra plågor, af hvilka de ansattes. Men fogden Jösse Eriksson, som var född i Danmark och som genom ständiga skrivelser ljög för konungen, såsom han ville, tillbakavisade genom sina ränker alla klagomål öfver dessa saker.

Men vid den tiden fanns det en frälseman, som bodde vid Kopparberget eller ej långt därifrån, kallad *Engelbrekt*, en storsinnad man fast af liten kroppsbyggnad, med god uppfostran, värtalig och tapper. Han hyste medlidande med dalkarlarnes långa och svåra lidanden samt åtog sig att inför konungen framföra deras klagomål. Frivilligt utsatte han sig för farorna och for till konungen, som hade sitt residens i Danmark. Än genom bref, än muntligen framställde han de fattiga dalkarlarnes klagomål och förband sig att vid straff af böter eller hängning bevisa, hvad han sagt. Han bad konungen att så länge hålla honom i fängelse, tills dess han föranstaltade, att fogden Jösse Eriksson kallades inför hans åsyn och att han måtte laga, att den, som brast i bevisning eller öfverbevisades om orättrådighet, skulle dömas till hängning. Men konungen tog saken lätt, befallde Engelbrekt återvända till sina landsmän samt öfverlämnade åt honom bref från sig ställda till rådsherrarne i riket, hvilka han befallde begifva sig till Dalarne och anställa undersökning om sanningen af detta ärende. De skulle tillskrifva konungen angående de enskilda sakerna men likväl ställa det så, att de bibehölle hans fogde Jösse Eriksson vid hans rätt. Riksråden åtlydde konungens befallningar och reste till stället. Men sedan de erfarit sanningen, kunde de icke bringa saken till ett tillbörligt slut, enär de icke

Engelbrekt Engelbrektsson.

E. hos konung Erik i Köpenhamn.

hade i uppdrag att döma angående honom, som begått orättvisan. Sedan han likväl mottagit deras bref, skyndar Engelbrekt till konungen och bönfaller hos denne att skaffa rättvisa åt de fattiga, förtryckta bönderna, ty han var redan bekant för konungen genom sina täta uppvaktningar och genom sitt djärfva tal. Konungen, som retades af hans upprepade klagomål, och som leddes vid den besvärlige mannen, afvisade honom med ovilja och tillade hotande, att han ej skulle drista sig att vidare komma i hans åsyn. Men Engelbrekt, som var utan fruktan, aflägsnade sig från konungen, mumlande för sig själf, att han ännu en gång torde komma igen.

*Dalkarlarnes två
första resningar.*

När de, som till konungen framförde sina böner, sågo, att de hos honom intet kunde uträtta med böner och tårar eller på hvilket annat sätt som helst förmå honom till förbarmande, utan sågo sitt elände beständigt ökas dag för dag, tänkte de, att de hellre ville dö än längre se sitt folks stora olyckor. De öfverenskommo därför mellan sig att gå man ur huse och aflägsna tyrannen, som så hårdt förtryckte dem, antingen genom att fördrifva honom från riket eller också genom att döda honom. Den förutnämnde Engelbrekt valde de till sin höfding och tågade i en stor skara liksom en krigshär ända till Västerås. Men några rådherrar skyndade dem till mötes, lugnade deras sinnen, på hvad sätt de kunde, och uträttade genom sina öfvertalningar, att de återvände hem till sitt, år 1433 på hösten. Men bönderna svuro, då de tågade tillbaka, att de aldrig någonsin mera skulle gifva någon skatt åt Jösse Eriksson. Sedan allt på detta sätt var lugnt och bönderna gått hem till sitt, återvände Jösse Eriksson, utsände sina knektar och började utskrifva de vanliga

utlagorna. Då reste sig dalkarlarne, tågade ut omkring tiden vid *Quadragesima* ¹, belägrade Västerås slott och skulle den gången hafva förstört det i grund, om icke rådsherrarne trädt emellan för att bilägga saken. Man gjorde därför följande öfverenskommelse: Jösse Eriksson skulle aflägsnas från slottet och den bekante *grefve Hans* ² skulle öfvertaga styrelsen. Denne insatte på slottet sin höfvitsman, *Melchior Görze*, och så återvände bönderna hem till sitt i den förhoppning, att konungen skulle skipa rättvisa enligt sina löften och rådsherrarnes skrivelser angående Jösse Eriksson.

Men när det i sanning blifvit bekant, att konungen förställde sig och icke brydde sig om detta, utan det ryktet vann i styrka, att konungen hade för afsikt att åt en ännu värre tyrann gifva styrelsen öfver dem, då uttågade dalkarlarne som en man i den föresats att fördrifva från slotten alla främlingar, som härskade bland folket. I första anfallet brände de därför *Borganäs* ³ och skyndade därifrån till *Köping*. Vid ryktet härom uppgaf befälhafvaren *Johan Vale* ⁴ slottet och ilade till häst till *Stäkeborg*. ⁵ Men Engelbrekt förstörde slottet och sammankallade västmännen. Där frågade han dem, om de ville komma öfverens med honom att anfalla de omilda, utländska härskarne. Alla samtyckte med en mun till hans förslag. Därför kallade Engelbrekt till sig genom skrivelser frälsemännen och de äldre, som

*Befrielsekriget
börjar.*

¹ Vid midfastotiden 1434.

² Grefve Hans af Eberstein, en inflyttad tysk ädling.

³ Borganäs låg på ett näs i Dalälven, sydväst om sjön Runn.

⁴ *Giovanni Franco*, en italienare från Venedig. »Vale» är detsamma som »välsk» (italiensk). Alltså betyder Johan Vale = *Johan italienaren*.

⁵ På en ö i Slätbaken.

bodde i närheten och lätt kunde sammankallas. Där-
efter skyndade han utan uppehåll till Västerås. Honom
mötte slottsbefälhafvaren, den förutnämnde Melchior
Giörze, som icke misstänkte något ondt, enär han blifvit
insatt till befälhafvare med hans (Engelbrekts) goda
vilja. Engelbrekt befälde honom genast öfverlämna
slottet åt sig. Denne begärde uppskof till morgondagen
men uppgaf slottet dagen därpå. Sedan Engelbrekt
mottagit det, gaf han det åt riddaren *Nils Göstaffson*,¹
som helt sent hade slutit sig till honom. Denne var
fader till *Erik Puke*. Äfven andra frälsemän kommo
till Engelbrekt, föranledda af hans bref. För dessa ut-
vecklade han sina afsikter och tillade, att hvar och en,
som ej följde honom för att befria riket ur utländing-
arnes händer, borde veta, att han utan tvifvel utsatte
sina ägodelar för härjning och icke kunde vara säker
i riket. Dessa svarade: »Vi hafva tillräcklig orsak att
befria oss själfva på samma gång som riket, vi, som
icke åtnjutit några privilegier, någon frihet eller någon
rättvisa utan blifvit bragta till den yttersta fattigdom».

I Västerås dröjde man icke, utan kosan ställdes
snart till *Uppsala*. Engelbrekt sammankallade Uppsala-
borna samt invånarne i ärkestiftet, och de sammankommo
mangrant. När dessa samlats i stor mängd, fram-
ställde han för dem, hvarför han tågat ut, och hvad
som borde göras. Dessa tackade honom och lofvade
honom stadigt bistånd. När Engelbrekt således fattat
fast fot i medelpunkten af riket, efterskänkte han med
de frälsemäns samtycke, som voro hos honom, en tredje-
del af skatten.

Erik Puke.

På den tiden fanns en man vid namn *Erik Puke*,

¹ Lagman i Uppland; förde i vapnet en båt mellan två stjärnor.

son till riddaren Nils Göstaffson, åt hvilken Engelbrekt öfverlämnat Västerås slott, en ädel och hurtig man med krigiskt och storslaget sinnelag. Han förde en här-afdelning i Norrland och innehade *Korsholms slott*¹ för sin faders räkning. Till denne sände Engelbrekt bref med uppmaning, att han såsom ärlig svensk måtte troget arbeta för rikets befriande från utlänningarne. Han anförtrodde honom allt, som borde uträttas i Norrland, och lade under hans uppsikt dessa traktors styrelse. När denne, som var en man med käckt sinnelag och lågande själ samt framstående krigare, hörde talas om resningen och fått detta uppdrag, mottog han med glädje anbudet. Snabbt hörsammade han och utförde uppdraget. Han samlade genast en stark här, till hvars anförare han satte en skicklig krigare vid namn *Elof Diekn*. Denne förenade helsingarne med sig och skyndade oförtöfvadt till slottet *Faxaholm*,² öfvervåldigade vakterna och lade borgen i aska. Herr Erik tågade därifrån och samlade en annan stark här, till hvars befälhafvare han utnämnde en viss *Johan Folkesson*, och befallde honom att begifva sig till *Åland*. När denne framkommit dit, samlade han kring sig öns invånare och belägrade med deras hjälp fästet *Kastelholm*, hvilket såsom län af konungen innehades af en utländsk dam, *fru Ida*. En hennes anförare, en viss *Otto Pogewisch*,³ innehade det själf såsom län af henne; denne var en öfvermodig och sladderaktig man samt en förmäten storskrytare. När han nu såg de fattiga, värnlösa bönderna, hvilka han förut, så länge han be-

¹ Korsholms slott låg i Österbotten invid den forna staden Vasa.

² I Helsingland, invid nuvarande staden Söderhamn. Det kallades äfven *Faxahus* (se bilaga I).

³ Otto Pogewisch var son till fru Ida.

fann sig i sitt befästa slott, föraktat och knappt ansett värda lifvet, tiggde han sitt lif af dem. Han inväntade icke en gång första anfallet utan öfverlämnade genast slottet åt »de stackarne».

Sedan alltså detta utförts af Erik Puke och hans män, begaf sig samme Erik till Engelbrekt. Medan detta pågick, fattade de södermanlänningar, som kallas *Rekarne-männen*, mod, samlade sig tillhopa och anföllo *Gripsholms* slott, som innehades af *Hartvig Flögh*, en stor tyrann i Södermanland. När denne förnam, att de nalkades, förde han ombord på skeppen sina dyrbarheter, anlade själf eld i slottet, och när detta stod i lågor, begaf han sig inom Stockholms stads murar. Emellertid tågade Engelbrekt med en stor krigshär från Uppsala, framkom till Stockholm och slog läger på *Brunkeberg* framför stadens portar. Han kallade till sig *Hans Kröpelin*. mot säker lejd befälhafvaren, *Hans Kröpelin*, en rask och klok man, som i allt handlade rätt och förståndigt. Engelbrekt frågade honom, om han ville liksom andra slottshöfvitsmän i rikets namn öfverlämna Stockholms slott i hans händer. Denne svarade, att han icke tänkte handla så utan öfverlämna det i konungens händer, af hvilken han själf hade mottagit det. Emellertid träffade de lätt en fredlig öfverenskommelse, emedan denne *Hans Kröpelin* var omtyckt af alla, såsom jag tror, enär han handlat lagligt i alla sina gärningar, alltid vårdat fred och rättvisa inom riket, så mycket som på honom ankom.

Fred hade således ingåtts med Stockholms stad för en viss tid, och Engelbrekt skyndade till *Örebro*, som innehades af en viss *Kättilbärg*.¹ Sedan belägringen

¹ Mats Kättilbärg.

börjat, ingick han med denne det fördrag, att, om icke inom sju veckor undsättning till befälhafvaren hade kommit från konungen, skulle slottet öfverlämnas till Engelbrekt. Därifrån vände denne sig till Nyköping och belägrade slottet, som innehades af *Albrekt Styke*¹ och mottog det på liknande villkor. Så tågade han till *Ringstadaholm*,² hvars befälhafvare var *Henrik Styke*. Denne svarade öfvermodigt under slottets belägring. Engelbrekt lät då med mycken skicklighet på en flotte i strömmen förfärdiga en träbyggnad af fem våningars höjd. När befälhafvaren såg byggnaden, begärde han fem dagars vapenhvila, och på detta villkor inneslöt Engelbrekt slottet. Ty han hade hört, att de riksråd, som nyligen återvändt från Danmark och från konungen, dessa dagar voro samlade i *Vadstena*. Därför kvarlämnade han vid *Ringstadaholm* större delen af krigshären och begaf sig till *Vadstena*, sedan han föreskrifvit de kvarlämnade trupperna att under tiden ej tala ett ord med motståndarne. Han fann många råds-herrar samlade i *Vadstena*, nämligen biskoparne *Knut* i Linköping, *Sigge* i Skara och *Thomas* i Strängnäs och många andra af lekmannastånd.

Rådsmöte i Vadstena.

Alla dessa uppmanade han allvarligt, att de måtte vända sin sträfvän och sitt arbete därhän att befria sitt fädernesland från det gamla och gudlösa träldomsok, hvarmed det trycktes af utländerne. De borde lägga sig vinn om att återvinna åt Sverige dess urgamla frihet, så att endast lagliga skatter och gärder hädanefter skulle betalas enligt rättvisans fordringar,

Engelbrekts lät till rådherrarne.

¹ Hans Kröpelin, Hartwig Flögh, bröderna Styke m. fl. voro alla tyskar.

² Beläget på en holme i Motala ström nedanför dess utlopp ur sjön Glan.

på det att det måtte vara möjligt äfven för bonden att uppehålla sig på sitt arbete. Ty sedan den siste konung Magnus tid ¹ hade Sveriges rike icke haft konungar utan tyranner, hvilkas sträfvan var att sönderslita, utarma det och göra det öde. *Albrekt* ² lämnade riket åt sina tyskar att plundras efter deras behag. *Drottning Margareta* bemödade sig slugt att bortföra den sista skärfven och rikets klenoder till danskarne. Utom den årliga skatten utkräfd hon ofantliga summor, såsom »Rumpeskatten», från hvarje »rök» ³ en mark, och för Gotlands återköpande 12 öre för hvarje badstuga i riket, ingen undantagen, och slutligen »Drottningamark» samt andra, som man ej kan räkna. Och märk, att konung *Albrekt* förpantade Gotland för 20,000 rosenobler. ⁴ Men drottning *Margareta* och hennes systerdotterson konung *Erik* utkräfd af riket en omätlig penningssumma, nämligen så många gånger 12 öre som det fanns badstugor i hela riket och dess biländer och återköpte Gotland för 10,000 rosenobler. Jag tror därför, att korsriddarne från Preussen varit nöjda med denna summa. Ty svenskarne oroade enligt drottningens uppdrag Gotland genom beständiga fejder och ledο därunder många förluster. Däraf uttröttades preussarne ⁵ och lösköpte sig härigenom från denna plåga, så att de åtminstone måtte återfå någon del af lånet.

¹ Konung Magnus Eriksson (1319—65).

² *Albrekt af Mecklenburg* (1365—89).

³ Antagligen menas med en »rök» en bostad, som var bebodd, så att rök uppsteg därifrån.

⁴ *Rosenobel* eller nobel var ett engelskt guldmynt, prägladt första gången 1343; det motsvarade ungefär 1 pund sterling (18 kr.).

⁵ Korsriddarne i Preussen, hvilka voro medlemmar af den s. k. Tyska Orden, som innehade Östersjöprovinserna samt Ost- och Västpreussen.

Märk därefter, att det är allmänt känt, att Gotland tillhör Sverige, emedan det af konung Albrekt, som då härskade i Sverige, pantsattes för en betydande penningssumma till korskerrarne i Preussen. Men konung Erik af Pommern, denna drottningens systerdotterson, uppfostrades i Danmark i hennes åsikter och fick äfven af henne lära sig riksstyrelsen. Han arbetade på att lägga Sverige i beständig trälldom under Danmark och riktade sin sträfvan därhän, att rikets invånare skulle råka i sådant elände, att det för dem vore omöjligt att någonsin i det minsta motsäga honom. Så lade äfven filisteerna på Israels barn trälldomens ok, så att i hela Israel ej skulle finnas en smed, utan att hvar och en måste för att hvässa en spjutspets tigga af filisteerna handtverkares hjälp. Ty filisteerna sörjde för att icke en sköld eller en lans eller något annat slags vapen måtte finnas i Israel, hvarigenom folket kunde skydda sig mot dem. Af denna list begagnade sig perserna, sedan de på sin tid behållit öfverväldet. (*»Moris erat Persis Ducibus tunc temporis, omnem ducere in arma domum»*.) Detta påfund uppstod genom den kloka planen, att hvarje persisk släkt skulle vara mäktig och skicklig i vapen, så att perserna, när det behöfdes, skulle kunna underkufva och hålla under oket de öfriga folken. Till detta ändamål syftar äfven den bekanta versen: *»Nutriat hunc Suecia, vestiat Norwegia regem, Militet ex Dacia per tempora rex sua multa»*. Ty så sades för konung Kristoffer: *»Sverige skal edher födha; Norighe skal edher klädha; medh Danmark skolen j strijdha»*.

När förutnämnda drottning dött och konung Erik själf fått regeringen i rikena och med full rätt ernått den konungsliga styrelsen, tog han till rådgifvare en viss riddare, herr *Henrik Königsmarck*, hvars råd han

i allt följde. Denne gaf konungen angående Sveriges rike det rådet att pålägga en ständig skatt, så att af alla kontrakt, landskap, härad och städer skulle betalas en viss penningssumma. Detta råd hade till ändamål, att lika mycket som riket utblottades på människors antingen genom pestilentier, krig eller på andra sätt, i lika måtto skulle människorna utarmas genom spannmålsafgälder och skatter, såsom han själf tänkte göra, så att intet måtte gå förloradt för konungen af hans fördelar. Ty de lefvande voro ständigt tvungna att betala för de aflidna och de, som något ägde, för dem, som intet hade. Sålunda var den skatt, som i hans tid betalades af riket, ej laglig eller enligt gammal sedvänja utan listigt uppfunnen af nämnde rådgifvare. Hvad angår den penningssumma, som erlades såsom skatt, hade icke gammal sed iakttagits. Men detta var det sätt, som passade för honom till att utblotta riket på alla de saker, som kunde förvandlas till penningar. Det var äfven ett passande sätt att öfverföra till Danmark allt, hvad han kunde sammanbringa i Sverige, så att det i sanning kunde sägas: »Han utplundrade egypterna och riktade hebreerna».

Detta och annat dylikt var det, som förmådde Engelbrekt att skrida till verket för att återföra Sverige till dess gamla frihet. Denna sin afsikt framställde han således inför rådsherrarne och uppmanade dem, att de själfva tillika med honom måtte gifva sitt bistånd därtill. Men dessa sade, att de ingalunda kunde göra det, emedan de hade svurit konungen hyllnings- och trohetseder. Han svarade: »Konungen har svurit större eder men icke i den ringaste mån uppfyllt en enda». Och när han hade framställt konungens många brott, orättvisor och svåra förtryck, genom hvilka han

gjort sig ovärdig konungadömet, uppmanade han råds-
herrarne att undandraga konungen sin lydnad och gifva
honom detta till känna genom bref. Dessa nekade stånd-
aktigt och påstodo, att de ej genom någon åtgärd
skulle skilja sig vid konungen. Men då svor Engel-
brekt: antingen skulle de öfverensstämma med honom
eller mista lif och gods. Då lofvade de med ed att
vilja lämna riket i hans vård och troget hålla fast vid
honom i försvaret af riket. Engelbrekt författade där-
för formuläret för deras skrifvelse till konungen, lät
dem genast med sina sigill besegla skrifvelsen, hvilken
han, sedan han fått den i sina händer, anförtrodde åt
sin tjänare och sände till konungen.

*Rådsherrarne
tvingas att upp-
säger konungen
tro och lydnad.*

Därifrån återvände han till Ringstadaholm, mottog
slottet af Henrik Styke och fortsatte snart till *Stäke-
borg*, dit Johan Vale hade flytt från Köping. Efter
första samtalet mottog han fästet. Därefter skref han
till östgötarne, att de skulle belägra *Stäkeholm*,¹ som
innehades af en dansk vid namn *Lage Rödh*. Dennes
knektar, som mötte dem, togos nästan alla till fånga,
och sedan slottet inneslutits, afslutades vapenstillestånd
till den *helige Martins* dag.² Men en del af östgötarne
tågade under *Herman Bermans* anförande till *Rumla-
borgs* fäste,³ som hölls för konungens räkning af en viss
Otto Snapz. Då denne uppfordrades att öfverlämna fästet
åt Engelbrekts sändebud, svarade han djärft, att han
ingalunda skulle göra det. Då sköts eld i slottets fyra
hörn, och han undkom knappt naken med blotta lifvet.

*Fortsättning på
befrielsekriget.*

¹ *Stäkeholm* eller *Stegeholm* låg på en holme utanför Västervik.

² Den 11 november (1434).

³ *Rumlaborg* anlades på 1360-talet af kon. Albrekt på den
punkt i Tveta härad i Småland, där vägen från Jönköping gick fram
öfver Huskvarna-ån.

Sedan fästet således blifvit nedbrändt, marscherade hären mot *Trolleborg*,¹ hvars befälhafvare var *Henning von Lenchen*. Denne utverkade med svårighet att han räddade sina ägodelar och sitt lif, hvaremot han till dem öfverlämnade slottet. Sedan Herman Berman tagat från fästet, som förstördes med eld, styrde han de sinas färd till *Piksborg*. Sedan detta förstörts, tågade Engelbrekt själf till Örebro och mottog slottet, sedan han gifvit höfdingen 1,000 mark. Därifrån fortsatte han till *Axevall*² och inneslöt det genom belägring. Detta innehades af en dansk man, herr *Andreas Nilsson*. Men Engelbrekt satte till befälhafvare för hären Erik Puke och lämnade honom västgötarne till slottets belägring. Emellertid tillskref Engelbrekt värmäländingarne, att de måtte visa sig villiga och trogna i rikets angelägenheter och gaf dem till anförare *Peder Ulfsson* (Roos). Denne samlade en här från Värmland, slog danskarne och förstörde de tre slott, som innehades af dem, nämligen *Edsholm*, *Dalaborg* och *Agneholm*.³

Emellertid begaf sig Engelbrekt i egen person till *Oppensten*,⁴ som i grefve Hans namn innehades af en tysk, *Martin Grabo*.⁵ Denne räddade åt sig lif och

¹ *Trolleborg* låg på ett näs mellan sjöarne Furen och Flåren, *Piksborg* på en holme i sydligaste änden af sjön Bolmen, Kronobergs län.

² *Axevall* var beläget på en udde i Husesjön, vid nuvarande gården Husgårdet, öster om *Axevalle hed*, Skärfs socken af Skaraborgs län.

³ *Edsholm* låg i Eds socken i Värmland, ej långt från Norsälffvens utlopp i Vänern. Stället kallas nu »Slottsbroundet». *Dalaborg*, i Bolstads socken, Dalsland, vid Dalbergsåns utlopp i Vänern, *Agneholm* låg på en holme nära Gullspångsälffvens utlopp i Vänern.

⁴ *Oppensten* låg på en klippa, nu kallad Husberget, i Åsarps socken, Kinds härad i Älfsborgs län.

⁵ Martin Grabow (?)

egendom samt öfverlämnade fästet åt Engelbrekt, som följaktligen nedref och förstörde det genom brand. Men när han ämnade sig till *Örasten*,¹ utförde befälhafvaren därstädes, en dansk vid namn *Jösse Larenzon*, sina bästa ägodelar därifrån, lände eld på och brände ned slottet och skyndade till Danmark. Sedan Engelbrekt således lagt under sig alla dessa slott och landsdelar, inträngde han i *Halland* och sammankallade till sig hela dess befolkning. De från norra Halland lofvade alla honom hörsamhet och bistånd, under det andra ej tordes detta för de närliggande slottens skull. Därför tågade Engelbrekt till *Varberg* och utkallade till samtal befälhafvaren *Axel Pedherson*.² När han barskt uppfordrade denne att öfverlämna slottet åt honom, träffade de sins emellan följande öfverenskommelse: Herr Axel skulle icke inbryta i Halland men skulle icke desto mindre uppbära hälften af skatten, hvilken hälft Engelbrekts befälhafvare skulle anvisa åt honom. Sedan Engelbrekt bränt *Falkenbergs* slott, vände han sig till *Halmstad*, hvars borgare öppnade sina portar och ödmjukt mottogo honom, då han intågade i staden.

Då samlades skåningarne i mängd och stannade med sin krigshär vid *Lagaholm*.³ Engelbrekt tågade dit och ingick med dem ett fredsfördrag. En flod flöt mellan båda krigshävarne. Å ömse sidor aflades ett säkert löfte och beseglades med bref och sigill, »att mellan Sverige och Skåne skulle fredsfördragen förblifva orubbade. Om någondera parten ville afvika från detta fördrag, skulle han 12 veckor före fredens

*Fördrag med
skåningarne.*

¹ *Örasten*, å det nuvarande »Slottsberget» vid Öresjöns utlopp i Örby socken af Marks härad, Älfsborgs län.

² Tillhörde den berömda ätten *Tott*.

³ *Lagaholm*, nuvarande *Laholm*.

utgång påminna den andra parten härom; hvilket de skulle göra genom tydliga bud och bref, svenskarne i *Lund*, danskarne i *Vadstena*.»

*Landet befriadt
från de utländ-
ska fogdarne.*

Sedan detta sålunda blifvit utfördt, återvände Engelbrekt med en härlig seger till Sverige. De orättrådiga utländska befälhafvarne och fogdarne hade blifvit fördrifna från riket, slotten och fästena hade blifvit återtagna eller förstörda. Hvem skulle icke inse, att detta var ett verk af Guds nåd, som såg till, att de fattiga invånarne i riket, som så obilligt och så länge blifvit förtryckta,ingo något litet draga andan? Ty detta hade utförts ej genom utgjutande af människoblod eller mord på kristna människor, utan den gudomliga nåden förskräckte till den grad de gudlösa och grymma tyrannerna, att de, liksom vid åsynen af en eld, flydde vid Engelbrekts ankomst. Underbart är, att genom en så stor krigshärs tåg genom och beständiga kringströvande i riket, ingen af dem, genom hvars område man tågade, hvarken besvärades eller skadades på något sätt, så att det allmänt sades, att Engelbrekt och hans folk ej borttagit för någon ens för en hönas värde.

*Konung Erik
skyndar till
Stockholm.*

När konung Erik fått höra talas om denna resning, samlade han från hela Danmark samt äfven från vissa trakter i Tyskland en väldig här för att sjöledes föra den till Sverige och utsätta detta land för plundringar. Sedan han på vägen lidit många förluster, framkom han slutligen till Stockholm, sedan han genom storm förlorat många skepp och män. Då Engelbrekt hör, att konungen anländt med en härsmakt, befaller han invånarne i riket att ila till försvar för hem och härd. De dröja icke, utan liksom de inbjudits till ett gästbud, samlas från alla hörn af riket de äldre männen, borgare och bönder, och skynda till Stockholm.

De innesluta genom hård belägring konungen i Stock-
holms stad och förlägga sig, uppländingarne framför
Norreport, södermanländingarne framför *Söderport*. En-
gelbrekt med västmanländingar och nerkingar slog läger
på *Långholmen*.¹ Emellertid tänkte roslagsborna an-
falla *Östhammars slott*. Dess höfvitsman bortförde där-
ifrån alla sina ägodelar, antände slottet och flydde på
sina skepp till Stockholm. Underbart är, att ehuru
bönderna sett konungen anlända med så stor härs-
makt, innehafva Stockholms stad och föra med sig
många krigare, vågade de i sin tur så ringakta och
anse för intet konungens makt och stora vrede, att de,
illa beväpnade och olärda i krig, ansågo sig kunna
motstå honom och ej frukta några hans fientligheter.

*Engelbrekt inne-
sluter konungen i
staden.*

När konungen märkte deras fiendskap, besatte han
med beväpnade *Helgeandsholmen* och *Gråmunkeholmen*²
och andra lämpliga platser. Dag för öfverläggning
beständes och stillestånd ingicks. När de samman-
kommit till samtal, frågade konungen, »för hvad or-
saks skull de sökte utestänga honom från och beröfva
honom hans rike». Men svenskarne svarade, »att de
ej hade denna afsikt utan endast rest sig för att åt
fäderneslandet måtte bevaras dess lagar, privilegier och
friheter samt åt hvar och en hans rätt». De bådo, att
domare måtte utses och voro villiga att underställa
alla sina handlingar konungens rättvisa dom och skulle
icke det minsta afvika från rättens och rättvisans ord-

*Underhand-
lingar.*

¹ Det dåvarande Stockholm omfattade hufvudsakligen staden
mellan broarna, ehuru äfven malmarna voro tämligen bebyggda. På
Södermalm låg Maria Magdalenas kapell, på Norrmalm den helige
Jakobs kyrka, den helige Görans (S:t Örjan) kapell och den heliga
Klaras kloster. Norreport låg vid Norrström, Söderport vid Söder-
ström.

² Nuvarande Riddarholmen.

ning. Fastän konungen hört detta, ville han hvarken tillstädja dem deras sedvanliga fri- och rättigheter eller anställa rättslig undersökning. Därför bestämdes denna gång endast, att stillestånd skulle råda mellan konungen och invånarne i riket ända till den *hel. jungfru Mariæ födelsedag* ¹ under den följande sommaren. Men konungen befallde uppbränna *Stäkets borg*, ² som Hans Kröpelin hade i förläning, fruktande att svenskarne möjligen skulle besätta den.

Riksdag i Arboga. Engelbrekt rikshöfviitsman (1435).

På den *hel. Martins dag* ³ beslöts därför, att till fredens befestande konungens fogdar och tjänstemän icke skulle befatta sig med skatternas utkräfvande eller närma sig bönderna. Konungen åter kvarlämnade i staden och slottet i Stockholm 600 krigare från sin här och återseglade till Danmark. Förrän de i Stockholm samlade svenskarne i sin tur åtskildes, beslöto de att hålla en riksdag i Arboga den åttonde *Epiphaniadagen*. ⁴ Då de här samlats vid denna tid, utvalde de enhälligt *Engelbrekt* till *rikshöfviitsman*, och dessutom tillsatte de i landskapen under honom några befälhafvare, så att i hvarje trakt af riket någon skulle finnas, som kunde se efter, om någon fara hotade. För att kunna draga ut på tiden skref Hans Kröpelin från Stockholm till de församlade och tillkännagaf, att han ville underhandla med dem och bad, att de måtte utvälja *Sigtuna* till mötesort. Där hölls en riksdag vid tiden

Möte i Sigtuna.

¹ Den 8 september 1435.

² Almarestäket är ett sund vid inloppet från Mälaren till fjärden Skarfven på östra sidan af Stäkes-ön. På västra sidan om denna ö ligger det s. k. Lilla Stäket eller »ryssgrafven». Slottet Stäket uppyggdes först under konung Albrekts dagar.

³ Se ofvan.

⁴ Den 13 januari 1435.

för *Mariæ Renelses* dag,¹ och dit anlände tillsamman med Kröpelin en viss preussisk ordenskomtur.² Då framställde de närvarande svenskarne inför komturen de särskilda orsakerna, hvaraf allt missnöje och all tvedräkt uppstått. Så litet hade konungen lidit orätt af dem, att de tvärtom hade försökt, på hvad sätt de kunde få sin tvist med konungen afdömd, men de hade icke fått gehör. Till allt detta svarade komturen och Kröpelin genom att falla dem i talet och rådde samt uppmanade dem att försöka några lämpliga och passande medel till att uppnå enighet och hellre underkasta sig en rättslig undersökning. Då visade svenskarne, att de voro beredda till och välvilligt stämda för båda delarna och önskade, att åtminstone någon väg till uppnående af fred och sämja måtte försökas. Därför förbundo sig dessa medlare att troget verka för denna sak och lofvade, att de skulle fara till konungen och allvarligt arbeta för fredens återställande. Då gaf dem Engelbrekt följesvenner, som skulle föra dem oskadada och säkra ända till konungen i Danmark. De gåfvo sig i väg och kommo till konungen och hans rådsherrar samt utvecklade svenskarnes afsikt. Sedan allt detta blifvit framlagdt och åhördt, tog konungen sina rådsherrar afsides och höll ett hemligt rådslag med dem. De uppfunno då det förslag, att ett möte borde hållas i *Halmstad*, till hvilket både svenskar och danskar skulle i konungens namn sammankomma. När mötet var samladt, beslöts det, att konungen borde återvända till Stockholm *S:t Olofs* dag³ och att där de en-

—
Nytt möte i
Halmstad.

¹ Den 2 februari 1435.

² Tyska Ordens provinser voro indelade i komturier styrda af hvar sin *ordenskomtur*. Den ofvan omtalade hette *Henrik von Althaus*.

³ Den 29 juli 1435.

skilda saker, som rörde denna angelägenhet, skulle bringas till ett tillbörligt slut. Ty redan hade *ärkebiskop Olof* återvändt, han, som konungen ingalunda ville släppa till mötet utan till och med anfallit med otaliga oförrätter. Denne anlände med andra följeslagare till mötet i Halmstad, arbetade troget för konungen och ville alls icke tillåta, att denne beröfvades kunglig vördnad och värdighet. På ärkebiskopens förslag beslöts, att Erik skulle vara konung i Sverige, så länge han lefde. Vid samma möte återställde Engelbrekt och öfriga svenskar i konungens händer Halland med städer och slott. Detta beslöts Herrens år 1435 det *hel. korsets* dag.¹

*Konung Erik
ånyo i Stock-
holm.*

Emellertid lät Engelbrekt gräfvä en graf för skeppen vid *Tälje*.² Då inträffade den tid, då konungen enligt öfverenskommelse skulle vara närvarande i Stockholm. Svenskarne skyndade dit, men emedan konungen ej hade kommit vid den utsatta tiden, uppstod ett rop emot honom. På de i Stockholm kvarlämnade danskarnes enträgna böner förlängdes dock den förut bestämda tiden till jungfru Mariæ födelses dag.³ Då konungen således infann sig vid denna tid och stannade i Stockholm, samlade sig svenskarne och utvalde *Jungfruhamn*⁴ till sin vistelseort. Jungfru Mariæ födelses dag gifvo de fullmakt åt sina ombud och skickade dem till *S:tä Claras kloster*. Därefter utvaldes *Helgeandshuset*⁵ till plats för öfverläggning och beslut. Svenskarnes första och hela fordran var, att de skulle

*Underhand-
lingar i Helge-
andshuset.*

¹ Den 3 maj.

² Södertälje.

³ Se ofvan.

⁴ Jungfruhamn, i Stockholms skärgård.

⁵ Helgeandshuset var ett sjuk- och fattighus på nuvarande Helgeandsholmen.

lämnas i sin frihet enligt fäderneslandets gamla och antagna lagar såsom deras rättmätiga egendom och att personer skulle utses, som kunde förvalta rättskipningen åt rikets invånare enligt hvad konungen svurit vid sin kröning. Men konungen, för hvilken detta var svårt att höra, gjorde många undanflykter och krokvägar. Ty hela hans afsikt var att beröfva Sverige dess namn af rike och detta enligt sitt godtycke, ty han ansåg, att inga rådsherrar borde finnas i denna usla trakt, liksom romarne beröfvade Judéen äfven namnet af ett rike. Ty i riksvårdande ärenden, som rörde Danmark, begagnade han sig af de herrars inrådan, som voro där; i ärenden, som rörde Sverige, hade han icke svenskar utan danskar och tyskar till rådgifvare. Då svenskarne till svar på hans spegelfäkteri och undanflykter i stället förehöllo honom hans eder, gäckade han dem ytterligare genom sin list, i det han bad, att det åtminstone måtte tillåtas honom utdela såsom län tre slott nämligen *Stockholm*, *Kalmar* och *Nyköping*. Till detta jakade de ödmjukt, troende, att han begärde detta med redligt sinne och utan svek och anhöllo själfva bönfallande, att han mot dem måtte bortlägga allt misshag och all vrede, hvilket han låtsade göra. De bådo dessutom, att han måtte åt dem utse två riksämbetsmän, nämligen *drotset* och *marsk*¹ på det att riket ej måtte stå utan rättvisa och rättsordning. Då insatte han på ett skämtsam och teatraliskt sätt *herr Kristiern Nilsson*² till *drotset*, gifvande honom ett litet barnsvärd. *Karl Knut*

*Drotset och
marsk tillsättas.*

¹ Enligt unionsförslaget år 1436 skulle drotseten i konungens frånvaro hafva högsta domsrätten, marsken skulle biträda den förre och i krigstid vara anförare för hären. Han hade såsom tecken på sin värdighet en staf, drotseten ett litet svärd.

² Af den ätt, som sedermera kallades Vasaätten.

son¹ gjorde han till marsk och gaf honom en hvit staf, så att de skulle vara såsom de förnämsta i ett schackspel, ehuru man sagt honom, att marsk skulle utses och tillsättas genom en guldring, som hängde fast i stafven. Sedan detta skett, återställde de riket i konungens händer med slott, städer och alla befästningar, för hvilka Engelbrekt utstått så många mödor. Från båda sidor lofvades med ed, att alla tvister skulle ömsesidigt vara bilagda, alla orättvisor glömmas, alla förluster efterskänkas; med undantag af ersättning för svenskarne tillfångatagande i Öresund genom lübeckarne och fogdarnes räkenskaper,² så skulle allt återvända i det förra tillståndet. Men den sista villan blef värre än den första.

*Konung Erik
bryter sina
löften.*

Ty så snart konungen återfått riket i sin lydno, aflägsnade han från slotten de befälhafvare, som Engelbrekt insatt, och öfverlämnade dem — utan att tillfråga riksråden — åt utländska drafvelsmän, sjöröfvare och ärelösa människor, värre än de, som blifvit för sitt tyranniska förfarande fördrifna genom Engelbrekts verksamhet. Då svenskarne sågo detta, förstodo de, att de blifvit bedragna af konungen och bådo de då närvarande danska riksråden, att de måtte råda K. M:t att hålla fast vid fördragen, hvilka man med så stor svårighet hade åstadkommit. Men dessa uträttade uppdraget hos konungen, så som de funno för godt. Härmed voro de svenska herrarne mindre belåtna, uppvaktade honom personligen och sade honom, hvad de hade på sinnet. Han svarade dem onådigt och tillfogade: »Edher Ja Herre wil jagh icke vara». Och han tillade

¹ Af Bondeätten.

² Till konungen skulle aflämnas den skatt, som hans fogdar skulle hafva uppburit intill midsommaren 1434, då resningen utbröt.

hastigt: »Aldrig hade Engelbrekt tillfogat mig dessa förluster, om han icke af Eder blifvit förmådd här-till; det är I, som gjort allt detta». Af dessa ord kunde man förstå, huru mycket han skattade deras råd och på hvad sätt han bortlagt allt misshag mot dem. Han aflägsnade från Stockholms slott Hans Kröpelin, hvilken han visste vara vänligt stämd mot svenskarne, och öfverlämnade det åt en viss *Erik Nilsson*¹ från *Jylland* samt gaf honom 500 man af sin egen lifvakt. Så afreste han från Stockholm och färdades utmed den svenska kusten samt öfverlämnade, som förut sagdt är, rikets slott i tyranners händer. Alla af rikets invånare, som han kunde komma åt, plundrade han samt nedbrände äfven Vadstena klosters stad.² De sålunda plundrade personerna kommo till Engelbrekt och framställde bönfällande för honom sitt utblottade tillstånd och den orättvisa be-handling, de lidit.

Ett rykte, som tillkännagaf konungens nya och ökade ondska, utbreddes i riket, och det bestämdes, att man skulle sammankomma i Arboga Herrens år 1436 på den *hel. Fabii* dag.³ Där hölls ett rådslag, och de skrefvo till konungen, att de ända till *askons-dagen*⁴ ville invänta hans svaromål angående löftenas infriande och huru de förluster, man lidit efter fördragens affattande, skulle fullständigt ersättas. I annat fall skulle han veta, att han för alltid skulle utestängas från riket och all hyllning, troskap och huldskap åsido-sättas och undandragas honom. Ty de hade hört, att

*Ny riksdag i
Arboga (1436)*

¹ Af ätten *Gyldenstierne*.

² Troligen menas här några gårdar tillhörande Vadstena kloster.

³ Den 5 januari.

⁴ Den 5 februari s. å.

han, när isen brutit upp, tänkte komma till Stockholm tillsammans med hertig *Bugislaw af Pommern*¹ för att insätta honom till konung, liksom han försökt i Danmark.

*Förhållandena i
Stockholm.*

Emellertid frågade de svenska borgarne i Stockholm Engelbrekt genom bud, som i hemlighet sändes till honom, huru stor styrka han kunde ställa upp för att bemäktiga sig Stockholms stad. Ty svenskarne i Stockholm misstänkte i hög grad, att det kunde hända dem detsamma, som under konung Albrekts fångenskap inträffade med dem, hvilka blefvo innebrända². Men Engelbrekt, som härvidlag hade större syften, rådde och befallde alla de i Arboga församlade att icke åtskiljas utan från samma församling begifva sig till Stockholm för att utforska de där kvarblifna danskarnes afsikter. Ty dessa voro medlare och liksom gisslan för den med konungen nyligen afslutade öfverenskommelsen, att han skulle blifva hyllad och få återkomma. Emedan de förehade en viktig och farlig sak, alldenstund de genom bref ämnade undandraga konungen sin hyllning och lydnad, ansåg han emellertid att danskarne skulle bevara åt konungen staden och rikets starkaste slott. Därför måste man se till, att man ej från denna sida ansattes med krig.

*Stockholm stänger
sina portar
för Engelbrekt
och rådet.*

De anlände alltså så många som varit samlade på mötet i Arboga, ordnade liksom en krigshär, framför staden Stockholms murar. När borgarne i staden märkte deras ankomst, stängde de portarna och skyndade till vapen. De ankommande förvånades och undrade högligen häröfver samt uppdrogo åt några bland sig att gå

¹ En nära släkting till konung Erik.

² Härmed åsyftas de s. k. Kåpplingemorden d. 17 juni 1389.

närmare och efterfråga orsaken, hvarför de utestängdes. Då redo fyra af dem fram till portarna, nämligen Engelbrekt, marsken Karl Knutsson, herr *Gustaf Bengtsson*¹ och *Johan Karlsson*, uppsatte ett fredstecken² och anhöllo, att stadens borgmästare måtte utkallas till dem. Då utgingo till dem två borgmästare, tyskar till börd. Dessa tillfrågades, hvarför de utestängde dem från staden, då de önskade fritt tala angående riket med hvilka borgare som helst. Tyskarne svarade, att de angående denna sak ville samtala med herr Erik Nilsson, som innehade slottet i konungens namn. De två borgmästarne återvände från herr Erik Nilsson och bådo dem dröja något litet, emedan han afvaktade herr Hans Kröpelins ankomst, och sade, att han ingenting ville afhandla med svenskarne utom i dennes närvaro. Emellertid gingo de därför in för andra gången och höllo sins emellan en lång underhandling, under det att de utestängda svenska herrarne fingo, sittande på sina hästar, utstå många vedermödor genom stormens våldsamhet. Slutligen kommo borgmästarne ut för tredje gången sägande sig icke hafva något bemyndigande af konungen att släppa in dem. De tillfrågades för sista gången, om de ville tillåta svenskarne att tåga in. Det svarades, att de denna gång ej skulle tillåtas göra det. Då tog man försiktigt ned fredstecknet, enär det hade lofvats borgmästarne att de skulle få utgå och återvända i trygghet, och de hade för andra gången tillåtits återvända. Men när de återigen utan någon ny försäkran gingo ut, grepos de och bortfördes som fångar.

Emellertid lät riddaren Erik Nilsson bevaka por- *Staden toges med storm.*

¹ Förde en ulf i vapnet.

² En hatt, som uppsattes på ett spjut. Jämför nutidens parlamentärflagg (hvit).

tarna, skyndade till slottet och besatte tornen med danska knektar, hvilka tillfogade svenskarne stora förluster. Men några af borgarne ilade till portarna och sönderslogo med yxor och klubbor stängslen. De ansågo nämligen ovärdigt, att danskarne utan borgarnes vetskap och samtycke utestängde svenskarne ifrån en svensk stad, i synnerhet rådsherrarne och dem, hvilka konungen uppdragit att under hans frånvaro styra riket. Detta gjorde de, emedan intet annat var dem bekant, än att det rådde det bästa samförstånd mellan konungen och förutnämnda råds-herrar. De tvingades just då att sörja för deras lifs säkerhet, emedan en berättigad fruktan för den stränge riddaren (Erik Nilsson) kommit öfver dem, att icke det-samma, som förr en gång på detta ställe händt svenskarne, då främlingarne hade makten, äfven måtte komma öfver dem. De frälsemän, som kommit tillstä-des, förmåddes genom detta uteslutande från staden att göra anfall mot portarna, inträngde kraftigt genom en våldsam stormning och läto icke hindra sig genom de från tornen kommande täta sten- och pilskotten. Sedan utvecklades fanorna på torget,¹ och borgarne befalldes att samlas. Dessa tillfrågades af rådsherrarne, om de ville hålla med riket. Alla jakade enhälligt härtill. Den befallning utdelades nu, att danskarne skulle utdrifvas från stadens torn, på det att ingen skulle skada borgarne. Därför utsattes nödiga vakter i hela staden, och bref sändes till den danske befälhafvaren herr Erik Nilsson med förfrågan, hvarför han, då de kommo, mottagit dem med skott från kastmaskiner och bombarder.² De hade icke kom-

¹ Kornorget (Kornhamnstorg).

² Kanoner eller s. k. vallbössor.

mit för något annat ändamål än att öfverlägga och be-
svära sig öfver de artiklar i fördraget, som ej iakt-
tagits af konungen, vid hvilkas författande, föreslående
och bestämmande han själf tillika med öfriga danskar
hade varit medlare. När han mottagit dessa bref,
brydde sig Erik Nilsson och de danskar, som voro med
honom, icke om att svara något förnuftigt utan sände
ovänliga skrivelser fulla af hotelser, betydande uttryck-
ligen, att han skulle dag och natt sörja för att tillfoga
svenskarne förluster.

När svenskarne sågo, att danskarne ämnade fram-*Slottet belägras.*
härda i sin ondska, beslöto de att stanna i staden och
belägra slottet. Därför uppdelades tornen mellan angrif-
parne, och framför slottets murar uppställde de beläg-
ringsmaskiner och andra krigiska hjälpmedel. Det fanns
två personer, på hvilka, enligt de andras uppdrag hela
mödan med belägringen föll, nämligen Karl Knutsson
och den kække riddaren Erik Puke; af dessa anföll den
ene från väster, den andre från söder. Här var äfven
närvarande herr ärkebiskop Olof i Uppsala med en
ståtlig skara stridbara svenner — de berättas hafva
varit 300 — hvilkas anförare var riddaren *Karl Mag-
nusson*; dessa sägas hafva utfört många lysande bedrifter.

Men Engelbrekt, som förnämligast sörjde för sta-*Det andra befri-
elsekriget.*
tens bästa, drog omkring i riket och bemödade sig
som förut att återvinna de rikets slott, som rådsher-
rarne hade återställt till konungen. Och detta gjorde
han, emedan konungen mot sina eder hade öfverläm-
nat dem — utan råd eller samtycke af rikets råd — åt
utländingar och ännu värre tyranner än någonsin före
denna tid blifvit tillsatta. Engelbrekt uttågade alltså
med en krigshär från Stockholm och kom till Nykö-
ping, sammankallade därstädes södermanlänningarne

och lät, sedan dessa fått anförare, kraftigt belägra slot-
tet. Den främste bland anförarne var Herman Berman,
en käck men föga försiktig man. Därifrån marsche-
rade Engelbrekt till *Söderköping*, sammankallade dit
östgötarne och lät dem belägra Stäkeborg under befäl
af en viss herr *Erengisle*. Tjustborna belägrade Stäke-
holm under anförande af *Bo Knutsson*. Engelbrekt tå-
gade därifrån till *Kalmar*, men då han nekades till-
träde till staden, utsatte han en vaktstyrka vid *Kläcke-
berga*¹ under befäl af *Nils Stensson*,² herr *Gotschalk
Bengtsson* och herr *Gustaf Larsson*. Emellertid bemäk-
tigade sig Nils Stenssons svenner på ett listigt sätt
fästet *Brömsehus*.³ Därifrån tågade Engelbrekt och
inträngde i Blekinge. Då han kommit till en bro, *Sille-
bro*,⁴ vaktades vägen och bron af blekingsbönder och
borgare från *Rotneby*.⁵ När Engelbrekts trupper syn-
tes, började de upprifva bron, men Engelbrekts ryt-
tare ilade skyndsamt fram och hindrade dem att för-
störa bron. Han öfvergick densamma, och sedan fien-
derna tagit till flykten, uppsatte han ett fredstecken,
återkallade de flyende och höll med dem ett samtal,
och alla visade honom hörsamhet. Han intågade så-
ledes i staden *Rotneby*, gjorde där ett kort uppehåll
och satte *Claes Lang* till befälhafvare i staden. När

*Engelbrekt in-
tränger i Ble-
kinge och Skåne.*

¹ *Kläckeberga kyrka* har, liksom flera kyrkor inom Kalmar län, Källa, Voxtorp m. fl. varit ämnade såsom tillflyktsorter i ofredstider för de kringboende bönderna, hvarför de äfven voro byggda med fasta torn, skottgluggar o. d.

² Af åtten *Natt och Dag*.

³ *Brömsehus* låg i närheten af Brömsebäcken. Nils Stenssons svenner lågo på lur utanför fästet om natten. När borgporten om morgonen öppnades, trängde de in genom densamma, grepo fogden och utjagade besättningen.

⁴ *Sillebro*, bro öfver Bubbetorpsån i Blekinge.

⁵ *Rotneby* är det gamla namnet på nuv. *Ronneby*.

han tågat därifrån, fortsatte han till Lagaholm, hvarest småländingar och västgötar hade samlats. Slottets belägring begyntes under de två anförarne, riddarne Bo Knutsson och *Sven*, hvarefter han tog med sig återstoden af hären och skyndade att underlägga sig Skåne. Men skåningarne voro samlade till drabbning under befäl af *Peder Oxe*, och denne sökte afvärja Engelbrekts anfall. Båda härarna skyndade till ett gemensamt öfvergångsställe, som låg vid bron *Rynebro*. Men när båda härarnas förtraf hade mött hvarandra vid nämnda bro, fattades *Peder Oxes* svenner af fruktan vid åsynen af Engelbrekts ryttare, togo till flykten och kommo hals öfver hufvud tillbaka till sin herre. En af dem vid namn *Knut Saxtorp* togs till fånga och underrättade Engelbrekt om storleken af *Peder Oxes* trupper. När Engelbrekt fick veta detta, drog han sin här tillbaka, befallde att den skulle gå tillbaka öfver bron och efter öfvergången förstöra densamma. Då *Peder Oxe* hört detta, återvände han därifrån och skyndade med de sina till *Tranarpavad*.¹ Detta misstänkte också Engelbrekt, kom honom i förväg och skyndade att besätta vadstället. Krigshärarna från båda länderna gjorde alltså halt på hvar sin strand af floden. Nu ingicks stillestånd mellan Sverige och Skåne, och det tillades i fördraget, att, om icke Engelbrekt före Påskveckan fått Lagaholms fäste i sina händer, han då skulle upphäfva belägringen och lämna fästet i fred. Onsdagen före Påsk, under det fredsvillkoren uppsattes, tågade Engelbrekt till Lagaholm men återvände sedan det kapitulerat. Då vände han sig till Halmstad, intog staden och fortsatte till Varberg. Sedan dess be-

*Engelbrekt ryckte
in i Halland.*

¹ *Tranarpavad*, vadställe öfver Rönne å ej långt från gården Tranarp i norra eller södra Åsbo härad, Kristianstads län.

lägring börjats och herr Broder Svensson förordnats till anförare, styrde han sin färd till *Älfsborg*. Här afhandlades nu med befälhafvaren, den förutnämnde *Matthias Kale*, att denne icke skulle mottaga något af de vanliga inkomsterna eller blanda sig i länets angelägenheter eller utkräfvå några skatter. Efter detta tågade han till *Axevall*, belägrade det men nedlades därstädes på sjukbädden. Sjukdomen bestod i en stark matthet, för hvars skull han så fort som möjligt fördes därifrån till *Örebro*. Det fanns vid denna tid i riket en riddare vid namn *Bengt Stensson*,¹ till hvilken *Engelbrekt* fattat misshag, såsom man tror för någon hans oredlighet i rikets ärenden,² och denne hade en son, *Magnus Bengtsson*. Denne herr *Bengt* hade fått veta, att *Engelbrekt* var sjuk och hade kommit till *Örebro* till följd af sin sjukdom. Han hade en gård, kallad *Giöksholm*,³ ej långt aflägsen från *Örebro*. Han kom med svek i sinnet till *Engelbrekt*, kallade honom från slottet ned till *Örebro* stad och frågade, om han kunde sitta säker för honom i riket, samt försäkrade sig vilja stå till rätta inför rikets råd och svara för allt, som rättvist kunde tillvitas honom. *Engelbrekt* skänkte mannen sitt förtroende, inbjöd honom till sig och behandlade honom vänligt, och så skildes de denna gång i god sämja. När *Engelbrekt* sedan fick kallelse från rådet att resa till *Stockholm*, påstår man, att denne

Insjuknar utanför Axevall och föres till Örebro.

2

Bengt Stensson till Giöksholm.

¹ Af åttan Natt och Dag.

² Herr *Bengt Stensson* hade som höfding på *Tälje* hus låtit uppbringa ett löbskt handelsskepp, ehuru det svenska riksrådet tillförsäkrat hansestäderna fred. *Engelbrekt* lät då *Erik Puke* belägra och uppbrenna fästet, och härigenom vållades tvisten mellan *Engelbrekt* och herr *Bengt*.

³ Ligger i *St. Mellösa* socken, *Askers* härad af *Örebro* län, vid *Hjälmarén*.

herr Bengt rådt honom att resa sjöledes, enär han (herr Bengt) hade sitt slott liggande bredvid sjön (Hjäl-maren). Engelbrekt färdades alltså med båt och lade för att hvila öfver natten till vid en holme¹ på kort afstånd från Giöksholm. Genast for Magnus Bengtsson, *Engelbrekts död.* son till samme herr Bengt, öfver till holmen med sina män. Engelbrekt mottog honom vänligt, stående stödd på sin käpp. Men denne Belials son rasade mot honom som vargen mot lammet och anföll honom med eggen af sin yxa. Då den anfallne höll upp käppen såsom skydd, afhög han tre fingrar för honom. Då Engelbrekt vände sig bort från honom för att fly, förföljde han honom med yxan i hand och tillfogade honom ett förskräckligt sår i halsen. Engelbrekt föll till marken för detta hugg och slog hufvudet i en sten. Hufvudet krossade mördaren mot stenen med slag och stötar liksom i en kvarn och sköt så många pilar i kroppen, att de liknade taggarna på en igelkott. Den sålunda mördade plundrade han på det omänskligaste, satte hans hustru och svenner i fängelse och lät pina dem. En af svennerna vid namn *Albert Pecchata* tvingade han att med sig rida till Örebro slott, för att han, liksom kommande i Engelbrekts namn och på hans uppdrag, skulle i mörkret insläppas i slottet. Denne mandråpare, ja fadermördare, som så grymt mördade rikets trogne fader, var ej nöjd med att hafva utgjutit den tappre mannens blod och tagit hans ägodelar, utan han ville äfven svekfullt intränga i det enda slott, som Engelbrekt af alla rikets fästen, dem han återtagit från tyrannerna,

¹ Holmen kallas numera *Engelbrektsholmen*. År 1818 restes där en minnesvård med följande inskrift: »Här föll Engelbrekt Engelbrektsson, svenska frihetens värn. Gustaf Vasas föredöme. Offer för ett nidingsmord den 27 april 1436.»

hade afsett för sitt eget bruk. Hans afsikt gäckades likväl genom vaksamheten hos slottets väktare. Han inträngde då i staden Örebro och bortförde allt, hvad som tillhörde Engelbrekt, samt dem af hans tjänare, som han kunde finna. Därefter flydde han till fästet Ringstadaholm med sin fader, upphofsmannen till denna stora skändlighet.

Så dödades af sina egna landsmän denne kække, hugstore och mot Sveriges rike trogne man, som alltid var redo att dö för sina medborgare. Det förefaller underligt, att efter få dagars förlopp marsken Karl Knutsson, som styrde riket efter Engelbrekts död, utsände i alla rikets landskap bref och kungörelser, att ingen måtte ofreda Magnus Bengtsson, som mördade Engelbrekt, vanrykta eller tala förklenande om honom eller på något sätt tillvita honom Engelbrekts död. Ty alla ansågo för säkert, att den aldrig skulle öfverlefva det, som bragt en sådan stor man om lifvet, en man genom hvilken såväl frälsemän som ofrälse och alla rikets invånare hade njutit så stor nytta och frihet. Engelbrekt dödades Herrens år 1436 den sjette dagen före det hel. korssets dag (den 27 april 1436).

Bilaga I.

Faxehus intages och brännes.

Det hände sig om marjemässdag
Och rätt om middagstid,
De skuto elden på Faxehus,
Att lågan stod änd' i sky.
Faxehus ligger i swartom brandom.

Där bor så mången man i Helsingland,
I så storan wända,
Fyra för årder och sex för harf
Och åtta för plogen stånda.
Faxehus ligger i swartom brandom.

De gingo sig ifrån Delsbo,
Och in till Delsbo rå,
De höggo fläsket af knokarna,
Så långt de kunde nå.
Faxehus ligger i swartom brandom.

Tröster man i Regnsiö
Sammanlund i Mo,
De togo deras båtar bort,
De kund' int' undan ro.
Faxehus ligger i swartom brandom.

Bilaga II.

“Det var en man het Engelbrekt.”

(Engelbrektsvisan.)

Det var en man het Engelbrekt,
om honom nu börjas denna dikt,
i Sverige var han födder.
Han förde om landet klubba och svärd,
han fäktade fast förutan flärd,
och därtill var han nödder.

Utländske rädde i Sverige då,
det kunde ej värre i riket stå;
de styrde land och fäste.
Svenske män hade sådan nöd,
de ville då hellre vara död¹
än längre lida slika gäster.

De ledo våld och stor armod,
de göto ut sin svett och blod,
det kunde ingen böta,²
förrän Gud med sino nåd
gaf dem därtill hjälp och råd
den orätt ned att stöta.

Israels folk under Farao
kunde ej mera lida oro
än svenske då försökte.
Ingen man kan vara så klok
att skriva det i bref eller bok,
hvad armod dem då tröckte.³

¹ Döda.

² Bota.

³ Tryckte.

Konung Erik det ej akta vill,
 skatt och tunga ökade han till,
 och landet lät han härja.
 Han lät så råda onda män,
 att Sverige bär stor skada än,
 han ville det ej värja.

Guld och sølf det fördes allt bort,
 lag och rätt älskades ej stort,
 rof och våldswerk öfdes.
 Han ¹ lät det vara sitt testament,
 att den fick värst, som bäst hade tjänt,
 det kunde då med sanning pröfvas.

Mången man var då så arm,
 att han förgick af sorg och harm,
 som honom kom tillhanda.
 Unger och gammal, eho det såg,
 och än det barnet i vaggone låg
 måtte väl gråta den vanda.

Det blef så i femtio år.
 Att sådant öfvervälde står,
 Det var något hårdt att lide.
 Men Gud, som väger med jämnan vikt,
 han gaf det till din syndaplikt;
 dock gjorde han nåd omsider.

Han väckte upp Engelbrekt, den lille man,
 som till det ärendet litet kan.
 Han gaf honom makt och snille.
 Slott, städer, folk och län och land
 de gingo honom fullt snart i hand.
 Gud fogde't ² som Han ville.

¹ Konung Erik.

² Fogade det.

Hvad Gud ville, det måtte allt ske.
 Han utdref ändock alla de,
 som riket ville arga.¹
 Var han beem,² och var han ryss,
 var han pål,³ och var han pryss,⁴
 han älskade dem som vargar.

Då han hade så manliga stridt,
 och ryktet gick öfver världen vidt,
 då fick han det till löna.
 En tid han for af Örebro,
 då vardt han slagen i goda tro.
 Så plägar man troskap löna.

Han vardt kärvad⁵ som den fisk,
 som stekare⁶ lägga på sin disk.⁷
 Det var en omild gärning.
 Han fick uti sig väl femton skott;
 det var en sorgfull arfvelott
 hans hustru fick till värning.

* * *

O, ädla svensk, du statt nu fast
 och bättra det, som förra brast.
 Du låte dig ej förvända.
 Du våge din hals och så dina hand
 att frälsa ditt eget fädernesland.
 Gud må dig tröst väl sända.

En fågel han värjer sin egen bur,
 så gör ock alla vilda djur.
 Nu märk, hvad dig bör göra.
 Gud hafver dig gifvit sinne och själ;
 var hellre fri, än annans träl,
 så länge du kan dig röra.

Dessa utdrag äro gjorda ur Hyltén-Cavallius, Histor. och politiska visor. Det senare är en del af den s. k. Engelbrektsvisan, som författats af den kände fosterlandsvännen, biskop Thomas i Strängnäs † 1443.

¹ Förarga (skada). ² Bömare. ³ Polack. ⁴ Preussare. ⁵ Kärvad (kervat) betyder möjligen detsamma som verbet *karfva* (sarga, skära sönder i småbitar) i vissa landskapsdialekter. ⁶ Kockar. ⁷ Bord.

UR

OLLAUS MAGNI HISTORIA.

Ur Olaus Magni historia.

Olaus Magnus föddes år 1490 i Skeninge och studerade liksom brodern, *Johannes Magnus*, Sveriges siste katolske ärkebiskop, vid Tysklands förnämsta högskolor. Enligt broderns uppgift utnämndes han till domprost i Strängnäs. Enär han var en ifrig motståndare till reformationen, råkade han i onåd hos Gustaf I och lämnade redan 1524 Sverige. 1537 bosatte han sig i Rom och utvecklade där en liflig författareverksamhet. Här utgaf han sitt stora etnografiska arbete öfver Norden »*Historia de rebus septentrionalibus*». Detta verk lämnar en god och, som det synes, på noggranna iakttagelser stödd skildring af Nordens länder och folk samt utmärker sig för en varm fosterlandskärlek. Men denna fosterlandskärlek förleder honom också till stora öfverdrifter i framställningen. Efter broderns död utnämndes han af påfven till ärkebiskop i Uppsala men erkändes aldrig såsom sådan i sitt hemland. Han dog 1557 och ligger jämte brodern begrafven i S:t Peterskyrkan i Rom.

Om götarnes berömda sjöar.

I de nordiska landen finnas många sjöar, som äro berömda för sin storlek och sitt läge. Den förnämsta kallas *Vänern* och är belägen inom västgötarnes gränser. Den mäter 130 italienska mil ¹ i längd och nästan lika mycket i bredd. Den har många och på olika ställen liggande öar och mer än 24 stora floder, som utfalla i densamma, men blott ett enda utlopp. ² I denna

¹ Författaren menar här möjligen romerska mil, af hvilka sex gingo på en geografisk mil = 7,420 m.

² Göta älf.

sjö och vid dess stränder ligga många ståtliga slott. Det förnämsta af dessa är borgen *Läckö*, som ligger på en hög klippa ¹ och som uppförts på biskoparnes af *Skara* föranstaltande. Den har en brunn, som är uthuggen ur den hårda klippan och mäter 200 fot i djup. Vid denna sjö ligga dessutom många gamla städer såsom *Lidköping* och *Tingvalla*, ² som är rikt genom grufvornas afkastning, enär dessa lämna det mest utsökta järn och stål. Vidare finnes en annan sjö, kallad *Vättern*, som har ett så klart och genomskinligt vatten af grönaktig färg, att man kan se en penning djupt nere på botten. Vid denna sjö ligger *den heliga Birgittas* (eller *Brigittas*) och hennes dotters, *den heliga Katarinas*, kloster, ³ hvilket grundades och begåfvades genom bådadernas rika skänker. Dessutom finnes vid sjöns södra ända en stad, *Jönköping*, känd för alla kommande tider genom de lysande sammankomster, som konungarne hållit därstädes. På den motsatta, norra stranden ligga outtömliga grufvor. Slutligen ligger där också klostret *Alvastra*, ⁴ som på den helige Bernhards ⁵ tid uppbyggdes med stor kostnad och rikt begåfvades. I närheten ligger byn *Tolstad*, hvarest konung *Sverker* ⁶ själfva julnatten mördades af sin egen hästesven, som begagnade betslet som vapen.

Den tredje sjön kallas *Mälaren*, och vid dess

¹ På Källandsö. Läckö var Skarabiskoparnes slott, ända tills Gustaf I indrog det till kronan.

² Tingvalla var ingen stad utan tingställe och marknadsplats vid Klarälfvens utlopp i Vänern. Där anlades sedermera (1583) *Karlstad*.

³ Vadstena kloster, grundadt år 1346.

⁴ Byggdes af Sverker d. ä. (1130—56).

⁵ Den hel. Bernhard af Clairvaux (1091—1153), stiftare af cistercienser- eller bernhardinerorden.

⁶ Sverker d. ä.

stränder ligga städer, fästen och ståtliga herresäten. Icke långt därifrån finnas på fasta landet outtömliga grufvor, hvilka lämna silfver, koppar och järn och äro så rika, att de ej kunna af någon människa uppskattas.¹ Häraf kommer det sig, att Svea och Göta konungar aldrig äro eller varit underlägsna öfriga konungar i Europa i skatter och rikedom. Det finnes äfven en sötvatensjö bland de lapska bergen kallad *Lule träsk*, hvilken mäter 300 italienska mil i längd och 120 i bredd. Dessutom finnas många andra på sidan om dessa liggande träsk och sjöar, icke fullt så stora och breda, men så fiskrika, att de icke hafva sina likar i Europa, ja, i hela världen.

Om den götiska ön Ölands (Oelandias) skönhet och rikedom.

Öland, en af öarna i det götiska hafvet,² är genom ett smalt sund skildt från södra Götaland och är den skönaste af öar. Den är i hög grad rik på många goda ting, emedan jordens fruktbarhet ersätter den ringa storleken, ty ön kan genomfaras på två dagar. Ångar och fält äro beundransvärda genom örternas utsägliga vällukt.

Där finnas många hjordar af små men starka hästar, och dessa öfverträffa, som jag tror, många större sådana i styrka och snabbhet. De uppköpas för nöjes skull af inhemska och utländska köpmän, som bortföra dem till aflägsna länder att där säljas såsom naturens under. Denna ö har således öfverflöd på frukter, betes-

¹ Här menas antagligen Dannemora grufva, Kopparberget samt Sala silfvergrufva.

² Östersjön.

marker, boskapshjordar och fisk, så att det räcker för öns egna behof samt äfven till utförsel. Dess oxar och annan boskap samt smör utföras till andra sidan hafvet. Ön hade fordom många borgar, ¹ hvilka voro uppbyggda på ställen, som gynnades både af natur och konst och voro väl befästa. Några af dessa äro förvandlade till kristna kyrkor och tjäna nu för tiden lika mycket till landets som till religionens försvar; ² andra äro i grund förstörda genom krigets stormar. En, som är högre och starkare än de andra, har kvarstått till närvarande tid, nämligen *Borgholm*. Den höga byggnaden tjänar dem, som segla på det götiska hafvet, såsom sjömärke och vägleder dem för vindarna till hamnarna. Särskildt gäller detta engelsmän, skottar, sjællandsbor och holändare, hvilka hafva stort behof af sjömärken i detta haf.

Ön är nästan helt och hållet infattad i kalkstensklippor, uppifrån och ned till stränderna, af 20 eller 30 fots höjd, liksom vore den med afsikt genom konst för-lagd där. På den östra kusten, som ligger öppen för hafvet, finnas flera vackra hamnar. Till dessa bruka utländska sjöfarande komma lika mycket af nyfikenhet som af nödtvång, emedan de önska se den egendomliga naturen. På denna ö bruka Svea och Göta konungar under fredliga tider tillbringa somrarna, dels för dess skönhets, dels för jaktens skull. Äfven kunna utländska furstar där bekvämare sammanträffa med dem för att rådslå om viktiga ärenden, emedan hafvet där ej är så bredt att segla öfver. Nära den norra stranden reser

¹ T. ex. Ismantorps borg, Långlöts socken och Gråborg i Al-gutsrums socken, Öland.

² Flera kyrkor på Öland äro byggda så, att de vid krigstillfälle kunde användas till försvarsverk, t. ex. Källa gamla kyrka, Norra Mökleby, Vikleby och Kastlösa kyrkor.

sig en hög klippa, hvilken sjömännen för att undvika olyckliga förebud och stormarna på hafvet allmänt kalla *Jungfrun*. De, som stanna i hamnen därstädes, söka blidka henne genom vänliga skänker, liksom man brukar gifva flickor små gåfvor af handskar, silkesbälten och dylikt. Och klippans gudomlighet tyckes ej vara otacksam, enligt hvad en gammal sägen berättar. En person, som offrade en gåfva, skall af en röst hafva blifvit tillsagd att segla därifrån för att ej råka i fara. Han gjorde så och undkom oskadad, under det att andra råkade i stor fara. Under en viss tid på året sägas alla trollpackor i Norden samlas på denna klippa för att pröfva sina trollkonster. Den, som kommer för sent till denna djäfvulstjänst, får ett förskräckligt straff. Men detta är inbillning och förtjänar ingen tilltro.¹

Om den ryktbara ön Gotland (Gothlandia).

Den östra delen af Göta land kallas så (Gothlandia); det betyder »götarnes land» »eller ett godt land». Ty på götarnes språk betyder *goth* god eller gud och *landia* land. Och ön är god i många hänseenden. Godt är folket på densamma, det finnes goda och säkra hamnar rundt omkring ön. Åkerjorden är god och utsökt; god är ön genom sina hästar, oxar, fiske, jakt, vatten, skogar, betesmarker, skön marmor och genom alla ting, som begagnas af människan. I dess norra del ligger den berömda staden *Visby*, i hvilken finnes en starkt befäst borg.² Fordom var denna

¹ Möjligen menas härmed folktrons »Blåkulla». Betraktad från slottshöjden vid Borgholm ter sig ön verkligen som en »blå kulle», hvilken i fjärran höjer sig öfver hafsytan.

² Visborgs slott.

stad götarnes och många andra länders förnämsta handelsstad och öfverfylld med så stora skatter och köpmansvaror, att den knappast hade sin like i Europa. Dit strömmade samman götar, svear, ryssar eller rutener, danskar, preussare, engelsmän, skottar, flandrare, fransmän, finnar, vender, sachsare och spanjorer. Hvarje folk hade sina egna kvarter och gator.

När dessa främlingar kommo i land, funno de allt fredligt, ända tills tvedräkten, som är den mest olycksbringande förstöraren af riken och människor, störtade staden öfver ända. Så har det gått med otaliga andra nationer, hvilka från början stått i hög blomstring. Ännu i dag stå ruiner af marmor kvar, hvilka vittna om stadens forna glans, storhet och ålder. Ännu finnas kvar hus med hvalf, järnportar, fönster af koppar eller brons, som fordom voro försilfrade eller förgyllda, hvilka lämna ett ovedersägligt bevis på stadens omätliga rikedom.

Konung *Magnus*¹ af Sverige bilade Herrens år 1288 en farlig strid, som uppstått mellan Visby borgare och bönderna på ön. Och han tillät borgarne att återställa stadens omstörtade murar, vallar och torn. Konung *Albrekt* af Sverige, som af de mäktigaste ädlingarne inkallats från nedre Tyskland för att från hafvet fördrifva de mäktiga sjöröfvarne, *fetaliebröderna*,² öfverlämnade denna ö Gotland till den preussiska härmästaren såsom pant för 20,000 lödiga mark. Denna summa hopsamlade från Sverige *drottning Margareta*, som efterträdde honom och återställde den till Sveriges rike med full laglig äganderätt att evärdeligen inne-

¹ Magnus Ladulås (1275—1290).

² Misstag af författaren. »Fetaliebröderna» voro kapare, hvilka utrustades af städerna i Mecklenburg för att undsätta det af drottning Margareta belägrade Stockholm. Fetaliebröderna kämpade således för konung Albrekt.

hafvas. Den berömda danske historieskrifvaren *Saxo Grammaticus*¹ betygar utan tvekan i flera af sina skrifter, att denna ö tillhör Sverige. Af många skäl för denna sak vill jag anföra följande; emedan de ständigt begagna samma språk, lagar, sedvänjor och likhet i seder, emedan de höra under biskopen i Linköping, som först utsått den sanna tron på ön, och från denne begära de och erhålla biskoplig själavård.

Om konungaval.

Våra förfäders ärofulla lag, som bevarats i oafbruten följd genom århundraden från släkte till släkte, föreskrifver i sin början, att, när invånarne skola välja konung i Sverige, alla rådsherrar, riddare, ombud från alla landskap, samhällen och städer i sagda konungarike skola instämmas att möta i ärkebiskopens residensstad Uppsala. Icke långt därifrån finnes ute på ett fält en stor sten, som befolkningen kallar *Mora sten*.² I en omkrets kring denna 'ligga fast i jorden tolf andra stenar, något mindre än denna. På denna plats pläga rikets rådsherrar och ombud mötas. Där framträder den främste af rådet och uppvisar, huru nödvändigt det är för rikets och hela folkets frihet att komma öfverens om en konung att härska öfver dem.

¹ Saxo Grammaticus (jämf. sid. 66) f. omkr. 1140, † 1206 som prost i Roskilde, var skrifvare eller kansler hos ärkebiskop Absalon i Lund. På dennes uppmaning skref han på latin sin danska historia (*Historia danica*).

² *Mora sten* eller stenar kallas den plats vid Mora i Lagga socken, Uppsala län (11 km. s.ö. fr. Uppsala), där konungavalen fordom höllös. Under den senare medeltiden skedde själfva valet å annan ort, men hyllningen ägde rum vid Mora sten. Den siste konung, som där hyllats, var Kristian I af Danmark d. 2 juli 1457. Några af stenarna finnas ännu kvar.

Så hade deras förfäder mycket förtänksamt följt detta bruk att förrätta valet på en sådan sten, som betecknar orubblighet. Rådsherren uppmanar alla att genast fritt nämna, hvem de vilja hafva. De dröja icke länge härmed. Den, som alltid syntes värna om det allmänna bästa och skydda rikets fred och endräkt, den, som vunnit hela folkets kärlek genom ett rättfärdigt lefverne, den, som i sitt ämbete ej har gjort någon orätt, den, som i krig har vunnit många segrar, den, som mest älskar rättvisan och religionen, han lyftes med alla ombudens enhälliga samtycke upp på stenen och utropas till deras konung. Härvid tages i beräkning, att, om konungens son, broder eller frände äger dessa dygder, han skall föredragas framför alla öfriga, dock icke genom arf utan genom fritt val. Och det synes ej kunna förnekas, att dessa förskaffa sig folkets kärlek genom noggrannhet, omsorg, myndighet, välvilja, böner och löften. Ty några skynda att komma i besittning af konungatiteln genom främmande konungars och furstars rekommendation eller genom våld och vapenmakt, men inga äro så olyckliga som de. Emedan deras våldsamma styrelse är emot folkets fria val, blir deras styrelse icke långvarig, äfven om de satte sin tron inom de starkaste fästen eller bland stjärnorna. Huru än detta utfaller, så tillträder, fortsätter och slutar den alltid sin regering tryggare, som är kallad genom folkets röst och som är tillräckligt klok att vara dess konung, enär han är värderad för sitt mod och sina dygder samt mest beryktad och tapper både bland fiender och sitt eget folk. Och detta är han, emedan han anser intet vara viktigare att göra än att utöfva den gamla seden att se till sina ädlingar och sitt folk, att de må hafva en rättvis styrelse, ett säkert försvar och en ständig fred.

Om han gör detta, skall icke folket tillåta någon att bestrida honom hans kungliga ämbete.

Om den grymhet, som smickrare, förrädare och främlingar ofta föröfvat i den kungliga staden Stockholm.

Stockholm är den mest berömda handelsstaden i Sverige, ja, i hela Norden. Till denna plåga borgare af alla folkslag och nationer samlas men mest från Nederländerna. Med dessa blandas ofta sådana personer, som på grund af skuld eller för någon skamlig handling ej kunna stanna i sitt fädernesland. När sådana män blifva rika, brukar ofta deras rätta natur komma fram, hvilken fattigdomen dolt. Dessutom arbeta de ofta till det lands fördärf, i hvilket de blifvit mottagna med vänlig gästfrihet, i synnerhet när de fått en konung, under hvilkens regering de anse allt vara tillåtet för dem. Sådana voro de 170 tyskarne i Stockholm under *konung Albrekts* regering. De bildade en hemlig sammansvärjning och kallade sig *hättebröder*; deras antal ökades sedermera till öfver 1,500 stycken.¹ Deras hufvudsakliga afsikt var att genom föraktfullt tal reta de infödda svenskarne till tvist, så att saken slutligen skulle komma inför konungen och dessa blifva plundrade på lif eller ägodelar eller på båda delarna. Så skedde också. För att de desto grymmare skulle kunna döda dem med utsökta marter, gjorde de sågar af trä, med hvilka de pinade till döds de mest framstående af de svenska borgarne, så att man snarare

¹ Dessa händelser inträffade först sedan Albrekt blifvit slagen vid Falköping 1389 och insatt som fänge på Lindholms slott i Skåne. Samma år skedde de s. k. Kåpplingemorden i Stockholm, hvilken stad hölls för konungens räkning af slottshöfdingen Herbert Königsmark.

borde sucka vid en sådan gräslig gärning än skrifva därom. Slutligen förde de i tysthet och vid midnatt de ännu lefvande svenskarne från deras fängelse i det kungliga slottet till närmaste holme, kallad *Käpplinge-holmen*¹ och belägen på ett pilskotts håll därifrån. Dessa instängdes i ett hus och bundos med fingrarna fast i väggen. Därpå satte man eld på huset och de förbrändes i större antal, än man säkert kan säga. Ty bundna såsom får kastades de in för att brännas.

Om denna stads uppkomst och läge.

Den förnämsta af svenskarnes städer, den kungliga staden *Stockholm*, grundlades af den lysande och utmärkte *Birger jarl*, som var en konungs förmyndare.² Han befäste densamma med murar och starka vallar på ett till den grad lämpligt, passande och ointagligt ställe, att det tros, att han aldrig kunnat uttänka något bättre. Ty platsen är genom strömmar skyddad på alla håll — den begagnades förr endast af fiskare — hvarjämte den är så belägen mellan ett salt och ett sött vatten,³ att den kan kallas en port till hela Sverige. Ty förr inträngde genom detta pass ester, moskoviter, ryssar och tavaster och utplundrade genom hemliga anfall de intet ondt anande svenskarne. Sedan de nedhuggit en mängd människor, återvände de fritt och obehindradt och lastade med stort byte till sina länder. Vid ett sådant anfall dödade de *Johannes II*, ärke-

¹ Nuvarande Blasieholmen.

² Staden började byggas redan i slutet af 1100-talet och fanns således till, när Birger öfvertog riksstyrelsen, men säkerligen tillhör stadens första uppblomstring den store riksjarlens tid.

³ Östersjön och Mälaren.

biskop i Uppsala, på hans egen borg *Almarestäk*¹ samt åtskilliga andra män af ädel börd och framstående lefnadsställning. Men sedan Stockholm anlagts, förskaffade det hvar och en kringboende en stadig fred men blef en ständig fruktan för fienderna. När dessa sågo, att ett så starkt skydd för framtiden blifvit upprättadt mot hvarje fiende, afhöllo de sig från att utplundra Sverige. Ty, om någon vill genom belägring innesluta detta Stockholm och söka öfvervinna det med våld, skall det intet gagna honom, äfven om han skulle ihärdigt fullfölja belägringen på alla sätt. Ty staden är belägen vid djupt vatten och omgifven af forsande strömmar och har endast två portar, en mot söder och en mot norr,² förbundna med fastlandet genom långa bryggor. Dessa portar och bryggor kosta konungarne af Danmark genom deras misslyckade anfall mer, än tio af de största städerna i deras rike äro värda. Ty staden kan blott belägras genom tre starka krigshärar, som äro afdelade på öarna och genom vatten skilda från fasta landet. Och dessa trupper kunna aldrig vara säkra för bågskyttar, som hastigt samlas på land. Den som vill må försöka, och han skall finna ett förskräckligt motstånd.

Om Brunkeberg utanför staden Stockholm och de strider, som där utkämpats.

Utanför denna kungliga stad och beläget mot norr höjer sig ett berg eller en sandås.³ På dess topp och

¹ Detta inträffade år 1187; vid samma tillfälle brändes Sigtuna. Om Stäkets borg se Ericus Olai.

² Söderport och Norreport.

³ Sandåsen gick vid denna tid ända fram till Norrström.

sluttande sidor hafva af många furstar, riddare, borgare och bönder hållits många skarpa strider både i äldre och nyare tider, både mot inre och yttre fiender. Om dessa strider har min käre broder *Johannes, ärkebiskop i Uppsala*, skrifvit många sanna saker särskildt i sin Svea och Göta historia. Därför skall jag ej genom att upprepa dessa uppväcka trötthet hos läsaren. Härifrån vill jag dock göra ett undantag; emedan konung *Kristian af Danmark*, den förste af det namnet, när han efter en häftig drabbning¹ flydde från berget för de påträngande *dalkarlarne* för att söka skydd af sin krigsflotta, genom ett muskötskott förlorade fyra framtänder. Här af brukade ett yngre släkte berömma sig i sina sånger vid dryckeslagen.² Dessutom kunde *Kristian II* endast med stor möda från detta berg ned till sjön föra sin af hunger och sjukdom plågade här till sin flotta, som låg bevarad bakom bergen söder om Stockholm. Men icke ens här kunde han föda sina hungrande trupper utan endast genom baksluga öfverenskommelser, som han ingick med stadens befälhafvare, riksföreståndaren och invånarne. På detta sätt erhöll han mat och proviant för sin krigshär af de dåraktigt lättrogna borgarne, ja, för sin egen del ett rikligt underhåll från riksföreståndarens eget bord.³

¹ Slaget vid Brunkeberg den 10 oktober 1471.

² Troligen hänsyftar författaren på den bekanta visan om Brunkebergs slag. En af stroferna lyder:

»Det begynte fast bläsa	der efter rinner blod.
i konung Kristierns näsa	De svenske män
med hakebysselod.	de sade det än,
Fyra framtänder	de tidender voro fullgod(a)».
ruko bort all i sänder	

³ 1518 låg Kristian II först med sin här på Brunkeberg och drog därifrån till Södermalm, men slutligen blef han slagen vid Brännkyrka af Sten Sture d. y.

Han bröt emellertid sitt ord och bortförde mot deras vilja såsom gisslan sex förnåma svenska herrar till Danmark.¹ Detta berg har fått sitt namn af en viss *Brunke*,² en förrädare och skamlig vällusting, och namnet har uppkommit härigenom.

Om konung Kristian II:s grymhet.

Kristian II, konung af Danmark, hade på olika tider och på hvarjehanda sätt genom några ädlingar af det danska partiet i Svealand och Götaland erhållit insteg i nämnda riken. Dessa herrar voro af dansk släkt och blod (ibland dem var den olycklige *Gustaf Trolle*, ärkebiskop i Uppsala). Han (konungen) blef så grym och hård, att han icke tog någon hänsyn till sin ed eller beseglade bref eller till Herrens sakrament och hostian, för hvilket man måste bäfva; ej heller visade han barmhärthighet eller misskund mot någon människa. En dag, nämligen den 8 november 1520, befallde han, att herrar af olika stånd, frälsemän, råds-herrar och borgare till ett antal af 94 skulle skändligen halshuggas, till hvilken handling han eggades genom usla mäns råd. Detta såg jag och darrade därvid. Och han befallde, att deras döda kroppar skulle i tre dagar ligga obegrafna framför rådhuset i Stockholms stad, till dess de fördes utom staden för att brännas. I sanning, det var en ömkansvärd syn, som utan tvifvel måste oro Kristian själf, hvilken sedermera plågades genom ett tusenfaldt elände. Det var sorgligt,

¹ Gustaf Eriksson (Vase), Hemming Gadhs m. fl.

² Johan v. Brunkow, drotset hos konung Birger Magnusson, af-rättades på sandåsen år 1319. Skall hafva varit upphofsman till »Nyköpings gästabad».

att han skulle på sina grymma rådsherrars anstiftan barbariskt och med osedvanlig grymhet mörda dem, som han gifvit sitt ord och vänligt inbjudit till gästabud vid sitt kungliga bord.

Samma dags natt upphäfdes en hjärtslitande klagan af änkor till de män, hvilka blifvit dödade med svärd och lågo för hundarna på Stortorget, sedan dessa änkor blifvit plundrade på sina penningar och alla ägodelar af de omätliga danska anförarne. Dessa voro i sanning mycket rofgiriga och grymma, ty de plundrade förnämligast de oskyldiga, under det att de bortlade all blygsamhet och heder, i det de begagnade sig af skräcken för konungens namn och öfverhängande grymhet.

Ej heller hade myndlingar och faderlösa det bättre, hvilka plågades genom sina föräldrars död och plundrades på all deras egendom. Jag, som med gråtande ögon såg denna beklagansvärda gärning, skulle kunna skrifva en lång och förskräcklig berättelse där-om, i fall jag ville omtala hvarje enskild del af detta elände, nämligen huru all både gudomlig och mänsklig ordning var kastad öfver ända. Man tog ingen hänsyn till gifna löften, hyste ingen vördnad för religionen; allt utfördes med gudlös öfverilning. Öfverallt var suckan, mord och död; ingen tillflyktsort fanns och att lefva bland dragna svärd och grymma män var omöjligt. Staden hölls under den strängaste bevakning, på det att ingen måtte bryta sig ut ur det allmänna fängelset och berätta för landets invånare detta grymma handlingssätt. Ty hade massan af folket, som befann sig i frihet, fått veta detta, hade den icke lämnat något af denna ill-gärning ohämnadt.

Mera om samme konungs grymhet.

När konungen märkte deras sinnelag, ansåg han sig vara säker blott om han flydde, och inom få dagar var han tvungen att återvända till sitt eget rike, Danmark. Under resan dit lät han rådbråka, hänga eller fyrdela många eller tilldelade dem andra grymma dödssätt, synnerligen i Vadstena i Östergötland, Birgittas land. Slutligen inträffade detta i *Nydala*.¹ Ehuru han blifvit ytterst gästvänligt mottagen, befallde han likväl på *den heliga Jungfruns renelses* dag,² att abboten och sju munkar skulle, när de slutat mässan, med bakbundna händer kastas i en strid ström och dränkas. Och när abboten, som var en kraftig man, slet af banden och sam till land, krossade konungens lifdrabanter hans hufvud. Till och med små barn af den ädla familjen *Ribbing* i Västergötland, sådana som till och med en barbarisk fiende brukar skona, blefvo afrättade med svärd i hans åsyn. Därpå samlade han under sitt befäl 30,000 soldater³ och återvände skuldmedveten till Danmark hufvudsakligen genom obygdor och otillgängliga platser och snarare om natten än vid dag. Icke på något ställe stannade han länge i lugn utan sväfvade i samma fruktan. Ty ryktet var så snabbt, att det öfverallt berättades, hvad han gjort, innan han kom, i synnerhet bland kejsarens undersåter i *Holland* och *Brabant* samt bland andra folk. Bland dessa hade hade han förut åtnjutit stor ära och heder,⁴

¹ *Nydala kloster* låg vid sjön Rusken i Västra härad, Jönköpings län.

² Den 2 februari 1521.

³ Stark öfverdrift af författaren.

⁴ Kristian II uppmuntrade nederländarnes handel på Norden för att kunna försvaga Hansans handelsvälde.

innan han så omänskligt låtit döda så många oskyldiga.

Om de nordiska gudarnes lysande tempel.¹

Emedan nästan hela världen fordom öfverallt var genom onda andars tillskyndelse fången i en otalig mängd vidskepliga föreställningar, synes det mig icke olämpligt att tydligt framställa de orter, på hvilka svear och götar, de nordiska folken, fångna i hednisk öfvertro, åtltydt stumma afgudar. Detta gör jag, för att det må blifva bekant, att det funnits många ställen (liksom många slag af onda andar), hvarest en otillbörlig dyrkan ägnades dessa. Det förnämsta templet härstammade nästan från konung Ninus² tid och låg nära floden Sala,³ hvarest nu för tiden *Uppsala*, svearnes och götarnes primas⁴ och ärkebiskop har sitt residens. Detta hölls i stor vördnad och var uppfördt med så stor prakt, att af väggar, innantak och pelare intet kunde urskiljas, som ej glänste af guld. Dessutom var hela yttertakets förgylldt. Från detta nedhänge en kedja af guld, och denna berättas hafva gått rundt omkring templets väggar ända upp till takåsen. Häraf kom det sig, att, enär templet låg på en stor slätt, de som nalkades detsamma och sågo dess beundransvärda glans, kände sig uppfyllda af vördnad för gudarne. Utanför templets portar stod ett väldigt träd af okänt

¹ Jämför Adam af Bremen.

² En sagokonung i Assyrien.

³ Geografiskt misstag.

⁴ Primas kallades den till rangen främste af biskoparne i en kyrkoprovins. Ärkebiskopen af Lund var äfven Sveriges primas, men detta bestreds under den senare medeltiden af ärkebiskoparne i Uppsala.

slag med vidt utbredda grenar; det grönskade ständigt, både vinter och sommar. Men det tillhörde ej de träd, hvilka till följd af sin natur ständigt grönska såsom lagern, olivträdet, palmen och myrten. Ty i Norden har aldrig någonsin ett olivträd eller en lager setts växa upp utom en liten buske, som man kan se i Vadstena.

Vid templet fanns också en källa, som upprann vid offerstället. Detta må vara nog för de främmande folken att hafva lärt känna några af götarnes fåfängliga gudstjänstbruk. Nu måste man bekänna, att genom Guds nåd just på detta ställe, nämligen *Uppsala*, beständigt och i synnerhet *den 29 maj* predikas den katolska religionen i närvaro af konungen, furstar och högättade män och kvinnor samt en otalig människomassa. Och detta sker på en plats, hvarest fordom så många gudlösa, orena och afskyvärda handlingar företogos, och hvarest så många människor, ja, föräldrar och vänner slaktades till afgudarnes ära.

Om barns uppfostran.

För att götarnes barn och ynglingar icke måtte tillåtas att uppväxa i slö lättja eller använda sina första ungdomsår till dåliga sysselsättningar har det alltid varit sed, att de i späd ålder måtte öfvas i åtskilliga idrotter. Detta gäller i synnerhet krigiska lekar och skjutning, och de bruka dessa öfningar med förstånd och i förhållande till hvars och ens förmåga. Enligt denna metod gifva de ej sina barn något bröd, innan de med en pil träffa målet, som är uppsatt för dem af deras uppfostrare. Därför finnas också somliga gossar på knappt tretton år, som äro så skickliga i att skjuta, att, när de befallas att på långt afstånd träffa

hufvudet, bröstet eller fötterna på de minsta fåglar, de göra det och träffa ofelbart med pilen. Och de gamle människans ögon gifva ej de unges efter i skärpa. Saxo, den danske historieskrifvaren, berättar ett vidunderligt exempel härpå beträffande en viss gammal man, hvars armborst hade en så stor och kraftig båge, att han kunde lägga tio pilar på strängen, och när dessa kraftigt afskötos mot en fiende, gjorde de lika så många sår i hans kropp.

Om gossarnes snöfästningar.

Det finnes en plägsed hos de nordiska folken, som man med vis förtänksamhet uppfunnit, nämligen att öfva gossarne och egga deras ifver, i det att de få lära sig att genom olika krigiska öfningar och konster storma fästningar. Detta anses i synnerhet nyttigt för dem såsom ett oblodigt lärospån på krigarbanan, enär det icke är förenadt med någon lifsfara. Under vintern samlas på de äldres uppmaningar gossarne på en höjd vid ihållande snöfall, och med gemensamt arbete bära de tillsamman väldiga massor af snö. På hvilodagarna åtminstone arbeta de ifrigt med att af dessa snömassor uppföra något, som liknar en fästning med dess vallar. I denna byggnad göra de äfven fönster och hålla beständigt vatten på densamma, på det att snön, som således blandas med vattnet, vid tilltagande köld må frysa hårdare samman. De göra dessa byggnader med sådan omsorg, att de icke blott kunna stå emot lätta stötar utan äfven hårda bollar samt slag af murbräcker ¹ (om så-

¹ Ett anfallsvapen, som före krutets uppfinning användes för att göra hål i fästningsmurar. Den utgjordes af en lång och grof ekbjälke, som med starka kedjor var fästad under ett rörligt skjul. Bjälken stöttes oupphörligt mot muren, till dess hål uppstod.

dana behöfvas). När allt är i ordning, skilja sig gossarne i olika afdelningar. En del går inom murarna för att försvara dessa, en annan del stannar utom för att anfalla. Inom snöfästningen äro uppsatta mörkfärgade eller svarta fanor eller fälttecken af enris. Emedan man ej kämpar för penningar utan endast för att förvärfva beröm, börjar man ifrigt striden, som å båda sidor icke föres med andra vapen än snöbollar, som gossarne med händerna kasta på hvarandra. På det att ingen i snöbollarna må lägga in stenar, järn- och träbitar eller isstycken, är i detta fall stadgadt såsom straff, att förbrytaren naken skall doppas ned i iskallt vatten. Några af de anfallande genomgräfvat liksom kaniner fästningens grundvalar och anfalla på detta sätt för att tvinga försvararne att vika från sin post. Striden pågår allt häftigare, då man med knytnäfvarna slåss på nära håll, tills dess standaret eröfras och den ena parten dukar under. Men den kan vid ett annat tillfälle förnya striden i samma fästning mot den segrande parten och i sin tur segra, om den kan.

Om seden att drifva bort Vintern och taga emot Sommaren.

De mera sydligt boende svearne och götarne, som bo mycket långt från polen, hafva denna sedvana. Den 1:sta maj, när solen befinner sig i *Tjurens* stjärnbild, utses två beridna skaror af unga och kraftiga män, som om de skulle utkämpa en hård strid. Den ena skaran anföres af en genom lottkastning utsedd anförare, hvilken har namn och dräkt som *Vintern*. Han är klädd i åtskilliga skinn och väpnad med en lans samt kastar ut snöbollar och isstycken liksom

för att få kölden att fortfara. Sålunda rider han upp och ned i triumf samt visar och gör sig allt strängare, ju flera istappar synas hänga ned från taken. Å andra sidan kämpar ledaren af den andra truppen för *Sommaren* och kallas *Majgrefven*.¹ Denne är utstyrd med gröna grenar och löf (ty det finnes då knappt några blommor) samt sommarkläder. Och båda, Vintern och Sommaren, rida bort från fältet in till staden, men från olika platser, den ene efter den andre. De fäkta med sina lansar och framställa i ett allmänt skådespel, att Sommaren har besegrat Vintern.

Om samma sak.

Därför anstränga sig båda partierna för att vinna seger, och det partiet, som sagda dag synes få mera styrka af väderleken, angriper dess kraftfullare det andra, vare sig väderleken är mild eller hård.² Om vinterns skärpa ännu bringar frost, lägga Sommarens anhängare bort sina spjut, rida upp och ned och kasta på åskådarne aska blandad med gnistor, som de föra med sig i krukor och påsar. De hjälptrupper, som äro utstyrda i samma klädedräkt som de, kasta från sina hästar eldbränder på dem, som komma för att se dem. På det att den, som föreställer Sommaren samt hans ryttare icke må beröfvas tillbörlig heder genom brist på gröna grenar och blommor, för han med sig och visar små grenar af björk eller lind, hvilka långt i förväg med konst hafva gjorts gröna

¹ Denna sed synes hafva varit vanlig öfver en stor del af Norden. År 1526 deltog Gustaf I i Uppsala i en sådan vårfest (se Peder Svarts krönika). I Danmark hade man en liknande plägsed — »att rida sommar i by».

² D. v. s. om det är kallt angripa Vinterns anhängare med stor kraft; om det är varmt Sommarens.

genom värme (från eldstäderna) och genom att sättas i vatten. Dessa tagas i hemlighet fram, som om de nyss kommit från skogen. Men emedan vid detta tillfälle våren ännu ej kommit, ansätta de, som kämpa för Vintern, sina motståndare desto hårdare, så att segern icke må vinnas genom bedrägeri utan bestå i en hederlig triumf. Segern stannar dock på Sommarens sida genom åskådarnes gynnsamma dom, hvilka icke längre vilja utstå Vinterns skarpa köld. Så vinner Sommaren seger under allmänt bifall, och han tillställer ett ståtligt gästabud¹ för sina kämpar och bekräftar detta genom att dricka skålar för segern, som han knappast kunde vinna med lansar.

Om majfesterna.

När slutligen alla skogar, ängar och fält blifva gröna och börja blomma, under det solen står i *Kräftans* stjärnbild, d. v. s. *den helige Johannes Döparens afton*² (hvilken dag våra förfäder högtidlighöllo med stora festligheter samt lärde och anbefallde sina efterkommande att med stor högtidlighet fira) mötas skaror af båda könen och af alla åldrar på gatorna i sina städer eller ute på de öppna fälten. Öfverallt uppgöra de väldiga eldar, dansa och springa omkring dem, och under dansen sjunga de sånger om de ädla handlingar, som ryktbara män i forna tider uträttat såväl hemma som öfver hela världen. Äfven besjunga de, hvad ryktbara kvinnor gjort för att vinna evig berömmelse genom att bevара sin kyskhet. Så sjunga de fädernas sånger till sina harpor och pipor om hvad vansläktade

¹ Detta gästabud kallades »majgrefveöl».

² Midsommaraftonen.

och usla ädlingar, grymma tyranner och lågsinnade kvinnor, som icke lefvat hederligt, hafva begått. Dessutom omtala flickorna efter sina mödrars anvisning i en sång, huru många och stora fel männen göra sig skyldiga till, i det de spela tärning, gräla i värdshusen, äro öfverflödiga i sin klädsel, söka dåligt sällskap samt beständigt dricka och öfverlasta sig. Men de mera begåfvade ynglingarne sjunga om huru lata, bedrägliga, obändiga, trätgiriga, pratsjuka, onyttiga och otrogna kvinnorna äro, på det att männen ensamma ej måtte bli skymfade. Därefter framställa de i olika sånger med ackompanjemang af musikinstrument, hvad trolösa medborgare, illsluga skälmar, gårdfarihandlare och falska bönder, sluga förrädare, krypande smickrare samt giriga och grymma fogdar göra. De föranledas härtill förnämligast af det skälet, att den oerfarna ungdomen må lära känna, huru lysande och lofvärd dygden är, och att samma ungdom må följa goda mäns fotspår, afhålla sig från och fly dåliga exempel.

Om huru folket plötsligt kallas till vapen.

Så ofta fiender hota hafskusten eller de nordiska rikenas öfriga gränser, utsändes på befallning af höfdingarne i landskapen samt med bifall och råd af gamla krigare, som äro mycket hemmastadda i dylika ting, en käpp af tre handsbredders längd för att ses af alla. Den lämnas åt en rask yngling att i brådstörtad fart föras till ett visst distrikt eller en viss gård. Han medför den befallning, att inom två, tre eller åtta dagar tre eller alla män från 15 års ålder med vapen och utrustning för tio eller tjugo dagar skola samlas vid straff af husens nedbrännande eller de felandes hängning. Detta

betecknas genom att kappen är bränd och försedd med ett rep.¹ De skola hastigt samlas på en strand, en slätt eller i en dal för att af länens höfdingar höra orsaken, hvarför de blifvit kallade och för att mottaga order om hvad som sedan skall göras. Sedan denne budbärare snabbare utfört sitt uppdrag än en postförare eller kurir, återvänder han långsamt och medför ett tecken, att han utfört allt på lagligt sätt.

Om de lägre samhällsklassernas giftermål.

Det är sed bland allmogen, att de bland svear och götar, som önska ingå trolofning, bruka många högtidligheter, som upprepas på olika tider, sätt, i olika ordning och inför vittnen. Detta gör man af det skäl, att de må ömsesidigt och stadigt lefva tillsammans och för att intet skäl må finnas till skilsmässa, äfven om lagen tillåter det. Ty föräldrarne till den jungfru, med hvilken en person önskar ingå äktenskap, efterfråga noggrant af hvad ursprung, heder, rykte eller vanrykte, redlighet eller oredlighet, seder och verksamhet friaren är, ja, äfven om han är af äkta börd. Sedan föräldrarne erfarit, att denne är en redlig man, gifver fadern, i närvaro af två vittnen å faderns och moderns vägnar, sin dotter åt den bredvid stående friaren med dessa ord: *»Jag gifver dig min dotter till heder och husfrudöme, till half säng, till lås och nycklar, till en tredjedel af fast och löst och till all rätt, som det öfre Sverige har från S:t Eriks dagar och som S:t Erik själf gifvit. I Faderns, Sonens och den helige Andes namn. Amen.»*

¹ Detta är den s. k. budkafveln.

Denna trolofning träder i kraft, och bröllopet påskyndas. När allting är färdigt, tillställas större festligheter, i synnerhet sådana, att grannar, släkt och anförvanter under ledning af en förständig man och en ansedd kvinna på den utsatta dagen med mera stå än vanligt rida till sockenkyrkan, hvarest skickligt gjorda facklor brinna. Bruden, som är klädd i krona, framföres för att undfå den prästerliga välsignelsen och ställes framför högaltaret vid sidan af sin brudgum. Sedan båda besvarat frågorna och lofvat att lefva tillsammans i lust och nöd, bekräftas alla föregående ceremonier genom påsättande af ringen och läses välsignelsen öfver brudparet.

De, som äro närvarande vid ett sådant bröllop, såsom släktingar och fränder, grannar och vänner, gifva frikostiga gåfvor t. ex. hästar, oxar, får, sängar, dukar och frukter, på det att brudparet må börja sitt äktenskap under lyckliga förebud och fortsätta det med gladt sinne. Med särskilda högtidligheter öfverlämnas en häst, en oxe och en yxa, på det de må veta, att de komma till samma arbete och gemensamhet i faror, i hvilken gemensamhet de måste mot eller med sin vilja förblifva, ända tills den upplöses genom laglig skilsmässa eller genom döden. Äfven försiggå många ceremonier, då de gå till sängs, i det att kyrkoherden i församlingen, om han är närvarande, eller en annan präst sjunger hymnen: »*Veni Creator spiritus*»¹ samt anropar Guds hjälp, att från höjden allt godt må komma öfver de nygifva. Dessutom är det sed, att några fat med läckra rätter skola framräckas till det på sängen sittande äkta paret, för att de må äta af dessa tillika med de kringstående.

¹ »Kom Skaparande», etc.

Därpå säga vännerna farväl och lämna de nygifta i ro. Följande dag kommer den unga hustrun med beslöjadt hår (i mössa) till tecken, att hon nu är husmoder och kringbjuder under vänligt tilltal silfverbägare med någon utvald dryck samt dricker gästerna till.

Om mineral.

Grufvorna i de nordliga trakterna äro ganska många, stora, af olika slag samt rika. Många, som äro belägna i dalar och berg och ligga nära intill hvarandra, uttömmas ganska fort. Det finnes dock stora, outtömligt rika grufvor såväl i öfre *Svealand* som i *Götaland* samt i *Värmland* nära norska gränsen. De äro af olika slag, emedan de lämna silfver, koppar, stål och utsökt järn. De äro äfven mycket gifvande, och en stor del af (den kungliga) statskassan eller skatten tager sina inkomster härifrån.

Om väfvare och målare.

De nordiska kvinnorna äro skickliga att förfärdiga väfnader af linne och ull med undantag af lapparnes kvinnor. Dessa förfärdiga tyg af djursenor och af olika djurs skinn passande kläder, emedan i dessa nordliga trakter ej linet växer eller får uppfödas. Men i de något varmare trakter af Norden, där lin växer, förfärdiga de garn däraf, färga och väfva det så, att man skulle tro, att det blifvit skickligt förfärdigadt i själfva Latium (Italien). Jag såg förr i världen hos dessa folk ett stycke linne, himmelsblått och vackert utstyrdt med en mängd olika trådar. När jag slutligen kom till Italien och till Rom, fann jag där ett tygstycke alldeles

liknande detta både till väfnad och färg, liksom de hade gjorts af samma hand. Endast den åtskillnad kan göras, att de romerska kvinnorna, eller snarare männen, äro mera kunniga att väfva och skickligare med sina händer. Detta torde komma sig däraf, att de begagna utmärkta målares mönster, under det att de nordiska kvinnorna taga sina mönster från blommor, såsom svärdsliljan, eller från de skuggor, som bladen kasta på vattnet, när solen skiner. Men i konsten att göra broderier, sådana som finnas i de romerska furstarnes hus, synas de nordiska kvinnorna öfverträffa alla öfriga, emedan äfven förnäma kvinnor för att undvika lättja öfva sig härmed. De göra dem mycket prydliga och begagna dem såsom ärfvliga prydnader i sina hus. Ty de utsmycka alltjämt, såsom deras vana är, boningsrummen ända upp under taket med de snöhvita väfnader, hvilka de kalla »spraangning», med undantag af de förnäma, som pryda sina palats med sidentyger. Dessa användas till förnäma kvinnors gemak samt för bröllopfester.

Om svedjeland.

I forna dagar afskilde man genom ett rep och tilldelade hvar och en hans egen åker och inskref denna i skattelängden. Man gjorde så, på det att han skulle hafva sin egendom säker, för hvilken han åtagit sig att betala skatt, i förhållande till afgäldens storlek. Men en persons åkerjord kunde med tiden ökas genom nya fruktbara marker, utan att han använde våld mot någon, ty hvar och en sträfvade att efter förstånd och krafter lägga något till den jord, han fått sig tilldelad. Häraf kommer det sig, att man antänder besvärliga buskar,

som växa i de angränsande skogarna, och upphackar grästorf för att bereda bättre åkerjord. Askan, som blir kvar efter de förbrända grästorfvorna, kvistarna och riset, får ligga kvar utbredd öfver marken och åstadkommer förundransvärd bördighet, så att det uppkommer en mångdubblad skörd, särskildt af utsädd råg, rofvor, vallmo, lin och hampa. Men de taga sig i akt, på det att icke den lössläppta elden må bränna upp de omgifvande skogarna. Endast berg och vattendrag kunna sätta oöfverstigliga gränser för elden. I annat fall händer det, att man från hela trakten måste gå man ur huse för att kväfva lågorna liksom mot en fiende, som genom rof och brand grymt förhärjar allt.¹

Om ljus och beckfacklor.

Det längst i norr boende folket, som är utsatt för mycket långa nätter, begagnar olika slag af ljus för att kunna sköta sina nödvändiga sysslor i hemmen. Därför måste jag tillstå, att de människor, som bo inom polkretsen under vintern, bruka fett af sjödjur till allt hvad de behöfva. Detta fett kallas bland dem allmänt *tran* eller *lyse* (af lysa), emedan det, då det hålles i lampor, lyser klart och präktigt. Det begagnas mest i större familjers hus och i kyrkorna, hvarest fordras ständigt brinnande ljus till ära för Herrens lekamen.² Men för att det icke om natten må förtäras af korpar

¹ I Värmland, Småland, Dalarne och Norrland brukas stundom ännu i dag att bränna rödjningarna i skogen. Sådana platser kallas i norra Värmland »brännfall» (fall = uppröjd plats i skogen); särskildt råg gifver å sådana ställen god skörd.

² I katolska kyrkor och hus bruka ljus ständigt brinna framför helgonbilderna.

och fladdermöss, bruka de tillstänga lampans öppning med järngaller.

Dessutom hafva de furufacklor af alla slag med naturlig tjära, liksom äfven vanliga vaxljus brukas i hela Norden. Dessa facklor användas så, att fint klufna torrvedsstickor till ett visst antal fästas i bältet och, när båda händerna äro upptagna, hållas i munnen eller fästas i hufvudbonaden, under det de brinna i ena ändan. Så begifva de sig hvart som helst, obehindrade af vindarna och förrätta allt, hvad de vilja. Men på det att den skadliga röken må strömma ut ur huset, äro hål upptagna öfverst i taket. Några bruka vanligen brinnande vaxljus af en arms längd, hvilka lysa så lång natten är. Under krig, hvilka oftare föras under den mörka, långa vintern än under den ljusa sommaren, begagna så väl fotfolkets som rytteriets afdelningar under marschen torrvedsfacklor af utsökt ved eller ännu bättre dylika bestrukna med grankåda.

Om fiske och fågelfångst under sommaren.¹

Två saker pläga skickliga fiskare i synnerhet taga i akt, nämligen att de kunna fiska vid morgongryningen före solens uppgång, då fisken ej ser så väl och i stora stim går att söka föda; vidare att man kan fiska under fullkomlig tystnad. En ovanligt skicklig man kan därför på en gång sköta två sysselsättningar, nämligen fågelfångarens och fiskarens. Den förra sysselsättningen sköter han på grund af den stora mängden af sjöfågel såsom änder, sothöns och fiskmåsar, hvilka med godt resultat fångas liksom fiskarna nere i vattnet.

¹ Tydligt är, att denna skildring lider af stor öfverdrift.

Till detta ändamål samlar man torra svampar, som växa på björkarna, ty mycket stora svampar växa i denna trakt. Svamparna kastas ut på grundt vatten, på det att de kringflygande fåglarne må känna sig trygga. Fågelfångaren betäcker slutligen hufvudet med en stor svamp liksom med en hjälm, går ut i vattnet ända till hakan och smyger sig fram till den simmande fågelflocken för att ställa försåt för densamma. Då fåglarna se svampen på fågelfångarens hufvud, tro de, att denna är en af de öfriga kringflytande svamparna, hvarför de närma sig och gripas af fågelfångarens hand. Sålunda komma så småningom allt flera till honom och dödas på samma sätt. Ty han griper fågeln om fötterna, drar ned honom under vattnet och stoppar honom i en för detta ändamål iordningställd påse. De öfriga fåglarna, som tro att deras kamrat dykt ned under vattnet för att söka föda, äro ej oroliga utan fortsätta sin väg, till dess de själfva äfven falla i fågelfångarens hand.

Med den andra handen fiskar han medelst ett stort nät. Vattnet grumlas nämligen upp genom hans fötter, och på detta sätt få fiskarna svårt att se, enär deras ögon i öfrigt äro svaga, hvarvid de blifva så oförsiktiga, att de af sig själfva rusa in i nätet. Dessutom drar fiskaren efter sig en vid ett långt rep fäst krok och fiskar äfven på detta sätt med framgång. Öfverallt kommer en så stor mängd fisk fram, att de fångas med hvad redskap som helst, ja, med blotta händerna. Framför allt sker detta i hafsvikar och floder, dit fiskarna draga sig tillbaka för att lefva i lugn och ro. Men ingenstades äro de trygga, där de kunna fångas med mänsklig konst.

Om fiske på isen.

Detta kapitel visar de olika sätt, hvarpå de fiskar, som kallas *Borbochæ* eller på folkspråket *lake*, fångas under isen. När fiskaren ser dem under den tunna isen, tvingar han dem att stanna, i det han döfvar dem genom att kraftigt slå på isen med en klubba, så att de vända buken uppåt. När sedan isen huggits sönder, gripas fiskarna halfdöda. Detta sätt att fiska brukar mest användas vid tiden för vintersolståndet.¹

Det finnes äfven ett annat sätt att fiska under isen och vanligare än de öfriga, nämligen med krok. Man samlar småfisk och sätter fast på krokarna. Dessa locka de större, i synnerhet roffiskar, att bita på kroken, enär de äro mera glupska än de öfriga. Ett snöre, ungefär 60 eller 100 steg långt, nedsänkes mellan två rätt ut från hvarandra belägna vakar. Detta snöre med de många vid detsamma fästade krokarna får ligga under isen natten öfver. När man följande morgon i tur och ordning drar upp dessa krokar, följer en stor mängd fisk med upp i dagen.

¹ Den 21 december. I vissa trakter af vårt land, t. ex. Värmland, brukas ännu detta sätt att fiska (»döfva lake»).

INNEHÅLL.

	Sid.
Ur Ericus Olai Krönika (Engelbrektsfejden)	7
<i>Bilaga I: Faxehus intages och brännes</i> . . .	43
<i>Bilaga II: »Det var en man het Engelbrekt»</i> <i>(Engelbrektsvisan)</i>	44
Ur Olaus Magni historia	49
<i>Om götarnes berömda sjöar</i>	49
<i>Om den götiska ön Ölands (Oelandias) skönhet och</i> <i>rikedom</i>	51
<i>Om den ryktbara ön Gotland (Gothlandia)</i>	53
<i>Om konungaval</i>	55
<i>Om den grymhet, som smickrare, förrädare, och främlin-</i> <i>gar ofta förfövat i den kungliga staden Stockholm</i> . . .	57
<i>Om denna stads uppkomst och läge</i>	58
<i>Om Brunkeberg utanför staden Stockholm och de strider,</i> <i>som där utkämpats</i>	59
<i>Om konung Kristian II:s grymhet</i>	61
<i>Mera om samme konungs grymhet</i>	63
<i>Om de nordiska gudarnes lysande tempel</i>	64
<i>Om barns uppfostran</i>	65
<i>Om gossarnes snöfästningar</i>	66

	Sid.
<i>Om seden att drifva bort Vintern och taga emot</i>	
<i>Sommaren</i>	67
<i>Om samma sak</i>	68
<i>Om majfesterna</i>	69
<i>Om huru folket plötsligt kallas till vapen</i>	70
<i>Om de lägre samhällsklassernas giftermål</i>	71
<i>Om mineral</i>	73
<i>Om väfvere och målare</i>	73
<i>Om svedjeland</i>	74
<i>Om ljus och beckfacklor</i>	75
<i>Om fiske och fågelfångst under sommaren</i>	76
<i>Om fiske på isen</i>	78

Wilhelm Billes Bokförlags Aktiebolag.

Svensk Historia

enligt samtida skildringar

utgifven af

Per Gust. Berggren

Serien 1 { Ansgars lefnad
Adam af Bremen

Serien 2 { Ur Ericus Olaf Krönika
Utdrag ur Olaus Magni historia

Pris 75 öre.

Bx
4700
A57B5
V.102

Berggren
Svenske Historia

191245

FEB 11 '38

J. Lindstrom
215 Euclid Avenue
Cleveland

Feb 11 '38

Feb 22 '38

72
E. S. Larson H.S.A. IV
3607 Wilton Ave

APR 2 '38

APR 3

M. M. M.

FEB 10 '38

Feb 10 '38

Z. F. M.

MAR 2 '38

W. F. M.

MAR 16 '38

W. F. M.
Hayward

UNIVERSITY OF CHICAGO

44 898 646

BX 196243
4700 Berggren
A51B5 Svensk historia
V.1-2

	J. O. Lindström	FEB 17 '50
DEC 7 '49	E. S. Larsson	
JUN 22 '51	H. S. VI	
APR 2 '55	M. Neil	APR 3 '55
FEB 10 '55		
MAR 2 '55		

BX
4700
A57B5

796243

SWIFT HALL LIBRARY

